

TAMPEREEN YLIOPISTO
Sosiologian ja sosiaalipsykologian laitos

AALTOJÄRVI, INARI:

KAIKKI KOTONA? Kotikäsitteen jäljillä mikro- ja makrotasojen
rajapinnassa

Pro gradu -tutkielma, 111 s.

Sosiologia

Elokuu 2005

AALTOJÄRVI, INARI: Kaikki kotona? Kotikäsitteen jäljillä mikro- ja makrotasojen rajapinnassa
Pro gradu -tutkielma, 111 s.
Sosiologia
Elokuu 2005

Mikä on ihmisen koti? Mitkä tekijät muodostavat kodin? Millainen on hyvä koti ja minkälaisia erotteluja yksilö muodostaa kodin ja ei-kodin välille? Miten kodista puhutaan ja miten siitä voi puhua suomalaisen yhteiskunnan kontekstissa? Näiden kysymysten avulla pyrin ensinnäkin avaamaan kotikäsitteen monimuotoisuutta ja muodostamaan tieteellisestä kodista kokonaiskuvan, sen sijaan että eri tieteen alojen kotitutkimukset jäivät keskenään kommunikoimattomiksi. Toiseksi päämääränä on reflektoida omaa aineistoani ja siitä kumpuavia erityispiirteitä jo olemassa olevaan kotitutkimukseen ja kotikäsitteistöön. Kolmanneksi tarkoitukseni on myös kehittää kodin akateemisia ituja tulevaisuuden tutkimusta silmällä pitäen.

Tutkielmani päämääriä tavoittelin teemahaastattelujen, sisällönanalyysin, kulttuurillisesti hyväksytyjen puhetapojen ja metafora-analyysin avulla. Olettamukseni oli, että kotia on tutkittava jonkinlaisesta tieteellisen synteessin ja poikkitieteellisyyden perspektiivistä.

Aineistoni koostuu puolistrukturoiduista yksilö- ja teemahaastatteluista, jotka keräsin kolmeltatoista Tampereen keskustassa asuvalta ihmiseltä. Haastateltaviani määrittävät taustatekijät olivat omistus- ja vuokra-asuminen, kaupunkiasuminen ja kerrostaloasuminen. Haastateltavat eivät preferoineet omistus- tai vuokra-asumista, joskin asumismuotoihin liitettiin joitakin erilaisia positiivisia puolia. Kaupunkiasumista määritti haastateltavien mukaan ennen kaikkea helppous. Palveluita ei tarvitse hakea matkojen päästä ja virikkeet ovat helposti saatavilla. Asennoituminen kaupunkiasumiseen oli suurimmalta osin positiivista. Myös kerrostalossa asumiseen suhtauduttiin melko myönteisesti. Kaupunkiasumisen lisäksi myös kerrostaloa pidettiin helppona ja vaivattomana asumismuotona. Naapurit oli kuitenkin tekijä, joka yhdistettiin vahvasti kerrostaloasumiseen niin sanottuna ”välttämättömänä pahana”.

Aineistoni osoitti, että koti muodostuu useista eri tekijöistä. Näitä ulottuvuuksia haastatteluissa tuotiin esiin ihmiset ja ihmissuhteet, tavarat, tila ja ympäristö sekä talon materiaali ja pysyvyys. Sosiaaliset vuorovaikutussuhteet painottuivat kodin tekijöistä kaikista vahvimmin – siinäkin tapauksessa, että haastateltava olisi asunut yksin.

Yhteiskunnallisesta ja sosiaalisesta näkökulmasta tarkasteltuna kodista puhuttiin tavalla, joka liittyy onnellisuuteen ja oman itsen näkemiseen edullisessa valossa. Haastateltavat puhuivat niin sanotun onnellisuusmuurin takaa korostaen omaa pärjäämistään ja luoden mielikuvaa puhtaasta ja tasapainoisesta kodista. Onnellisuusnormi ilmeni myös tarinan murtumissa: paikoissa, joissa haastateltava muutti huomaamattaan omaa kertomustaan tai perusteli aktiivisesti omia valintojaan, joita ei erikseen pyydetty perustelemaan. Raha-asiat, vuokralla asuminen, pärjääminen vaatimattomissakin oloissa ja tavaroiden kuluttaminen nousivat eräänlaisiksi selitystä vaativiksi, kotia normittaviksi kynnyskysymyksiksi.

Kodin olemus oli haastateltavien mukaan vaikeasti artikuloitavissa. Kodin tunnun selittämisessä käytettiin samoja sanoja, jotka toimivat metaforien tavoin ilmiön avaajina. Lämmin-adjektiivi metaforana tarkoitti julkisesta elämän alueesta

erottautumista, kun ruoka liittyi ennen kaikkea sosiaalisuuteen ja akkujen lataamiseen. Siivoamisen voitiin tulkita olevan merkki ideologisesta, kansallisen projektin kodista, mutta myös osoitus omasta kontrollista. Kodin dynaamisuus taas oli metafora, joka kietoutui kotikertomuksiin ja ulottuvuuksiin kokonaisvaltaisesti ja esiintyi tasaisesti kaikkien haastatteluiden ajan.

Mikään kodin ulottuvuuksista tai metaforista ei riitä yksinään kuvaamaan kodinmuodostusprosessia. Kodilla on materiaalisten, yksilöllisten, kulttuuristen, ajallisten, sosiaalisten ja yhteiskunnallisten tekijöiden ohella myös syvä moraalinen ja filosofinen ulottuvuus. Kaikki nämä kodinmuodostamisen tekijät toimivat dynaamisessa, alati muuttuvassa suhteessa toisiinsa yhteen kietoutuen.

Kodin jatkotutkimuksen suhteen todetaan, että kotia on ruodittu tähän mennessä useimmiten keskiluokkaisesta ja onnellisesta näkökulmasta. Kotikäsite saattaisi laajentua ja tarkentua entisestään, jos tutkimusta tehtäisiin esimerkiksi laitosympäristöissä ja sijaiskodeissa asuvista henkilöistä. Lisäksi tänä aikana, jolloin puhutaan älykkästä kodista ja kodin teknologiasta, olisi ensiarvoisen tärkeää analysoida myös yhteiskunta- ja sosiaalitieteellisesti sitä, mitä ollaan tekemässä, kenelle ollaan tekemässä ja mihin tarpeisiin ollaan tekemässä. Kolmas kehitettävä ito kotitutkimuksessa liittyy metodologiaan. Jos kotia lähestytään tulevaisuudessa vielä haastattelujen kautta, tulisi tutkimusmenetelmissä pohdinnan alle ottaa kysymys autenttisuudesta, siitä puhuvatko haastateltavat todella omasta arjen kodistaan vai kodin kulttuurisesta ja ideaalisesta mielikuvasta.

Avainsanat: koti, kotikäsite, asunto, asuminen.

Sisällysluettelo

1. JOHDANTO	6
2. TIETEELLINEN KIVIJALKA	10
• Tutkielmani positiointi	10
• Sosiaalitieteen klassikoista ja kodista	12
• Kotikäsitteen määrittäminen ja sen ongelmallisuus	18
• Kodin sisällön luokittelut	22
• Ympäristöpsykologian koti	24
• Ihmissuhteet, kodin kokemus	26
• Paikka ja liikkuminen	28
• Tavarat	31
• Aika ja elämänvaihe	32
3. METODOLOGINEN PERUSTUS	35
• Teemahaastattelu	36
• Sisällönanalyysi, koodaus ja laskeminen	40
• Ideologinen koti, kulttuurillisesti hyväksytyt puhetavat ja metafora	42
4. TAPAUSKOHTAINEN KOTI – Aineiston kontekstointi	46
• Aineiston kuvailu	46
• Oman vai muiden katon alla?	50
• Vaivaton kaupunki	53
• Helppoa ja varautunutta kerrostaloasumista	55
5. KODIN ULOTTUVUUDET	58
• Moninaiset ihmissuhteet	58
• Identiteettiä tukevat tavarat	64
• Tilantarve ja tuttu ympäristö	70
• Materiaali ja pysyvyys	72
• Mihin kotia tarvitaan?	74

6. IDEOLOGINEN KOTI – Kulttuurisesti hyväksytyt puhettavat	77
• Onnellinen koti	78
• Kertomusten murtumakohdat	80
• Kodin metaforia	86
7. KOKONAINEN KOTI	90
• Yhteenvetoa ja tulokset suhteessa aiempiin tutkimuksiin.	90
• Kodin ja kotitutkimuksen tulevaisuudesta	100
Lähteet	105

1. JOHDANTO

”Oma koti kullan kallis”. Tämä sanonta kiteyttää kodin painoarvon yksilön perspektiivistä katsottuna, vaikka kuulostaa melkein jo lattealta kliseeltä. Jokainen voi myös yrittää kuvitella tilanteen, jossa omaa kotia ei olisi. Miltä maailma ja oma paikka yhteiskunnassa siinä tapauksessa tuntuisivat? Lisäksi kodin merkitystä heijastaa esimerkiksi Suomessa tällä hetkellä vallalla oleva sisustusbuumi. Oman pesän muokkaamisinnosta kertoo hyvin TV-kanavien ohjelmisto: lokakuussa 2004 TV:ssä pyöri viisi erityyppistä, hyvin suosittua sisustusohjelmaa. Oman lukunsa kodin olemukseen ja merkitykseen tuovat myös erilaiset sisustus- ja naistenlehdet, joissa esitellään hulppeita edustuskoteja ja sisustusratkaisuja. Lehtien kiiltävien sivujen kuvissa näkyy tarkoin valittuja ja puunattuja pintoja sekä materiaaleja, ja usein ilman esiteltävän kodin asukkaita.

Mikä on ihmisen koti? Mitkä tekijät muodostavat kodin? Millainen on hyvä koti ja minkälaisia erotteluja yksilö muodostaa kodin ja ei-kodin välille? Miten kodista puhutaan ja miten siitä voi puhua suomalaisen yhteiskunnan kontekstissa? Nämä ovat avainkysymyksiä tutkielmassani, jonka avulla osoitan, ettei koti ole ainoastaan sisustusohjelmien näkemystä kodista, joka pelkistyy usein siloteltuun ja muokattavissa olevaan pintaan, statusta kohottaviin ja erottautumista edesauttaviin tavaroihin ja materiaaleihin. Toivon, että onnistun avaamaan kotikäsitteen monimuotoisuutta ja että tutkielmani myötä arkinen kotiaihe nousisi niin sanottujen vahvojen ja tunnustettujen sosiaalitieteellisten teemojen rinnalle. Haluan myös muodostaa tieteellisestä kotikäsitteestä kokonaiskuvan, sen sijaan että eri tieteen alojen tutkimukset jäävät toisistaan irrallisiksi teoretisoinneiksi. Toiseksi tutkielmani tarkoituksena on reflektoida omaa aineistoani ja siitä kumpuavia erityispiirteitä jo olemassa olevaan kotitutkimukseen ja kotikäsitteistöön. Kolmanneksi pyrin myös kehittämään kodin akateemisia ituja tulevaisuuden tutkimusta silmällä pitäen.

Tutkielmani päämääriä tavoittelen teemahaastattelujen, sisällönanalyysin, kulttuurillisesti hyväksytyjen puhetapojen ja metafora-analyysin avulla. Olettamukseni on, että kotia on tutkittava jonkinlaisesta tieteellisen synteesin ja poikkitieteellisyyden perspektiivistä. Esimerkiksi David N. Benjamin (1995, 303) kirjoittaa, että koti kerää yhteen sekä mentaalisia että fyysisiä aspekteja, yhdistäen myös mikro- ja makrotason tutkimusta perhe-elämän ja laajemman yhteiskunnallisen kontekstin kautta. Teoriapohjana ja lähdeoteoksina käytän sosiaalitieteiden klassikoiden lisäksi tutkimuksia tieteenhaaroista, jotka ovat eniten keskittyneet kotiin. Käsittelyssä on mukana sosiaalitieteiden ohella ympäristöpsykologisia, arkkitehtuurisia, filosofisia sekä kansantaloudellisia artikkeleita ja teoksia. Perustelen poikkitieteellisyyden myös sillä, että pystyäkseen käsittämään mitä kaikkea ilmiö – tässä tapauksessa koti – pitää sisällään, on aihetta tarkasteltava mahdollisimman monesta näkökulmasta.

Miksi sitten haluan tutkia kotia ja nostaa sen statusta akateemisessa maailmassa? Ensimmäinen ja selkein syy tutkimusintressiini on henkilökohtainen kokemus aiheesta. Minulla on tällä hetkellä koti, ja entiset kotini elävät muistoissani valokuvien ja ruumiissani tuntuvien kokemusten kautta. Kotini ovat piirtäneet itsensä minuun monina muuttoina, eroina, tupaantuliaisina, kotiin palaamisina, lomalle lähtemisinä ja remontteina. Kun ajattelen eksplisiittisesti omia muistoja, huomaan että jokaiseen niistä liittyy vahvasti sen aikaisen kodin puitteet ja tunnelma. Ilman koteja muistoni eivät olisi tämän näköisiä. Enkä minä olisi minä.

Toiseksi kotiteema jäi vaivaamaan ja kiehtomaan minua sen kyseenalaistumisen kautta. Työskennellessäni kesällä 2004 huostaan otettujen lasten kanssa havahduin huomaamaan, kuinka itsestään selvänä koti helposti otetaan, jos sen olemassaolo ei ole uhattuna. Vaikka itse sain työpäivän jälkeen lähteä vapaasti omaan kotiin, teki kotia jäljittelevä laitosympäristö selväksi eron oman kodin ja pelkäksi majapaikaksi jäävän tilan välillä.

Uskon, että kodin perinpohjaisempi tarkastelu on myös tärkeää monelle yhteiskunnan osa-alueelle. Sosiaalitieteissä kotikäsitteen tutkiminen on turhan usein sivuutettu, vaikka se on tiiviisti yhteydessä moniin olennaisiin tutkimusaiheisiin, kuten perheeseen, työhön, kouluun ja sukupuoleen. Kotia käytetään tieteellisissä yhteyksissä useasti miltei itsestäänselvyuden tapaan, vaikka sen sisältö ei millään tavalla ole yksiselitteinen ja universaali. Kotia on sosiaalitieteissä viime vuosikymmenen aikana usein tutkittu sukupuoliperspektiivistä: tällöin aihepiirinä on ollut esimerkiksi tasa-arvo, perheväkivalta tai perheen ja työn yhteensovittaminen (esim. Vilkkonen 1998, Chapman 1999, Madigan & Munro 1999). Esimerkiksi Anni Vilkkonen (1998) on ansiokkaasti tutkinut miesten ja naisten erilaisia kotikäsitteitä omaelämäkertojen avulla. Tästä syystä rajaankin sukupuolikysymyksen oman tutkimukseni ulkopuolelle, joskin saatan sivujuonteena myös sen tuoda esille, jos aineisto vahvasti niin vaatii.

Toisaalta kodin kysymys on tärkeä myös yhteiskunta- ja sosiaalipoliittisesti. Tällöin keskeiseksi nousevat muun muassa päivänpolttavat kysymykset asuntotuotannosta, vanhusten asumisesta ja kodittomuudesta (esim. Vilkkonen 2000, Hockey 1999, Rivlin & Moore 2001 ja Granfelt 1998). Jotta aihepiiri ei rönsyilisi tarpeettoman suureksi, sivuutan sukupuolen lisäksi tutkielmassani myös suurimmaksi osaksi nämä kodin sosiaalipoliittiset ulottuvuudet. Sosiaalipoliittisia näkökulmia tuon esiin vain siinä suhteessa, kun se on tarpeellista kotikäsitteen selittämiseksi.

Vahvimmillaan kodin merkitys tulee kuitenkin luultavasti esiin ihmisten arjessa. Arkisesti ajateltuna koti on jollakin tavalla olennainen osa kaikkien maailman ihmisten elämää. Sillä on esimerkiksi merkityksensä turvallisuuden lähteenä ja asujansa tyylin osoittajana. Eikä kodin merkitystä asujansa identiteetin ylläpitäjänäkään voi väheksyä. Pallasmaata (1995, 135) mukaillen koti konkretisoi mielikuvat turvallisuudesta ja intiimiydestä ja täten auttaa yksilöä tunnistamaan itsensä. Lisäksi henkilökohtainen tila näyttää asujansa persoonallisuuden myös ulkomaailmalle ja auttaa vakiinnuttamaan yksilön henkilökohtaisen maailman järjestystä oman kodin kontrolloitavuuden kautta.

Tässä tutkielmassa aloitan kodin käsittelemisen jo olemassa olevien akateemisten tutkimusten kautta. Määritän ensimmäiseksi oman näkökulmani, jonka jälkeen pureudun sosiaalitieteen klassikoihin suhteessa kotikäsitteeseen. Esittelen myös tieteellisen kotikäsitteen ja siinä ilmenevät ongelmat. Tämän jälkeen vuorossa ovat kodin luokittelut ja ympäristöpsykologisen tutkimusotteen perusasiat. Varsinaisia kotitutkimuksia esittelen melko karkeasti jaoteltuna sen mukaan käsittelevätkö ne kotia pääasiallisesti ihmisten ja ihmissuhteiden, paikan ja liikkeen, tavaroiden vai aikaulottuvuuden kautta.

Kolmas luku on omistettu tutkielmassani käytettyjen metodien esittelyyn ja perusteluun. Tässä yhteydessä kerron perusasiat teemahaastattelusta, sisällön analyysistä, yhteiskunnallista puheesta ja metafora-analyysistä.

Ensimmäisen analyysiluvun tarkoituksena on tuoda esiin omaa aineistoani ja haastateltaviani vahvasti määrittävät taustatekijät. Ensimmäiseksi esittelen aineistoni: sen hankkimisen, riittävyyden ja validiuden. Tämän jälkeen käsitellään vuokra- ja omistusasuminen, kerrostaloasuminen ja kaupunkiasuminen.

Viidennessä luvussa esittelen kodin temaattisen pohjan – asiat joista koti haastateltavieni mukaan ennen kaikkea muodostuu. Kuudennen luvun tehtävänä on syventää tätä temaattista perustusta viemällä näkökulma laajemmalle, yhteiskunnalliselle ja ideologiselle alueelle. Tällöin tarkastelun keskiöön vaihtuu yksilön sijasta puheen yhteiskunnallinen konteksti.

Tutkielmani lopettaa tulosten yhteenveto ja niiden punnitseminen aiempien tutkimusten kautta. Lisäksi tarkastelen kodin tulevaisuuden näkymiä relevanttina, akateemisena tutkimusaiheena.

2. TIETEELLINEN KIVIJALKA

Kotia on jonkin verran pohdittu sosiaalitieteissä. Teoretisoinnit eivät kuitenkaan ole saavuttaneet suuren lukijakunnan tietoisuutta, eikä yhtäkään kotitutkimusta voi mielestäni vielä kutsua suuren yleisön saavuttaneeksi sosiaalitieteen klassikoksi. Tässä luvussa positioin ensin tutkielmani tieteen kentällä. Asemoinnin jälkeen esittelen sosiaalitieteen klassikoiden kotitutkimuksia, tai paremminkin niiden puutetta. Klassikoiden kirjoituksista suhteessa kotiin reflektoin Mary Douglasia (1991), Karl Marxia (1974 ja 1998), Ferdinand Tönniesia (1996), Emile Durkheimia (1990) ja Georg Simmeliä (2005). Klassikoiden jälkeen käsitellään myös erilaiset kotikäsitteen määritykset sekä luokittelut ja ympäristöpsykologian perusasiat. Luvun viimeisissä osioissa kotia tarkastellaan lähinnä ympäristöpsykologisten tutkimusten kautta, jotka olen jakanut sen mukaan, käsittelevätkö ne kotia ihmissuhteiden, paikan ja liikkumisen, tavaroiden vai ajan ja elämänvaiheen kautta.

Tutkielmani positiointi

Ilkka Niiniluoto (2001, 11) erittelee, että historioitsijat tutkivat kotia ja sen kehitysvaiheita eri aikakausina, kun taas sosiologian, sosiaalipolitiikan ja sosiaalipsykologian näkökulmista kotia tarkastellaan sosiaalisena instituutiona, yhteiskunnallisesta perspektiivistä. Taloustieteessä ollaan kiinnostuneita kotitalouksista, oikeustieteissä mielenkiinto suunnataan kodin juridisiin seikkoihin, kansantieteessä tutkitaan koteihin kuuluvaa esineistöä ja juhlia, asuntotutkijat tarkastelevat kotia toimintaympäristönä ja niin edelleen; listaa voisi jatkaa miltei loputtomiin. Tieteellisestä perspektiivistä katsottuna koti vaikuttaa siis olevan ehtymätön tiedonlähde.

Kodin tutkimusta eivät määrittele vain tietyt paradigmat ja metodologiset valinnat. Ennemminkin kodin pohdintaa yhdistää metodologisten lähestymistapojen hyvin moninainen kirjo, kuten seuraavassa kodin tutkimuksia esittelevässä luvussa tullaan näkemään. Kotia voidaan käsitellä

kausaalilla ja positivistisella tavalla, mutta tässä tutkielmassa lähestymistapa on toinen. Lähtökohtani on tulkinnallinen ja tapauskohtainen. Tarkoituksena ei siis ole tuottaa objektiivista, joka yhteydessä pätevää tietoa. Kuten Niiniluoto (2001, 11) havaitsee, on sosiologien tutkimusote usein sosiaalisista instituutioista kumpuavaa. Itse yhdyn tähän traditioon tarkastelemalla toisessa analyysiluvussa aineistoani juuri yhteiskunnallisesta näkökulmasta, siitä miten puhe kodista sijoittuu yhteiskunnallisen ja yksityisen kapealle rajaviivalle. En kuitenkaan aio, perinteisen sosiologian rajoja uhmaten, keskittyä vain tähän puoleen kodista, vaan sosiaalisen perspektiivin lisäksi tuon esiin muita ulottuvuuksia.

Terttu Tuomi-Gröhn (2001, 106 - 109) on kerännyt yhteen kodin tutkimisen hermeneuttiset, kontekstuaaliset ja tulkinnalliset dimensiot. Ensinnäkin hän erottelee kodin itsenäisenä yksikkönä sekä kulttuurillisesti ja historiallisesti muuntuvana toimintana. Käytännössä ero ei kuitenkaan ole näin yksioikoinen, vaan yksityisen kodin ja yhteiskunnan välillä on monia yhdistäviä ja välittäviä tekijöitä, kuten perhe ja työelämä. Aivan kuten edellä mainitsin, on tässä tutkielmassa useampien metodien ja analyysitapojen avulla tarkoitus huomioida kummatkin näkökulmat. Toiseksi "vastakohtapariksi" Tuomi-Gröhn asettaa sosiaalisen ympäristön ja vuorovaikutuksen vastapoolinaan esineellinen ympäristö ja fyysinen toiminta. Tähän näkemykseen verrattuna oma tutkielmani nitoo myös kyseiset elementit yhteen: sisällönanalyysin ja kodin ulottuvuuksien tarkastelun yhteydessä käsitellään sekä sosiaalinen että konkreettinen puoli. Kolmanneksi vastakkaisuudeksi Tuomi-Gröhn sijoittaa merkitykset ja yksityiset tulkinnat suhteessa sosiaalisesti jaettuun tietoisuuteen. Kuten jo aiemmin kirjoitin, tulee tämäkin jännite huomioitua tutkielmassani. Viimeiseksi mainitaan tasapainon ja harmonian jännite tekojen ja rakenteellisten ristiriitojen kanssa. Edellisten vastakohtaparien lisäksi tutkielmassani tullaan huomaamaan tämä reaalisen ja ideaalisen kodin välinen yhteys.

Sosiaalitieteen klassikoista ja kodista

Sosiaalitieteen klassikoissa koti on sivuutettu joko kokonaan, mainittu epäsuorasti tai kuitattu muutamalla sivulauseella. Mary Douglas (1991) on ainoa klassikoksi luokittelemani sosiaalitieteilijä, joka on suoraan ottanut kantaa kodin problematiikkaan.

Douglas (1991, 287 - 308) lähestyy kotia poikkeavasta ja tuoreesta näkökulmasta. Hän pureutuu yllättävästi käsitteeseen sen rajoittavuuden perspektiivistä, kirjoittaen rutiinista ja kontrollista, joita koti saattaa edustaa. Douglas kritisoi kodin liiallista nostalgisointia ja käyttää artikkelissaan jopa ”kodin tyrannia” -käsitettä. Tutkielmani tavoin hänkin arvostelee kodin määrittelyä ainoastaan sen rationaalisten funktioiden perusteella. Douglas kirjoittaa, että myös moni muu taho, esimerkiksi hotelli, pystyy täyttämään kodin yleisimmät, listattavissa olevat funktiot. Lisäksi hän filosofoi, että koti on ensinnäkin tila, mutta ei välttämättä kuitenkaan paikkaan sidottu tila; myös laiva tai teltta voi olla koti. Tilan lisäksi kodilla on Douglasin mukaan aikaulottuvuus, joka tarkoittaa tietynlaista kodille ominaista aikastruktuuria, joka muodostuu siellä asuvien ihmisten elämänrytmistä. Kotiin liittyvät ihmiset taas johtavat kodin kolmanteen dimensioon: esteettisyys- ja moraalisuusulottuvuuteen.

Douglas (em.) yrittää myös löytää kodin tarkasteluun täysin tuoreen näkökulman ja lähtee liikkeelle kodista ”alkioasteen yhteisönä”, jonka jäsenet työskentelevät saman päämäärän, tässä tapauksessa yhteisen kodin, eteen. Ajatus perustuu sille, että hyvän kodin tulisi muodostaa toimiva yhteisö, joka on enemmän kuin jäsentensä summa. Tämä johtaa lopulta kysymykseen solidaarisuuden mahdollisuudesta ja niin kutsuttujen vapaamatkustajien ongelmasta. Douglas summaa, että toimiva ja solidaarinen kotiyhteisö edellyttää resurssien eli budjetin oikeudenmukaista jakamista sekä aktiviteettien toimivaa koordinaatiota, joka vaatii jäsenten tekemisten riittävää näkyvyyttä ja monitorointia. Jotta koti olisi jatkuva ja toimiva, on sen muodostuttava siis synkroniasta ja järjestyksestä; tietyistä

alitajuisista ja konkreettisista toiminnan pattereista, jotka edesauttavat "yhteisen hyvän" eli kodin resurssien oikeudenmukaista jakautumista.

Kaikki tämä kodin toiminnan turvaaminen ja solidaarisuuden jatkuva ylläpitäminen johtaa Douglasin (em.) mukaan kodin tyranniaan, jossa kontrolloidaan asukkaiden mieltä ja ruumista. Kodin rajoittavuus näkyy ilmeisimmin liikkumisen ja toiminnan rajoittamisena: toisten jäsenten tulee tietää missä muut menevät ja mitä he tekevät. Lisäksi koti määrittää jäsentensä makuja. Douglasin äärimmäisen esimerkin mukaan kukaan kodin jäsenistä ei saa lempiruokaansa, koska tarjolla olevat ruoat ovat ikään kuin keskiarvo koko kodin asukkaiden mielihaluista.

Douglasin nasevan analyysin jälkeen kotikäsitteestä on vaikea saada otetta sosiologian klassikoiden kirjoituksissa. Esimerkiksi Karl Marx (1974) tuo esiin kodin vain välillisesti asettaen sen tuotantosuhteiden lakien alaiseksi ja työläisen työvoiman uusintamisen paikaksi. Marx ja Friedrich Engels (1998) ovat myös huolissaan proletariaattien perhesuhteista, ja täten oman tulkintani mukaan myös kodista. He väittävät (1998, 58):

Porvarilliset korulauseet perheestä ja kasvatuksesta, vanhempien ja lasten läheisyydestä käyvät sitä tympäisemmiksi, mitä perinpohjaisemmin suurteollisuuden kehittymisen seurauksena kaikki proletariaattien perhesiteet revitään rikki ja lapsista tehdään pelkkiä kauppatavaroita ja työkaluja.

Marxin mukaan koti on siis vain materian ja rakenteen alainen perheen tyyssija, jonka puhtaus ja aitous edellisen katkelman mukaan vaikuttaa olevan uhattuna suurteollisuuden ja kapitalistien ahneuden taholta. Yli sata vuotta sitten esitetty ajatus ei ole vieras tänäkään päivänä. Suomalaisessa politiikassa on esitetty samankaltainen huoli perheiden asemasta kilpailun ja työelämän läpäisemässä rationaalisessa yhteiskunnassa. Aineistoni osoittaa myös saman kotiin liitettävän ideologisen juonteen, sillä kodin kuuluu haastateltavieni mukaan olla julkisesta ja rationaalisesta erottuva rauhoittumisen ja onnen areena.

Ferdinand Tönnies mainitsee kodin suoraan. Pertti Tötön (1996, 164) mukaan Tönnies analysoi, että kodin piiri ja jälkeläisistä huolehtiminen on naisen aluetta, kun mies puolestaan kykenee älyllisempään ja rationaalisempaan ajatteluun ja suuntautuu kodin ulkopuolelle markkinatalouteen ja kodin resurssien turvaamiseen. Tönniesin jäykkä sukupuolten erottelu näkyy myös hyvin joissakin tämän päivän yhteiskunnan käytännöissä ja joidenkin ihmisten asenteissa.

Tönniesin sosiaalisten suhteiden perustyyppit, *Gemeinschaft* ja *Gesellschaft* myös vertautuvat kotiin, ainakin jos kodin perustana nähdään yksityisen ja julkisen erottelu tai sitä tarkastellaan yhteiskunnan historiallisen muutoksen vanavedessä.

Gemeinschaft tarkoittaa yhteisöllistä, tunteisiin perustuvaa yhteenliittymää, jossa normeina toimivat sopu, tavat ja uskonto. Vuorovaikutus on hyvin paikallista ja intensiivistä ja toiminnan pohjalla on menneeseen päin suuntautunut "luonnollinen tahto". *Gesellschaft* taas kuvaa rationaalista, kylmää ja välineellistä markkinatalouden läpäisemää laajaa yhteiskuntaa tai aluetta, jossa ihmisillä on vain välineellinen arvo. Normit perustuvat lakiin, päämääräperusteet määrittävät ihmisten yhteenliittymistapaa ja "rationaalinen tahto" selittyy tulevaisuuden kautta. (em. 160, 162 - 163.) *Gemeinschaft* ei ole kovinkaan kaukana haastateltavieni kuvailemasta lämpimien ihmissuhteiden avulla muodostuvasta kodista, kun taas *gesellschaft* näyttäytyy aineistossa juuri kodin vastakohtana vaativan työelämän ja virallisten ihmissuhteiden kautta.

Tönniesin yhteisötyyppien kuvaus on verrattavissa Emile Durkheimin mainetta keränneeseen tutkimukseen sosiaalisesta työnjaosta. Durkheim (1990) erottaa mekaanisen ja orgaanisen solidaarisuuden kuvailemalla yhteiskunnan evoluutiota alkukantaisesta työnjaolliseen yhteiskuntaan. Kuten Tönniesin kohdalla, muutoksen voi analysoida kodin suhteen juuri yksityisen ja julkisen erotteluna tai historiallisen perspektiivin läpi katsottuna.

Mekaanista solidaarisuutta, joka muistuttaa osin Tönniesin *Gemeinschaftia*, määrittää ensinnäkin ihmisten samankaltaisuus ja kollektiivinen tajunta, joka tarkoittaa "saman yhteisön keskimääräisten jäsenten yhteisten uskomusten ja tuntemusten järjestelmää" (Durkheim 1990, 84). Normit ovat mekaanisessa solidaarisuudessa repressiivisiä eli ne säädetään rikoslaissa, mutta ne sisältävät myös puhtaasti moraalisia säädöksiä. Teko katsotaan rikolliseksi silloin, kun se loukkaa kollektiivista tajuntaa, toisin sanoen yhteisön yhtenäisyyttä. (em. 76 -110.) Koti voidaan mielestäni nähdä juuri Durkheimin kuvailemana mekaanisena yhteisönä. Ainakin kollektiivinen tajunta on omiaan kuvaamaan perheen yhtenäisyyttä, niin sanottua perheen "omaa kulttuuria" ja toimintatapoja. Lisäksi tietyt moraaliset säädökset määrittelevät vahvasti kotia ja perhettä.

Erilaisuuteen ja työnjakoon perustuvaa orgaanista solidaarisuutta määrittää myös suuri koko ja tiheys. Normit ovat restitutiivisia eli ne korvaavat aiheutetun vahingon ja toimivat kooperatiivisen lainsäädännön avulla. Durkheim viittaa myös suoraan perheeseen, ja täten myös kotiin, erittelemällä kooperatiivista lainsäädäntöä jakamalla sen negatiivisiin suhteisiin liittyväksi eli materiaalisiin oikeuksiin puuttuvaksi ja positiivisia suhteita sääteleväksi eli perhefunktioihin liittyväksi. Yksilöä pidetään orgaanisessa solidaarisuudessa koskemattomana sekä arvokkaana, ja uskonnon vaikutus murenee maallistuneisuuden ja ihmiskeskeisyyden myötä. (em. 111 - 129.)

Kodin kantilta tarkasteltuna orgaaninen solidaarisuus ei ole niin kaukana kodista kuin Tönniesin *Gesellschaft*. Vaikka koti ja perhe eivät ole suuria yksiköjä, on tiheys niissä kuitenkin huomattavan suuri. Lisäksi yksilöä arvostetaan – ainakin joissakin perheissä ja perheterapeuttien puheissa. Perheen jäsenillä on yhteisten toimien lisäksi usein omia harrastuksia, oma huone tai jopa täysin erillinen rakennus, jossa omaa itseä voi toteuttaa. Työnjako ei myöskään ole kovin kaukana kotien todellisuudesta. Vaikka useimmat haastateltavani eivät (ainakaan spontaanisti) halunneet liittää kotia osaksi sukupuolten välistä vuorovaikutusta, en voi olla huomioimatta julkista keskustelua sukupuolten välisestä työnjaosta kodissa. Lisäksi

työnjako määrittää lasten ja vanhempien välisiä suhteita. Yleensä jossain vaiheessa jälkikasvu joutuu osallistumaan kodin yhteisiin töihin viikko- tai kuukausirahan takeena.

Durkheim (em. 323 - 358) määrittää myös olosuhteet, joissa työnjako ei tuota solidaarisuutta. Ajatusta voidaan tarkastella yhtäaikaaisesti Mary Douglasin (1991) ajatuksen ”koti alkioasteen yhteisönä” kanssa. Kuten Douglas analysoi, tulee kodin muodostaa toimiva, solidaarinen yhteisö, jonka jäsenet toimivat yhteisen päämäärän eli kodin eteen. Voisi kuvitella, että Douglasin tarkoittama toimiva kotiyhteisö vaatii ainakin tiedostamattoman tasolla toimivan työnjaon perheenjäsenten kesken.

Durkheimin (1990, 323 – 340) mukaan ensimmäinen solidaarisuutta estävä olosuhde on anominen työnjako, jossa yksilöt keskittyvät omiin suorituksiinsa, eikä orgaanin keskinäisiä suhteita ole selkeästi määritelty. Myös perheen ja kodin yhtenäisyys ja solidaarisuus vaatii perheenjäsenten tietoisuuden toisistaan ja kodin yhtenäisyydestä. Toinen solidaarisuuden vastaisen työnjaon muoto on väkinäinen työnjako. Tällöin organisaatiota säännellään liian tiukasti ja ilman moraalisia perusteita. (em. 341 – 352.) Kodin yhteydessä väkinäinen työnjako voisi tarkoittaa esimerkiksi perheväkivaltilannetta. Durkheimin (em. 353 – 358) viimeinen solidaarisuutta rajoittava olosuhde on hyödyttömien tehtävien jakaminen. Yksilöillä ei ole riittävästi tarpeellista tekemistä, eikä orgaanin funktionaalinen aktiviteetti pääse lisääntymään. On selvää, että myös perheen ja kodin sisällä jokaisen jäsenen tulee tuntea itsensä tarpeelliseksi ja toivotuksi.

Georg Simmelin (2005) kirjoitukset suurkaupungista ovat myös mielenkiintoisia verrattuna tutkielmani aineistoon, joka koostuu kaupungin (joskaan ei suurkaupungin) keskustassa asuvista haastateltavista. Simmel (2005, 27 - 28) huolehtii elämän yksilöllistymisestä. Hänen mukaansa valtion, uskonnon ja moraalin sidokset eivät enää 1800-luvun jälkeen ole määrittäneet yksilöiden toimintaa samoissa määrin kuin esimoderneissa yhteiskunnissa. Individualisoitumisen huomioiminen ja siihen liittyvät

moraaliset kannanotot ovat aiheita, jotka yhdistävät vahvasti Marxia (1974), Marxia ja Engelsiä (1998), Tönniesiä (Töttö 1996), Durkheimia (1990) ja Simmeliä (2005). Huoli yksilöllistymisen vaikutuksista on verrattavissa myös kotielämään. Perheen ja kodin asemasta ollaan oltu huolestuneita muun muassa Suomessa. Hätä ei ole kuitenkaan tämän näköinen – ainakaan aineistoni läpi katsottuna. Useat haastateltavistani kokivat individualisoitumisesta koituvan vastuun ja kilpailuyhteiskunnan, joka ilmenee ihmisten elämässä kaikista vahvimmin työelämän kautta, asioina, joiden vastapainoksi koti on olemassa. Kodin ja perheen merkitys ei siis ole murenemassa. Päinvastoin: mitä kovemmaksi haastateltavat kodin ulkopuolisen elämän kokevat, sitä suuremmaksi kodin merkitys tuntuu kasvavan.

Simmel (2005, 28 - 46) analysoi myös kaupunkilaisten elämää. Hän argumentoi, että kaupunkilaiset elävät loputtomien ärsykkeiden maailmassa, tiheästi mutta vieraiden ihmisten keskellä ja rahatalouden keskiössä. Nämä piirteet aiheuttavat järkiperäisyyden kasvamista, jonka Simmel (em. 29) katsoo olevan "subjektiivisen elämän keino suojautua väkivaltaista suurkaupunkia vastaan." Hän väittää, että intellektuaalisuus on piirre, joka erottaa kaupunkilaisen tunneperäisesti asioihin suhtautuvasta pikkukaupunkilaisesta. Siinä missä pikkukaupungeissa ihmisten väliset suhteet perustuvat yksilöllisyyteen, elävät suurkaupunkilaiset järkiperäisissä suhteissa, joissa ihminen kutistuu lukuihin ja suorituksiin.

Aineistoni haastateltavat eivät ole suurkaupunkilaisia, ainakaan siinä mielessä mitä Simmel tarkoittaa. Simmel käsitteli kaupunkeja koskevissa kirjoituksissaan (2005) Keski-Eurooppalaisia kaupunkeja kuten Berliiniä ja Roomaa. Hänen teostensa pohjana olevat kaupungit eivät ole suoraan verrattavissa Suomen kolmanneksi suurimpaan, 200 000 asukkaan Tampereeseen. Tutkielmani kotiin suhteuttaen voi kuitenkin ajatella, että suurkaupunkien kovien arvojen, kuten rahan ja kilpailun keskeisyys, vastapoolina toimii koti, joka ainakin ideaalimaailmassa mahdollistaa läheiset ihmissuhteet ja rentoutumisen.

Kotikäsitteen määrittely ja sen ongelmallisuus

Yhtenä teoreettisena innoittajanani ja tutkielmani pohjana toimii ympäristöpsykologi Amos Rapoportin (1995, 25 - 52) artikkeli kodin määrittämisestä ja tieteellisen, tarkkaa objektiivista määrittelyä pakenevan kotikäsitteen ongelmista (vrt. myös Benjamin 1995, 303). Vaikka Rapoportin ajatukset kodista suureksi osaksi ovatkin järkeenkäyviä, tuntuivat ne heti alusta alkaen poikkeavan ainakin jonkin verran omista kotituntemuksistani. Tämä eroavaisuus oli yksi syy siihen, miksi halusin kerätä oman kotiaineiston ja verrata olemassa olevia kotitutkimuksia tamperelaiseen kaupunkikotiin ja -asukkaisiin.

Kodin sisällön ongelma on Rapoportin mukaan ensinnäkin se, että koti tarkoittaa useita eri asioita. Joissakin tapauksissa koti voi pelkän asunnon sijasta viitata laajoihinkin alueisiin, kuten kokonaiseen kaupunkiin tai valtioon. Selvää tuntuu kuitenkin olevan, että koti vertautuu henkisellä tasolla aina johonkin positiiviseen, kuten turvallisuuteen, kontrolliin ja tiiviisiin ihmissuhteisiin. Tästä johtuen kodille onkin yleistä, että siinä yhdistyvät fyysinen (muun muassa konkreettinen tila ja tavarat) ja psyykkinen aspekti. (Rapoport 1995, 41.)

Toiseksi kotia käytetään usein sekaisin tai synonyymina asunto- ja talo-sanojen kanssa (Rapoportin artikkelissa engl. *home-house*).

Tämänkaltaisten käsitteiden sekoittuminen on yleistä sekä populaarissa että tieteellisessä kotikäsitteen käytössä. Rapoport myös kritisoi, että kotikäsitteellä viitataan yhtäaikaaisesti sekä mentaaliseen, aktiiviseen prosessiin että staattiseen, fyysiseen objektiin eli kahteen asiaan, jotka tulisi erottaa selkeästi toisistaan. Tämä ilmenee myös ajatuksessa kodin merkityksestä, jolloin oletetaan, että koti on tilaan kiinnittymisen prosessia; jotakin mikä ei Rapoportin mukaan itsessään ja ainoastaan voi olla koti. Hän argumentoi, että kotikäsitteen tieteellisessä tarkastelussa sivuutetaan liian usein fyysiset aspektit. Tilalliset komponentit kuitenkin määrittävät kuitenkin osaltaan ihmisten ympäristöön ja tilaan suhtautumista. (em. 41 - 42.)

Rapoort (em. 41) asettaa kysymyksen seuraavasti: "mikä tekee tilasta kodin?". Kyse ei ole täysin yksinkertaisesta tila + x = koti -kaavasta, vaan tilan ja etsityn tekijän väliin mahtuu useita eri filttäreitä, esimerkiksi kulttuuri, muut ihmiset, mielikuvat, normit ja arvot. Kulttuurisidonaisuus estääkin kodin tyhjentävän, universaalin selittämisen. Esimerkiksi Susan Kent (1995, 167- 168) kirjoittaa, että brittiläinen koti jaetaan useisiin eri makuuhuoneisiin sikäläisen kulttuurin voimakkaan inestitabun vuoksi. Lisäksi hän argumentoi, että käyttäytymisen, kulttuurin ja arkkitehtuurin välillä näyttäisi olevan yhteys: mitä enemmän eriytynyt yhteiskunta on sosiaalisesti, poliittisesti ja taloudellisesti, sitä jaetumpia tilatkin ovat.

Rapoortin (em. 43 - 44) mukaan tämä monimerkityksellisyys ja kontekstiaalisuus ovat asioita, jotka lopulta tekevät koko kotikäsitteestä tarpeettoman – ja aivan liian monimutkaisen. Jopa talo (*house*) on liian riittämätön tieteellisen analyysin käsitteeksi. Tätä vastoin tulisi käyttää asuntoa (*dwelling*), joka Rapoportin mielestä on tarpeeksi neutraali kuvaamaan puitteita, jossa aktiviteetteja suoritetaan.

Mitä eroja kodilla ja asunnolla sitten käytännössä on? Esimerkiksi Kimberly Dovey (1985, 34) kirjoittaa, että koti on konkreettisuuden lisäksi tietynlainen koettu merkitys ja suhde, kun asunto on "vain" spatiaalinen ja fyysinen kokonaisuus. Dovey myös argumentoi, että tämä kodikas suhde on ensinnäkin tilalliseen, kokemukselliseen ja elettyyn järjestykseen liittyvä, erottuen abstraktista ja konseptuaalisesta tilakäsityksestä. Kyse on fenomenologisesta maailmassa olemisen tavasta, siitä että asuminen on ihmisen tapa olla tässä maailmassa. Järjestys on myös sosiokulttuurista, ilmentäen ympäröivää yhteiskuntaa ja sen sosiaalista rakennetta.

Kodin suhde on järjestyksen lisäksi teoretisoitavissa myös identiteetin käsitteen kautta: koti on tila, johon asujansa pitää pystyä identifioitumaan. Tämä tapahtuu ensinnäkin tilallisen identifioitumisen avulla, itsen ilmaisemisena yleisesti ymmärrettyjen kulttuuristen symbolien kautta. Dovey kirjoittaa, ettei tämä identiteetin sosiaalinen puoli sulje kuitenkaan

pois autenttista, persoonallista itsen ilmaisua. Siinä missä koti voi olla tietynlainen manifesti omasta itsestä muille, on se myös peili, josta asuja itse katsoo itseänsä. Identiteetti ilmenee myös ajallisena ulottuvuutena, sitoen nykyisen itsen menneeseen ja tulevaisuuteen. Koti ilmentää monella tavalla asioita, joita olemme kokeneet ja joista olemme muovautuneet sellaisiksi kuin nykyisyydessä olemme. Samanaikaisesti koti kuitenkin myös paljastaa jotakin tulevaisuudesta; muutoksesta ja dynaamisuudesta stabiiliin identiteetin sijasta. (em. 33 - 44.) Doveyn argumentit toimivat hyvin myös aineistoni valossa.

Näyttää siis siltä, etteivät tila ja koti ole ainakaan yksi yhteen tarkasteltuna sama asia, vaan ne ovat yhteydessä toisiinsa affektiivisuuden, tietynlaisen suhteen kautta. Toisin sanoen tilasta voi tulla koti silloin, kun siihen suhtaudutaan tunteella. Myös Granfelt (1998, 103) tekee samankaltaisen huomion. Hän kirjoittaa, että asunto on fyysinen ja spatiaalinen käsite, kun koti taas on tunnelatautunut asia. Näin ollen asunnottomaksi luokiteltu ihminen ei välttämättä tunne itseään kodittomaksi; kodin virkaa voi ajaa esimerkiksi metsään rakennettu maja. Tila täytyy Granfeltin (em. 104) mukaan siis ottaa ”emotionaalisessa merkityksessä omaksi, ennen kuin se voi toimia kotina”. Myös haastateltavani tähdensivät, ettei tila itsessään ole koti, vaan siitä tehdään koti rakkaiden ihmisten, tunteiden ja tavaroiden avulla.

Stea (1995, 183) ja Rapoport (1985, 256 - 257) tekevät myös mielenkiintoisen havainnon tilasta ja kodista tuodessaan esiin henkilökohtaisen valinnan tärkeyden. Tilasta voi muodostua heidän mukaansa koti silloin, kun se on itse aktiivisesti valittu. Rapoport laajentaa valinnan kodin edellytyksenä jopa teoreettiseksi viitekehyykseksi asti. Hän pitää valintaprosessia ja asuinympäristön arviointia, jotka ovat sidoksissa esimerkiksi sosiaalisiin, kulttuurisiin, materiaalsiin ja persoonallisiin tekijöihin, yhdistävinä tekijöinä miltei kaikissa kodinmuodostamiskulttuureissa. Ajatus on mielenkiintoinen, mutta mielestäni ei sellaisenaan kelpaa ainakaan kokonaiseksi viitekehyykseksi. Esimerkiksi lapset eivät pysty valitsemaan tilaa, jossa asuvat. Silti

lapsuudenajan asunto muodostuu kodiksi, jonka vaikutus ulottuu pitkälle aikuisikään asti. Sama on huomattavissa myös haastatteluissani. Ihmiset pyrkivät "olemaan kotonansa" myös tilassa, joka ei vastaa täysin ajatuksia ideaalikodista.

Susan Saegertin (1985, 287 - 309) artikkelissa "*The Role of Housing in the Experience of Dwelling*" eritellään kodin ja tilan käsitteen lisäksi vielä "asuminen" (*dwelling*). Kuten edellisissäkin määrittelyissä myös Saegert argumentoi, että koti on ensinnä enemmän kuin paikka tai tila; se vaatii psykologisen ulottuvuuden ja sosiaalisen merkityksen pelkän fyysisen tilan jatkeeksi. Hän näkee kodin arjen toimintojen keskuspaikkana ja jonakin, johon asuja liittyy kodin symbolisen leiman. Talo (*house*) taas on tila, jota ei välttämättä mielletä kodiksi. Se että joku asuu jossakin, ei automaattisesti tarkoita, että kyseinen tila tunnustettaisiin omaksi kodiksi. Asumisen kokemus (*experience of dwelling*) taas on vielä kotiakin laajempi yksikkö. Koti nimittäin rajautuu Saegertin mukaan liiaksi tiettyyn paikkaan. Koti on vain yksi osa "asumisen kokemusta", joka taas on laajempaa toimintaa, elämisen ja ympäristön yhteen kietoutumista. Haastateltavani eivät kuvanneet kotia samalla tavalla. Heille koti ei ensisijaisesti tarkoittanut tiettyä paikkaa, vaan onnistuneita ihmissuhteita ja laajempaa tunnetta rauhasta ja rentoutumisesta.

Asuminen on Saegertin (em.) mielestä käyttökelpoisempi käsite kuin talo ja koti. Ensinnäkään asumisessa ei oteta fyysistä tilaa kaikenkattavaksi lähtökohdaksi vaan yksilön ja tilan suhde nähdään dynaamisena ja moniulotteisena, symbolista, sosiaalista ja muuta kontekstia unohtamatta. "Tilan tekeminen", kodiksi muokkaaminen siis korostuu asumisen käsitteessä. Liikkeen suunta ei kuitenkaan ole vain yksilöstä tilaan päin suuntautuva vaan samanaikaisesti myös asujan persoonallinen ja sosiaalinen identiteetti muokkautuu asumisen prosessin myötä. Saegertin kuvailema prosessimaisuus onkin tekijä, joka tulee hyvin esiin myös aineistossani.

Kodin sisällön luokittelut

Kotia on sosiaalitieteissä yritetty rajata ja lokeroida myös erilaisten funktionaalisten luokittelujen kautta. Rapaportin (1995, 34) mukaan varhaisin kodin luokitteluyritys on Haywardilla (1976). Hän nimeää kodin ulottuvuuksiksi tärkeysjärjestyksessä:

- 1) Paikka, jossa ollaan vuorovaikutuksessa toisten kanssa.
- 2) Paikka, josta ollaan yhteydessä laajempiin sosiaalisiin ryhmiin ja yhteiskuntaan.
- 3) Paikka, joka kertoo asujansa identiteetistä ja omakuvasta.
- 4) Paikka, johon voi paeta ja jossa voi olla yksin.
- 5) Paikka, joka on pysyvässä suhteessa muihin.
- 6) Paikka, joka on persoonallinen tila.
- 7) Paikka aktiviteeteille.
- 8) Paikka, jossa ollaan yhteydessä omiin vanhempiin, ja jossa kasvatus tapahtuu.
- 9) Paikka, jossa ollaan yhteydessä tilan fyysisiin komponentteihin.

Suomalainen kotiteoretisoija Riitta Granfelt (1998, 103 - 106) luokittelee kotia psykologisemmasta näkökulmasta. Hän kirjoittaa kodista kolmena erilaisena tasona. Ensimmäisellä tasolla koti merkitsee tunteenomaista suhtautumista johonkin tilaan tai asiaan. Toiseksi Granfelt laajentaa kodin käsittämään tietynlaisia suhteita, jotka muodostuvat ihmisen ja hänelle rakkaan toiminnan tai sitä symboloivan tilan välille. Kyse on tällöin esimerkiksi puutarhurin ja puutarhan välisestä yhteydestä tai taidemaalarin ja taideteoksen välille syntyvästä siteestä. Kolmanneksi koti on Granfeltille sisäinen, autonominen kokemus, joka mahdollistaa minuuden rajat ja sisäisten mielikuvien tuottamisen. Sisäisellä kodilla hän tarkoittaa ihmisen omaa psykologista paikkaa, johon yksilö voi vapaasti vetäytyä ja jonka voi muokata juuri sellaiseksi kuin itse haluaa.

Juhani Pallasmaa (1995, 131 - 147) pohtii kotia Granfeltin tapaan syvempien, psykologisten ja virtuaalisten näkökulmien kautta. Hän kirjoittaa (em. 133) seuraavasti:

Koti ei ole vain objekti ja/tai rakennus, vaan epäselvä ja kompleksinen tila, jossa muistot ja mielikuvat, halut ja pelot sekä menneisyys ja nykyisyys integroituvat. Koti on myös rituaalien joukkoa, persoonallista rytmiä ja arkipäivän rutiineja.

Pallasmaan (em. 139) mukaan kotiin liittyy myös kolme erilaista mentaalista ja symbolista elementtiä. Ensimmäiset perusosat esiintyvät bio-kulttuurillisella tasolla ja sijaitsevat syvällä tietoisuuden ulkopuolella. Tällaisia ovat muun muassa sisäänkäynti ja sydän. Toiset osat ovat yhteydessä asujan persoonalliseen elämään ja identiteettiin, kuten perheeltä perityt esineet ja muistokirjoitukset. Kolmannet elementit taas ovat sosiaalisia symboleja, jotka välittävät haluttuja mielikuvia ja viestejä ulkopuolisille.

Kodin luokitteluja on monia, enkä pidä tarkoituksenmukaisena lähteä tässä yhteydessä erittelemään niitä kaikkia. Yleensä luokittelujen ulottuvuudet ovat vain johdannaisia tai tarkempia kuvauksia kodin kolmesta tekijästä, joita ovat materiaalisuus (koti tilana ja tavaroina), asukkaat (sosiaalisuus ja perhe) ja symbolinen puoli (tunteet, mielikuvat, merkitys). (Rapoport 1995, 38.) Mielestäni kodin aito olemus ei pääse esiin vain sen rationaalisia funktioita tarkastelemalla. Kuten Granfeltin ja Pallasmaan syväluotaavammat ajatukset ja aineistoni osoittavat, täytyy kotia tarkastella myös lähtien sen arbitraarisista merkityksistä ja subjektiivisista kokemuksista – jotka eivät aina ole tarkasti sanoin selitettävissä tai rationaalisesti perusteltavissa.

Jeanne Moore (2000, 207) kirjoittaa artikkelissaan "*Placing Home in Context*", että kotikäsite on laajentunut pois päin vain merkitysten ja funktioiden listaamisesta ja liikkuu koko ajan enemmän kohti tietyn teoreettisen, sosiaalisen ja kulttuurillisen kontekstin kotitutkimusta. Olen samaa mieltä Mooren kanssa siinä, että kotia on turha lähteä määrittelemään selvärajaisesti ja aukottomasti. Kyse on kuitenkin lopulta aina tietystä näkökulmasta ja kulttuurista. Esimerkiksi tämän tutkielman päämääränä on kertoa tamperelaisesta kaupunkikodista tietyssä aikakaudessa sekä taloudellisessa ja sosiaalisessa kontekstissa. Tämä

tarkastelukehys ei kuitenkaan tarkoita sitä, ettei kodin tarkastelu tämän yhteyden kautta voisi joissakin tapauksissa kertoa kodista myös yleisemmällä tasolla.

Seuraavaksi esittelen kotiteorioita kotiin liittyvien ulottuvuuksien pohjalta. Kuten nähtiin, kotiin yleisimmin liitettävät ainesosat ovat materiaalisuus, symbolisuus ja ihmiset. Myöhemmin esiteltävistä ympäristöpsykologisista tutkimuksista voidaan havaita, että listaan on hyvä lisätä myös ajallinen ulottuvuus. Ennen elementtien mukaista kotitutkimusten esittelyä kuvailen hieman kuitenkin erikseen ympäristöpsykologista tutkimusotetta.

Ympäristöpsykologian koti

Ympäristöpsykologista lähestymistapaa on hyvin vaikea lokeroida yhden otsikon alle. Asumista ja kotia koskevat tutkimukset ovat todella erilaisia, ja lähtökohtia on miltei yhtä monta kuin ympäristöpsykologisia tutkimuksiakin. Yleisesti ottaen voidaan kuitenkin todeta, että ympäristöpsykologian keskiössä on ihmisen ja ympäristön vuorovaikutus.

(Horelli-Kukkonen 1993, 4.)

Ympäristöpsykologia sai alkunsa 1950- ja 1960-luvuilla, jolloin yhä lisääntyvät ympäristöongelmat saivat perinteisten luonnontieteiden edustajat ymmälleen. Ympäristöpsykologian kehittyessä saman nimekkeen alle eriytyi monia erilaisia tutkimusnäkökulmia ja kiinnostuksen kohteita. Tarkastelun alaisena on esimerkiksi henkilökohtainen tila, territoriaalisuus, tilalliset kognitiot, luonnonsuojelu, erityisryhmien asuminen ja yhdyskunnan liikkumis- ja sosiaalipalvelut. (em. 4-5.)

Liisa Horelli-Kukkonen (em. 5-7) esittelee viisi erilaista ympäristöpsykologista lähestymistapaa, joilla jokaisella on oma tieteenfilosofinen näkemyksensä:

1. Ensimmäinen on piirreteoreettinen näkökulma, jossa tutkimuksen keskiössä on yksilö ja hänen psykologiset prosessinsa. Tällöin ympäristöä ja aikatekijää kohdellaan yksilöstä erillisinä tekijöinä ja tutkija ja tutkittava erotetaan toisistaan erillisiksi yksiköiksi.
2. Toinen perspektiivi on interaktionaalinen vuorovaikutusnäkökulma, jonka päämääränä on ympäristöön liittyvän käyttäytymisen ja psykologisten prosessien ennustaminen ja kontrolloiminen.
3. Kolmanneksi on olemassa organisminen tai systeeminen näkökulma, jossa painotetaan dynaamisten ja holististen psykologisten systeemien selittämistä. Yksilö ja ympäristö nähdään tässä katsantokannassa toisiinsa vaikuttavina tekijöinä, jotka yhdessä pystyvät tuottamaan enemmän kuin osiensa summan.
4. Neljättä näkökulmaa kutsutaan transaktionaaliseksi vuorovaikutusnäkökulmaksi. Tällöin yksilö ja ympäristö ovat erottamaton kokonaisuus, ja aikaa pidetään tämän ympäristöllisen transaktion olennaisena tekijänä.
5. Viimeiseksi voidaan puhua myös fenomenologis-hermeneuttisesta suuntauksesta, joka tarkoittaa ympäristöpsykologian yhteydessä subjektiivisia ympäristökokemuksia ja yksilön ja ympäristön erottamattomuutta.

Tutkielmani kannalta kaikkein olennaisimmat ympäristöpsykologiset tutkimukset keskittyvät asuntoon ja kotiin. Horelli-Kukkonen (em. 8) kertoo, että asunnon ja kodin tutkimuksesta on kehkeytynyt ympäristöpsykologiaan 1980-luvulla aivan oma tutkimushaara. Tällöin on tutkittu esimerkiksi kotia kiintymyksen kohteena, jolloin tarkoitetaan tilan ja yksilön emotionaalista yhteen kietoutumista. Toisaalta kotia on tarkasteltu myös jatkuvana omaksumisena, johon sisältyy transaktionaalinen ajatus asujista, ajasta ja ympäristöstä. Koti voidaan asettaa suurennuslasin alle myös yksityisyyden ja hallinnan perspektiiveistä, jolloin kodista puhutaan ulkomaailmasta erillisenä ja sille vastakohtaisena yksikkönä. Näiden näkökulmien ohella koti voidaan ympäristöpsykologisissa tutkimuksissa ymmärtää myös identiteetin ilmaisuna, perhesuhteiden areenana ja historiallisen ja sosiokulttuurisen kontekstin kautta.

Ympäristöpsykologinen kotitutkimus on siis alueena hyvin laaja, miltei saippuapalanomainen, selkeästä määrittämisestä poislipeävä tutkimussuunta. Tästä syystä en tämän luvun kotitutkimusten esittelyn yhteydessä tarkastele ympäristöpsykologisia tutkimuksia omana yksikkönään, vaan olen seuraavissa kodin elementtien mukaisissa osioissa sisällyttänyt ne sopiviin yhteyksiin muiden kotitutkimusten kanssa.

Ihmissuhteet, kodin kokemus

Roderick Lawrence (1995, 55) väittää, että erään kotinäkemymyksen mukaan ihmisten väliset suhteet ovat yhtä tärkeitä – jos eivät jopa tärkeämpiä – kuin kodin fysikaaliset puitteet. Ajatus on yksi yhteen myös aineistoni kanssa.

Myös Carol Werner (1987, 169 - 179) on ympäristöpsykologisessa tutkimuksessaan ottanut lähtökohdaksi ajatuksen, jonka mukaan koti on ennen kaikkea erilaisista ihmissuhteista koostuva toimintaympäristö. Werner (em. 173 - 177) esittelee kuusi erilaista kytköstyyppiä, joiden kautta ympäristö on yhteydessä ihmissuhteisiin. Kehyksenä tutkimuksessa on ajatus ajan, tilan ja ihmissuhteiden holistisesta yhteen kietoutumasta. Aika vaikuttaa yhtäaikaaisesti sekä mikro- että makrotasolla. Rakennetasolla aika vaikuttaa kotiin esimerkiksi historiallisen kontekstin kautta ja yksilötasolla aika voi näkyä muun muassa päivittäisinä, vuorokauden aikaan sidottuina toiminnallisina rutiineina.

Wernerin (em.) esittelemistä ympäristöä ja ihmistä sitovista kytköstyypeistä viimeinen, transaktionaalinen näkemys (*transactional world-view*), jossa ympäristö on kiinteä osa kokonaisuutta, ei erikseen tarkasteltava ja vaikuttava tekijä, on kodin suhteen mielestäni kaikista käyttökelpoisin. Analyysiluvuissa voidaan havaita, että tämä transaktionaalisuutta painottava kytköstyyppi nousee aineistostani eniten esille.

Judith Sixsmith (1986, 281 - 298) on tutkinut kodin merkitystä ja olemusta empiirisesti, ympäristöpsykologian käsitteistöstä käsin. Hän tarkasteli ihmisten henkilökohtaisia kotikäsitteitä niin sanotun monilajittelutehtävän (*multiple sorting task*) kautta, joka paljasti olennaisia asioita ihmisten tavoista havaita ja kategorisoida maailmaa, tässä tapauksessa erilaisia tiloja ja koteja. Monilajittelusta saatuja tuloksia hän analysoi kvantitatiivisesti sisällönanalyysia käyttäen. Sixsmithin analyysitapa muistuttaa hieman tutkielmani aineiston metodologisia valintoja, ja tästä syystä myös tulokset ovat ainakin joiltakin osin verrattavissa toisiinsa.

Sixsmith (em.) löysi analyysissään monia erilaisia kotityyppejä. Tyypillistä oli, että kodiksi mainittuja paikkoja saattoi yhdellä ihmisellä olla useampia yhtä aikaa. Lisäksi paikka ei aina edellyttänyt tilaa itsessään, vaan niin sanottu eksistentiaalisen tilan käsite ilmeni ihmisten ajatuksissa. Kolmanneksi Sixsmith raportoi, että toiselle kotia muistuttava asia ei välttämättä avaudu toiselle samalla tavoin. Toisin sanoen koti on yksilöllinen tekijä, joka myös saman yksilön kohdalla muuttaa muotoaan elämän eri vaiheissa.

Kodin merkityksiksi Sixsmith (em.) löysi yhteensä 164 eri asiaa. Näitä olivat esimerkiksi onnellisuus, johonkin kuuluminen, vastuullisuus, itseilmaisuus, yksityisyys, ystävät ja niin edelleen. Tekijöitä yhdistelemällä hän koosti monien muiden tutkijoiden tavoin (esim. Rapoport 1995, Benjamin 1995 ja Douglas 1991) lopulta kolme kodin elementtiä: persoonallisen, sosiaalisen ja fyysisen kodin. Sixsmithin tulokset kertovat mielestäni hyvin kodin monipuolisuudesta ja subjektiivisuudesta. Haastateltavani korostivat, että koti todellakin on alati liikkeessä oleva prosessi, joka on suhteessa asujansa elämän tilanteisiin. Myös tilan toisarvoisuus kodin muodostumisessa on tekijä, joka yhdistää haastateltaviani ja Sixsmithin analyysia.

Kodin kokemusta ja subjektiivisuutta on käsitelty paljon myös fenomenologisen tutkimusotteen kautta. Tämä on mielestäni kodille sopiva tarkastelutapa, johtuen kodin tarkkoja määrittelyjä pakenevasta luonteesta.

Fenomenologiset ajatukset mahdollistavat kotiin pureutumisen ilman, että juututtaisiin vain kodin praktisiin ja funktionaalisiin puoliin. Tämä on ajatus, joka vaikutti myös tutkielmani analyysin taustalla.

Perla Korosec-Serfatyn (1985, 66 - 68) mukaan fenomenologisuus tarkoittaa kodin yhteydessä ensinnäkin sitä, että tila käsitetään olennaiseksi osaksi ihmistä. Koti on siis ennen kaikkea elettyä ja asuttua tilaa ja asuminen on perustavanlaatuisesti ihmisen tapa olla maailmassa. Tämän lisäksi elämistä ja merkityksen luomista määrittää tietynlainen intentionaalisuus. Vaikka esineet ja tila ovat olemassa riippumatta yksilön niihin kiinnittämästä huomiosta, muodostavat yksilön niitä kohtaan tekemä toiminta ja ajatukset kuitenkin niiden merkityksen. Kolmanneksi Korosec-Serfaty korostaa, että affektiivisuus, historiallisuus ja sosiaalisuus ovat fenomenologisuuden kolme peruspilaria. Tunne esiintyy aina tilan yhteydessä: yksilö sopeutuu tilaan joko negatiivisen tai positiivisen tunne-elämyksen kautta. Historia on myös aina läsnä tilakokemuksessa. Ihmisen muistot tuovat oman panoksensa siihen, miten tulevaisuuden tilat eletään. Sosiaalisuus taas merkitsee ympäröivän kulttuurin ja sen luomien merkitysten rajoissa olemista tila- ja kotikokemuksessa.

Paikka ja liikkuminen

Kotia on pohdittu myös paikan, liikkeen ja liikkumisen pohjalta. Aineistoni osoittaa, että koti todellakin muovautuu aina suhteessa muihin paikkoihin, esimerkiksi työpaikkaan. Tämän lisäksi koti ilmentyy yleensä tietyssä paikassa, joko laajemmalla alueella kuten tutussa kaupunginosassa tai pienemmässä yksikössä, josta selvimpänä esimerkkinä on kerrostaloasunto.

Bror Westman (1995, 71) argumentoi, että koti muodostetaan yhteen paikkaan, jonka sisälle ja ympärille liike rituaalinomaisesti keskittyy. Liike ilmenee hänen mukaansa lisäksi aikajatkumolla: koti on usein areenana suvun jatkamiselle ja uusien sukupolvien sosiaalistamiselle. Karen Fog

Olwig (1999, 73) taas lähestyy kotia ja liikettä hyvin konkreettisella tasolla. Hänen tutkimuksensa paljon liikkuvista länsi-intialaisista osoittaa, ettei kodin merkitys välttämättä ole fyysiseen ja konkreettiseen paikkaan sidottu. Koti voi ilmetä toimivissa sosiaalisissa suhteissa sekä kuulumisen, juurtuneisuuden tunteessa. Myös Laura Huttusen (2002, 328) kotikäsite voidaan ymmärtää liikkeen perspektiivistä. Hänen mukaansa koti on ensisijaisesti:

kiintopiste tai paikka, josta ollaan suhteessa maailmaan. Sen ohi tai yli koti näyttää viittaavan kokonaiseen merkitysten kenttään, jolla ihmiset operoivat. Toimijuuden mahdollisuus, mahdollisuus hallita omaa ruumista ja omaa ympäristöä sekä tehdä mielekkäiksi asioita liittyvät läheisesti kotiin, kotona olemisen kokemukseen.

Lynne C. Manzo (2003, 47 - 61) taas on eritellyt ympäristöpsykologiassa esille tulleita tapoja kiinnittyä paikkaan. Tutkimusalue on laaja: yksilön ja ympäristön välistä suhdetta kuvaamaan on käytetty monia eri käsitteitä, muun muassa paikantajua (*sense of place*), paikkariippuvuutta (*place dependence*), paikkaan kiinnittymistä (*place attachment*) ja paikkaidentiteettiä (*place identity*). Manzo argumentoi, että vaikka rakkaalla lapsella on monta nimeä, jää itse yhteyden laatu kuitenkin melko hämäräksi. Lisäksi ihmisen ja ympäristön välistä suhdetta on liian usein tarkasteltu tilallisen, asuntoon liittyvän ulottuvuuden kautta ja toiseksi useimmiten vielä vain positiivisesta perspektiivistä, jolloin kokemukset jäävät kokonaisuuksina huomioimatta.

Yksilön ja ympäristön suhdetta voidaan ensinnäkin tarkastella fenomenologisesti, emotioiden kautta. Tällöin paikka nähdään yksilön olemiseen saumattomasti kuuluvana ja asunto on ihmisen tapa olla olemassa tässä maailmassa. Toiseksi yhteys voidaan tulkita metaforisesti, ja useimmiten myös romanttisen tradition hengessä ”kodin tuntuna” ja turvallisuutena. Kolmanneksi tutkimusnäkökulmana ovat olleet asunnon ulkopuoliset tilat, kuten luontokokemukset ja kaupunkitilat. Näiden ohella on myös alettu huomioida, että koti ja ympäristö saattavat joillekin tarkoittaa aivan jotain muuta kuin turvaa ja rentoutumista. Esimerkiksi avioero tai perheväkivalta voi muuttaa mitä parhaimmankin kotitilan asujansa

henkilökohtaiseksi helvetiksi. Manzo kiteyttää myös, että yksilön suhde ympäristöön on dynaaminen ja alati muutoksen tilassa oleva asia. Voidaan puhua myös sisä- ja ulkotilan dialektisuudesta, joka tarkoittaa aktiivista yhteispeliä asunnon ja sen ulkopuolisen maailman välillä. (em.)

Dialektisuus oli hyvin vahvasti esillä myös haastateltavieni puheessa.

Koti on teoretisoitavissa paikan kautta myös territoriaalisuuden, yksityisen ja julkisen vuorovaikutuksen perspektiivistä. Ralph B. Taylor ja Sidney Brower (1985, 183 - 212) kirjoittavat territoriaalisesta käyttäytymisestä tarkoittaen asenteita, käytösmalleja ja ulkoisia konkreettisia merkkejä (kuten kieltotaulut), jotka määrittävät liikkumista, pääsyä ja käyttäytymistä eri alueilla. Koti tarkoittaa tämän mallin mukaisesti tarkasteltuna yksityistä ja kontrolloitua tilaa, josta ulkopuolelle mentäessä kontrollin ja vastuullisuuden tunne vähenee. Eräänä kodin tärkeimmistä merkityksistä haastateltavani mainitsivat juuri turvallisuudentunteen. Koti tulee siis nähdä laajempaa yksikkönä suhteessa sen ulkopuolisiin alueisiin: sekä niihin joissa aktiivisesti kodista käsin vieraillaan että myös vieraampiin, ei niin tuttuihin ja turvallisiin seutuihin.

Konteksti ja siihen liittyvät sosiaaliset ja kulttuuriset tekijät vaikuttavat territoriaalisesta käyttäytymisestä ja segmenttien ilmenemiseen. Taylor ja Brower (em.) esimerkiksi argumentoivat, että etnisesti värikkäillä asuinalueilla territoriaaliset merkit ovat selvemmin havaittavissa, mikä ilmentää tietynlaista ryhmäjäsenyyttä ja -mentaliteettia. Alueellisuutta ilmentävät seikat ovat Taylorin ja Browerin mukaan funktionaalisia kahdella tavalla. Ensinnäkin ne tarjoavat kotitalolle sen kaipaaman yksityisyyden ja kontrollin tunteen: ilman ei-hallittua ulkomaailmaa ei kotikaan tuntuisi niin yksityiseltä. Toisaalta territoriaalisuus hyödyntää myös välittömästi kodin ulkopuolista tilaa. Tunne kuulumisesta tiettyyn naapurustoon ja alueellisuutta ilmentävät merkit edesauttavat "omaksi koetun" alueen valvontaa ja huolenpitoa.

Tavarat

Kotiin liittyvät tavarat voivat joskus olla kodin muodostumisen edellytyksenä. Aineistoni mukaan eritoten omaa identiteettiä tukevat ja vapaa-aikaan liittyvät esineet ovat merkityksellisiä kotiprosessissa.

Roderick J. Lawrence (1987, 154 - 167) tarkastelee miten kulttuuriset (esimerkiksi sukulaisuus ja mielikuvat), sosiodemokraattiset (esimerkiksi ikä ja tulotaso) ja psykologiset tekijät (esimerkiksi identiteetti ja arvot) muokkaavat kotien sisätiloja, niiden käyttöä ja suunnittelua. Lawrence tarjoaa tämän moniulotteisen prosessin ymmärtämiseen kaksinaisen historian perspektiivi -käsitettä (*dual historical perspective*). Tällä hän tarkoittaa näkemystä, jossa toisiinsa yhdistyvät sekä pitkäaikaiset että lyhytaikaiset ja lokaalit aikaelementit ja toisaalta myös mikro- ja makrotason ajattelutavat. Lawrencen päämääränä on ensinnäkin tuoda esille äkkiseltään kovin yksityiseltä kuulostavan kotitilan tiivis suhde ympäröivään kulttuuriin ja yhteiskuntaan. Toiseksi hän haluaa kiinnittää huomion myös kodin moniulotteisuuteen ja kompleksisuuteen osoittamalla monet, yhtäaikaaisesti kodin sisätilaan vaikuttavat tekijät. Allekirjoitan Lawrencen ajatukset yhteiskunnallisesta ja kulttuurisesta kontekstista. Tutkielmassani tätä ulottuvuutta tavoitellaan ideologisen kodin ja kulttuurillisesti hyväksytyjen puhetapojen tarkastelulla.

Ian Woodward (2003, 391 - 412) taas ruotii keskiluokkaisten australialaisten kertomuksia sisustuksesta ja kotiin liittyvästä kuluttamisesta. Hän ei allekirjoita näkemystä siitä, että kotiin liittyvillä kulutusvalinnoilla esitettäisiin ainoastaan sosiaalisia identiteettejä ja symboloitaisiin luokkaa ja statusta. Woodwardin etnografiset havainnot, haastattelut ja pieni kvantitatiivinen kysely osoittavat, että sisustamisessa ja kuluttamisessa on kyse monimutkaisemmasta asetelmasta, ja että ihmisten ajatukset ja toiveet kodistaan eroavat samankin luokka-aseman sisällä.

Tutkittavat kuluttajat voidaan jakaa Woodwardin (em.) mukaan kahteen ryhmään: niihin jotka halusivat ennen kaikkea sisustaa ja omistaa kauniita

esineitä, ja toisaalta myös niihin, joille tärkeintä oli mukavuus, rentoutuminen, kodikkuus ja käytännöllisyys. Tämä jakautuminen osoittaa, ettei esteettisyyttä ja kulutusta voi täysin yksioikoisesti sitoa luokkasemaan.

Anne Soronen ja Olli Sotamaa (2005, 43 - 69) ovat tutkineet kodin teknologiaa suhteessa kotitilan muodostumiseen ja käyttöön. Myös he osoittivat, kuinka tavaroiden käytössä ja sijoittelussa yhdistyvät sekä kauneus että käytännöllisyys. Tämän lisäksi Soronen & Sotamaa kuvailevat, kuinka kodin teknologian sijoittelu kodeissa koetaan usein itsestäänselvytenä ja pysyvänä. Tekniikka ikään kuin sulautuu kodin muihin materiaalsiin elementteihin, muodostuen näkymättömäksi osaksi arkipäivää. Tutkielmani haastateltavat toivat myös esiin peruskodinkoneiden itsestään selvän luonteen. Viihdeteknologia ei kuitenkaan saanut näin selvää hyväksymistä osakseen.

Aika ja elämänvaihe

Aika on ulottuvuus, jota ei aineistoni mukaan voi jättää sivuun kotia tarkasteltaessa. Kaikki haastateltavat esimerkiksi kertoivat vanhoista kodeistaan ja muodostivat nykyistä kotitilaa aina suhteessa edellisiin kotikokemuksiin.

Werner, Altman ja Oxley (1985, 1 - 32) ovat perehtyneet kotiin liittyviin ajallisiin ulottuvuuksiin. Artikkelin lähtee transaktionaalisesta näkökulmasta, jonka mukaan kotia pitää tarkastella toiminnallisena ja holistisena kokonaisuutena, johon kuuluvat ihmiset ja psykologiset prosessit, fyysiset ja sosiaaliset ympäristölliset ulottuvuudet ja ajalliset piirteet. Nämä transaktionaaliset prosessit tapahtuvat samanaikaisesti sekä puhtaasti toiminnallisella että merkityksen tasoilla, psykologisina tapahtumasarjoina. Werner, Altman ja Oxley myös jatkavat esitellen kolme yleistä prosessia, joiden kautta ihmiset yhdistyvät koteihinsa. Ensimmäinen kiinnittymistapa on sosiaaliset säännöt ja suhteet. Tällöin kyse on kulttuurisista normeista,

affektiivisistä ja arvottavista siteistä ja rituaaleista. Käytännössä nämä piirteet näkyvät odotettuna ja yleisesti hyväksyttynä käyttäytymisenä kodissa ja kodin käytössä. Toiseksi ihmiset linkittyvät koteihinsa funktionaalisten piirteiden kautta. Tämä tarkoittaa, että ympäristö ja tavarat määrittyvät ennen kaikkea merkitystensä ja käytön kautta, ei niinkään puhtaasti fyysisten ominaisuuksiensa myötä. Viimeisenä artikkelissa esitellään omaksumisen ajatus, joka voi ilmetä esimerkiksi ympäristön kontrolloimisena, tuttuutena ja huolehtimisena. Kyse on myös siitä, että kodista muodostuu identiteetin lähde ja sen osoituksen tapa.

Kodin transaktionaaliset prosessit ovat yhteydessä aikaan ja sen eri ulottuvuuksiin. Ajallisista dimensioista Werner, Altman ja Oxley (em.) erottavat ensinnäkin lineaarisen ja syklisen ajan. Linearisessa ajassa mennyt, nykyisyys ja tulevaisuus nähdään jatkumona ja edistyksenä, kun taas syklisessä ajassa aika ikään kuin kiertää kehää. Koti ilmenee yhtä aikaa ja ristiriidattomasti sekä syklisenä että lineaarisena. Linearisuus voidaan havaita esimerkiksi jatkuvuutena, joka ilmenee paikan ja kodin vaihdoksesta huolimatta samankaltaisina tilajärjestelyinä. Lisäksi tietyt rituaalit sisältyvät kodissa olemiseen, riippumatta siitä missä milloinkin ollaan. Syklinen aika ilmenee kodeissa toistuvina, säännöllisinä tapahtumina. Kyse voi olla niinkin yksinkertaisesta asiasta kuin nukkumisesta, joka esiintyy päivittäin, tai jopa hengittämisestä, jonka ajallinen toistuvuus on nähtävissä joka sekunnilla.

Kodin ja ajan suhdetta on pohdittu myös jälkimodernin perspektiivistä. Agnes Heller (1995, 1 - 18) esimerkiksi esittää, että nykyaikainen kotikokemus on liukumassa pois päin tilallisesta ulottuvuudesta suuntautuen kohti individualistista ja aikaan pohjautuvaa, dynaamista kotia. Voidaan puhua siis "tilallisesta promiskuiteetista", siitä että yksilö on kotona kaikkialla, ei vain yhdessä tietyissä, kodiksi kutsutussa paikassa. Tämä tapahtuu jälkimodernissa maailmassa ennen kaikkea "absoluuttisessa nykyhetkessä", jonka mukaan tulevaisuus on tuntematon ja tradition merkitys ainakin vähentynyt, jos ei jopa kokonaan muuttunut mitättömäksi. Eyal Chowars (2002, 233 - 249) kritisoi ja täydentää Hellerin näkemystä

ansiokkaasti. Hän vastaa, ettei nykyisyys ole jälkimodernissakaan yhteiskunnassa ainoa kotia määrittävä aikamääre. Tätä vastoin menneisyys vaikuttaa aina nykyisyyteen ja siihen miten asioita havaitaan ja tehdään. Tämän lisäksi tulevaisuuden horisontti siintää tämänpäiväisessä kodissa, koska edistysusko ja ajatus kehityksestä ja paremmasta tulevaisuudesta eivät ole kokonaan haudattuja ihmisten kokemusmaailmassa. Aineistoni vahvistaa Chowerson kritiikkiä. Kaikki haastateltavistani kokivat, että koti muodostuu suhteessa menneisyyteen ja tulevaisuuteen. Traditioilla oli myös vahva asema kodin muodostumisessa. Esimerkiksi joulunvietto ja syntymäpäiväjuhlat mainittiin useasti kodista puhumisen yhteydessä.

Liz Kenyon (1999, 84 - 95) on lähestynyt kotia ja aikaa konkreettisemmasta näkökulmasta kartoittamalla opiskelijoiden kotikäsitystä. Ihmisten erilaiset elämäntilanteet ovat osoitus siitä, miten aika vaikuttaa kotiin ja käsitteisiin kodista. Tämä on havaittavissa myös aineistossani. Taustana Kenyonin haastatteluihin perustuvassa kotitutkimuksessa on ajatus kotikäsitteen muokkautumisesta elämäntilanteiden myötä. Lisäksi hän argumentoi, että opiskelijoiden kotikokemusta on tärkeä tutkia, koska lapsuudenkodin jättäminen ja ensimmäisen oman kodin perustaminen on tärkeä osa aikuisuuteen kasvamista ja harjoittelemista.

Opiskelijoiden ajatuksista paistoi vahvasti kolmen eri kodin yhtäaikainen olemassaolo: lapsuudenkoti, nykyinen – usein väliaikaiseksi mielletty – opiskeluajan koti ja tulevaisuuden ”oikean aikuisuuden ajan” koti esiintyivät rinta rinnan haastatteluissa. Kenyon kirjoittaa, että monen eri kodin esiintyminen saattaa heijastella opiskeluajan elämää ja identiteettejä leimaavia siirtymis- ja epävarmuuskokemuksia. Opiskelijat viettävät usein lomat ja viikonloput lapsuudenkodissa, joten kiinnittyminen opiskeluajan kotiin ei välttämättä muodostu täydelliseksi. Lisäksi opiskeluajan asumukset kuvailtiin epävarmoiksi ja riittämättömiksi. Tätä epäkohtaa ja lapsuudenkodissa olevaa autonomian puutetta kompensoitiin tulevaisuuden haavekodilla. (em.) Mielenkiintoista on, että aineistoni nuorimmat haastateltavat puhuivat samalla tavalla kotien muodostumisprosessistaan, erottaen ”oikeat” kodit väliaikaisista, usein juuri opiskeluajan asunnoistaan.

3. METODOLOGINEN PERUSTUS

Luvussa esitellään tutkielmani menetelmiä. Aluksi kerron analyysin alkuperäisestä suunnitelmasta ja parilla sanalla tutkielmani taustalla vaikuttavista perusteista. Tämän jälkeen esittelen yleiset asiat teemahaastatteluista, sisällönanalyysista, ideologisista että kulttuurillisesti hyväksytyistä puhetavoista ja metaforista.

Alkuperäisen suunnitelmani mukaan haastatteluihin kuului haastateltavien kotivalokuvien katsominen ja niiden analysoiminen. Pyysin ennen haastattelutuokiota jokaista haastateltavaa valitsemaan omasta valokuvakokoelmastaan noin viisi otosta, jotka muistuttavat heitä jollakin tavalla kodista. Valokuvien ensisijainen tarkoitus oli keskusteluyhteyden avaaminen: haastattelu alkoi sillä, että haastateltava esitteli minulle valitsemiaan valokuvia. Toiseksi tarkoitukseni oli analysoida valokuvia sisällönanalyttisesti. Tällöin olisin eritellyt, mistä valokuvat koostuvat eli olisivatko kuvat esittäneet ihmisiä, taloja vai asuntoja.

Päätin kuitenkin luopua valokuvien tarkemmasta analysoimisesta. Tärkein syy tähän oli, ettei osa haastateltavista halunnut tai pystynyt löytämään kodista muistuttavia kuvia. Syyksi he esittivät, ettei kotia pysty heidän mielestään pelkin valokuvien konkretisoimaan. Kyse on siis ennen kaikkea tunnelmasta, eikä pelkästään konkreettisista ja visuaalisista osista koostuvasta asiasta. Lisäksi osa haastateltavista ei osannut valita kaikista kuvistaan vain muutamaa. He katsoivat, että kaikki valokuva-albumeissa olevat kuvat kuuluvat kodin kokonaisuuteen. Toinen syy valokuvien analysoimisen hylkäämiseen oli, ettei tutkielmani pienehköjen resurssien puitteissa kaivannut enää työläitä lisäjuonteita. Valokuvien käyttäminen olisi tarkoittanut myös syvempää kuva-analyysiin tutustumista, joten päätin rajata valokuva-analyysin kokonaan tutkielmani ulkopuolelle.

Sirkka Hirsjärven (2000, 16 -19) ajatukset ihmistutkimuksen lähtökohdista perustelevat ja määrittelevät hyvin metodologisia valintojani. Tiivistettynä kyse on näkemyksestä, jonka mukaan tutkittava henkilö on aina ainutkertainen ja kunnioitettava. Tämän perspektiivin mukaan tutkimuksen pyrkimyksenä on päästä lähemmäksi ihmisiä. Tämän inhimillisen päämäärän lisäksi tutkijan on sitouduttava tutkittavien ajatuksien ja kokemusten välittämiseen sekä ymmärtämiseen.

Ihmistutkimuksen lähtökohdaksi täytyy lisäksi ottaa eettisyyden vaatimus. Kuten kaikessa tutkimuksessa pitäisi, on tutkielmani lähtökohtana ollut luottamus ja haastateltavien henkilökohtaisten asioiden salassa pitäminen ja niiden kunnioittaminen. Kaikille tutkielmaani osallistuneille on luvattu nimettömyys ja se, ettei haastattelunauhoja kuuntele kukaan muu kuin minä. Lisäksi arvostin jokaisen oikeutta olla puhumatta. Painotin ennen haastattelua sitä, että mihinkään kysymykseen tai keskusteluaiheeseen ei tarvitse osallistua, vaan haastattelu kulkee eteenpäin mahdollisimman paljon haastateltavien assosiaatioiden ja mieltymysten mukaisesti. (vrt. Hirsjärvi 2000, 16 -17.)

Teemahaastattelu

Aineiston keräämisen toteutin puolistrukturoituina teemahaastatteluina. Ensinnäkin puolistrukturoitu teemahaastattelu tarkoittaa, että kysymykset ovat kaikille haastateltaville samoja, mutta haastattelijä voi vaihdella niiden järjestystä. Lisäksi on huomioitava, että haastateltavat saavat vastata omin sanoin, ilman haastattelijan johdattelua tai valmiita määreitä. Kolmanneksi voidaan ajatella, että kysymykset ovat ennalta määrättyjä, mutta haastattelijä voi vaihdella vapaasti niiden sanamuotoja. Käytännössä tämäntyyppisen haastattelun tekeminen edellyttää, että tutkija on etukäteen tutustunut tutkimuskohteena olevan ilmiön sisältöön, jotta haastatteluiden pääteemat pystytään määrittelemään. Eli vaikka tarkoituksena on kartoittaa haastateltavien subjektiivisia kokemuksia, tehdään tämä kuitenkin jo

olemassa olevien tietojen ja valmiiksi todennettujen teemojen avulla.
(Hirsjärvi 2000, 47 - 48.)

Muodostin tämän tutkielman haastatteluteemat kotia käsittelevää proseminaarityötäni varten tekemieni haastattelujen ja lukemieni aiempien kotitutkimusten pohjalta. Ajattelen, että puolistrukturoitu teemahaastattelu on samalla jo tehtyjen tutkimusten ja teorioiden uudelleenarvioimista ja täydentämistä: haastatteluissa ikään kuin todennetaan teoreettisia teemoja uuden aineiston osanottajien elämismaailmojen avulla. Näkökulmani tutkimukseen on siis teemojen etukäteissuunnittelun kannalta katsottuna deduktiivinen. Mutta jotta tutkielmani ei kuihtuisi pelkästään entisten kotiteorioiden todentamiseksi, yritän aineistoni analyysivaiheessa käyttää hyväksi myös induktiivista perspektiiviä. Toisin sanoen pyrin tarkastelemaan aineistoa sen omilla ehdoilla ja löytämään olennaiset kohdat, ristiriidat sekä omalle aineistolleni ominaiset piirteet.

Deduktiivinen ja induktiivinen tarkastelutapa eivät ole toisensa poissulkevia, vaan kumpaakin hyväksi käyttäen ilmiön kuvailu tulee monipuolisemmaksi. Alasuutari (1996, 39) kirjoittaa: "Tutkimusprosessi – olkoonpa se yhteiskuntaa tai rikoksia käsittelevä – etenee vuoroittain kahteen suuntaan, yksityisestä yleiseen ja yleisestä yksityiseen, kunnes päädytään loppuratkaisuun."

Valitsin puolistrukturoidun teemahaastattelun tutkielmaani, koska olen kiinnostunut haastateltavien omista kokemuksista ja ajatuksista. Kuten Hirsjärvi (2000, 48) kirjoittaa "[teemahaastattelu] vapauttaa pääosin haastattelun tutkijan näkökulmasta ja tuo tutkittavien äänen kuuluviin." Hirsjärven määritelmä "pääosin" on mielestäni tärkeää huomioida argumentissa. En oleta, että aineisto voi täysin tuoda haastateltavien subjektiiviset kokemukset ja ajatukset esiin. Tämä johtuu ensinnäkin siitä, että näkökulmani haastatteluiden vuorovaikutukseen ja tilanteeseen on vuorovaikutuksellinen ja kontekstuaalinen, enkä siis voi olla huomioimatta omaa panostani haastattelutilanteessa. Toiseksi haastateltavien

subjektiivisuutta ainakin joltakin osin karsinoivat etukäteen suunnitellut haastatteluteemat ja niiden kysymyksenasettelu.

Haastateltavien taustatietoina kysyin ikää, sukupuolta, elämäntilannetta ja ammattia. Varsinaisina teemoina haastatteluissa oli (ei välttämättä seuraavassa järjestyksessä):

1) Mikä on koti, mistä se muodostuu?

- muut ihmiset?
- fyysinen tila ja tavarat?
- ympäristö?
- tunteet?

2) Minkälaisilla adjektiiveilla kotia voisi yleisesti kuvailla?

3) Minkälaisissa kodeissa olet asunut aikaisemmin?

- mikä niistä tuntui eniten kodilta ja miksi?
- mikä taas tuntui vähiten kodilta ja miksi?

4) Minkälainen on nykyinen kotisi?

- vaikuttaako vuokralla asuminen kodin tuntuun?

5) Minkälainen on ei-koti, huono koti?

- onko itse asunut sellaisessa? Minkälaista se on?
- miten ei-kodista voisi tulla koti?

6) Minkälainen olisi unelmakotisi?

7) Mitä koti sinulle merkitsee?

- onko merkitys muuttunut elämän myötä?

8) Kerrostaloasuminen suhteessa muihin asumismuotoihin?

9) Naapureiden merkitys kodin muodostumiseen?

- miten naapureihin suhtaudutaan, miten heidän kanssaan kommunikoidaan?

10) Vieraiden kutsuminen, itse toisten luona kyläileminen?

11) Kodinelektroniikan merkitys?

12) Mitä kodissa yleensä tapahtuu, mitä siellä tehdään?

Painotin haastatteluteemoissa assosiaatiota herätteleviä kysymyksiä, kuten kotiin yhdistyviä adjektiiveja ja merkityksiä, jotta löytäisin semioottisesti ja subjektiivisesti tärkeitä miellelyhtymiä. Haastattelujen teemat olivat siis ainoastaan suuntaa antavia, eivät orjallisesti seurattavia haastattelun ohjeita. Näkemykseni haastatteluista oli ennemminkin interaktionistinen kuin positivistinen. Tarkastelen haastattelutilannetta pikemminkin siten, että se on tuotettu tietynlaisessa sosiaalisessa kontekstissa, johon vaikuttavat ulkoisten olosuhteiden lisäksi myös haastattelijan ja haastateltavan roolit ja keskinäinen vuorovaikutus. (vrt. Silverman 1993, 94.)

Käytännössä tämä ilmeni sillä tavalla, että yritin saada haastateltavat puhumaan omien assosiaatioidensa kautta, ohjaamatta itse liikaa kommunikaatiota. Lisäksi yritin etukäteen huomioida käyttämäni kieltä ja määritteitä, jotta sanomani asiat eivät liiaksi ideologisoisi ja määrittäisi kysymystä. Tämän ohella olin asennoitunut haastatteluihin niin sanotun "yhteisrakentamisen" (Hirsjärvi 2000, 49) hengessä. Käytännössä yhteisrakentaminen tarkoittaa, että kysymykseni heijastelivat haastateltavan vastauksia: lähtökohtana oli, että haastateltava saa puhua kotiin liittyvistä asioista omaan tahtiinsa ja parhaaksi katsomassaan tärkeysjärjestyksessä. Ennalta suunnittelemani teemoja otin esiin sitä mukaa kun ne tilanteeseen sopivat ja yritin samastua haastateltavien käyttämään kieleen ja merkityksiin myös omissa puheenvuoroissani.

Sisällönanalyysi, koodaus ja laskeminen

Lähdin analyysin ensimmäisessä, temaattisessa osiossa liikkeelle haastatteluissa esiin tulevien kodin ulottuvuuksien löytämisestä. Tämä tarkoitti sitä, että tarkastelin vastauksia kysymykseen "Mistä koti sinulle muodostuu?". Tämä oli haastattelun alkupuolella esitetty teema, johon en itse tarjonnut minkäänlaisia vastausvaihtoehtoja.

Ilmiötä kuvaileva analyysivaihe oli kotimat kallani vain yksi, alustava etappi. Olen samaa mieltä Sirkka Hirsjärven (2000, 149) kanssa siitä, että "aineiston koodaaminen muodostettuihin luokkiin [tässä tapauksessa kodin elementteihin] ei ole analyysin lopullinen tavoite, vaan ne ovat välivaiheita analyysin rakentamisessa." Kuten Hirsjärvi (em. 172) jatkaa: "Ehkä yksinkertaisin aineiston analyysimuoto on laskeminen". Lähdinkin luokittelun lisäksi tarkastelemaan ilmiötä myös volyymsuhteittain. Käytännössä jokainen yksittäinen vastauksen osa päätyi muistilehtiöni, jonka jälkeen koostin luokkia, joista ilmeni myös kuinka monessa haastattelussa kyseinen elementti esiintyi. Näin löysin yksinkertaisen tukkimiehen kirjanpidon avulla kotiin liitetyt elementit ja pystyin punnitsemaan niitä myös määrällisesti suhteessa toisiinsa.

Analyysitapani on verrattavissa Christoffer Tigerstedtin määritelmään teemoittelusta. Hän kuvailee, kuinka teemoittelulla tarkoitetaan tutkittavasta aineistosta löytyvien "temaattisten aiheiden määrittelemistä" (Tigerstedt 1990, 105). Hän kirjoittaa (em. 105-106) myös, että "yksittäinen maininta suhteutetaan johonkin yleisempään yhteyteen (...) päämääränä on, että jokainen maininta tulee luokitelluksi jonkin temaattisen otsikon alle". Tigerstedt suosittelee taulukon muodostamista, josta ilmenee jokainen kuhunkin temaattiseen yhteyteen liittyvä maininta. Tällä tavalla yksittäiset tapaukset pystyy laskemaan, ja teemojen määrällinen jakautuminen on mahdollista esittää luotettavalla tavalla. (em. 106-108.)

Toisaalta menetelmäni voisi tarkastella saman otsikon alla myös sisällön analyysin kanssa. Kuten John Fiske (1992, 179) sisällön erittelyä

määrittelee: ”pyritään [sisällön erittelyllä] tuottamaan objektiivinen, määrällinen ja todennettavissa oleva kuvaus sanomien ilmisällöstä.” Oma tutkielmani ei kuitenkaan hyödynnä sisällön analyysia niin pitkälle kuin sen alkuperäinen tarkoitus on. Ensinnäkään aineistoni ei ole riittävän laaja, jotta sisällön analyysi tuottaisi pidemmän päälle yleistettäviä ja objektiivisia tuloksia (vrt. Fiske 1992, 179). Toiseksi sisällön erittely nähdään joissakin yhteyksissä tiukasti määriteltynä kvantitatiiviseksi metodiksi; joksikin jonka avulla ei oteta kantaa enää ilmiöistä syvempiin merkityksiin (vrt. Ball & Smith 1992, 21 ja Silverman 1993, 59). Oman tutkielmani tarkoitus ei ole olla näin määrällisesti ja tiukasti rajattu. Kuten jo luvun alussa sivusin, ajattelen ennemminkin niin, että kodin elementtien löytäminen ja määrällisissä suhteissa tarkasteleminen on analyysin luuranko, jonka päälle tarkoitukseni on kerätä lihaa ja verta eli ilmiötä syventävää, kontekstoivaa ja ymmärrettävämmäksi tekevää tietoa.

Huomioitavaa on, että ulottuvuusmainintojen yhteismäärä ylittää analyysissani haastattelujen määrän. Tämä seikka johtuu siitä, että jokainen haastateltava saattoi mainita useamman hänen mielestään olennaisen kodin ulottuvuuden. Koodatut luokat eivät siis ole toisensa poissulkevia. Kyse on ennemminkin kodissa yhtä aikaa esiintyvistä ulottuvuuksista, joita painotetaan hivenen eri tavoin kontekstista ja henkilöstä riippuen. Esimerkiksi jos haastateltava mainitsee kodin muodostuvan hänelle toisista ihmisistä, ei vastausta voida tulkita niin, että muilla kodin ulottuvuuksilla ei tällöin olisi mitään sijaa kyseisen henkilön kodissa. Myöhempien, tarkentavien kysymysten perusteella havaitsin, että muutkin ulottuvuudet vaikuttavat, mutta niiden merkitystä ei pidetä niin tärkeänä kuin niiden ulottuvuuksien, jotka täysin oma-aloitteisesti tuotiin esiin vastatessa kodinmuodostuskysymykseen.

Toisaalta voidaan myös ajatella, että jotkin kotiin liitettävät ulottuvuudet ovat niin itsestäänselvyyksiä, ettei niiden merkitystä tarvitse erikseen painottaa. Kuten Anni Vilkkonen (1998, 29) päättelee koteja tarkastelevassa omaelämäkertoihin perustuvassa tutkimuksessaan: ”On myös ajateltu, että joitakin aihepiirejä käsitellään omaelämäkertoissa vain, mikäli ne ovat

määriteltävissä tavalla tai toisella ongelmallisiksi; muutoin niihin ei juurikaan puututa.” Saattaa siis olla, että esimerkiksi fyysisen tilan tähdentämisen puuttuminen aineistossani johtuu siitä, että riittävä, hyvä asumistila on mukavasti toimeentuleville, keskiluokkaisille haastateltaville itsestäänselvyys. Painotusero saattaisi olla täysin erilainen, jos kodin tärkeintä elementtiä kysyttäisiin esimerkiksi asunnottomalta tai alarvoisessa, täysin varustukseltaan puutteellisessa hökkelissä asuvalta.

Ideologinen koti, kulttuurillisesti hyväksytyt puhutavat ja metafora

Kodin paradoksaalinen ja vastakohtainen luonne ilmenee, kun sitä tarkastellaan rakenteellisesti yhteiskunnallisesta ja sosiaalisesta näkökulmasta. Niin yksityisenä ja intiiminä tyysijana kuin koti haastateltaville ilmenikin, ei kyseessä loppujen lopuksi kuitenkaan ole täysin yksilön hallittavissa oleva asia. Tämä ilmenee useilla tavoilla. Ensinnäkin kodin ideaalinen luonne, etenkin verrattuna reaaliseen todellisuuteen, tuo esiin kollektiiviselta pohjalta kumpuavat ajatukset kodin ominaislaadusta. Toiseksi koteja voidaan tarkastella konkreettisten yhteiskunnallisten käytäntöjen valossa. Tällöin voidaan havaita, kuinka kodit ja niiden pohjana olevat rakennukset ja ympäristöt muokkautuvat yleisten säännöksiensä ja ideologioiden vanavedessä. Kolmanneksi kodit ovat aina suhteessa yhteiskunnan aatteelliseen ilmapiiriin. Esimerkiksi se, mitä laitteita haastateltavat ajattelevat "normaalien" kotien sisältävän, kertoo ajallisesta ja kontekstuaalisesta muutoksesta, jonka usein arvellaan liittyvän edistykseen ja yhteiskunnalliseen kehitykseen.

Terttu Tuomi-Gröhn (2001, 104) kirjoittaa osuvasti ideaalikodin ja todellisuuden ristiriidasta:

Toisaalta on olemassa topeliaaninen kuva rauhan tyysijasta, joka sijaitsee kotikoivun katveessa ja jonne kirkas tähti johdattaa. Toisaalla on joidenkin ihmisten arkitodellisuus, jossa kaikki kodin ulkoiset puitteet on menetetty. On menetetty asunto, ihmissuhteet, turvallisuus. Jäljellä on jonkinlainen suoja metsien keskellä, veneen alla tai kontissa.

Todellisuus ei tietenkään ole vain näin yksioikoisen raaka. Kodin turvasatamassa saattaa myrskytä myös vähemmän näkyvällä tavalla, visusti kodin seinien suojassa esimerkiksi avioeroina, rahahuolina tai henkisinä ongelmina. Kotitalousopettajien juhlaseminaarin (Tuomi-Gröhn 2001, 104) yhtenä tuloksena oli kodin monien ulottuvuuksien taulukko, josta ilmenee tiivistetyssä muodossa kodin ihanteiden ja todellisuuden jännite:

IHANNE	TODELLISUUS
Mielen koti Hyvä elämä sellaisena kuin sen haluaisi elää.	Omaksi koettu tila Vaikkapa veneen alla tai kontissa. Yksityisyyden ja autonomian menetys.
Perheen koti Ydinperhe, perhekeskeisyys.	Hajoavat perheet Uusperheet, yksinhuoltajaperheet. Sinkun koti Lisääntyvät yhden perheen taloudet.
Tasapainon turvaaja Hyvä elämä, itselle merkitykselliset ihmiset.	Pelon tyyssija Perheväkivalta Taloudellinen rasite Pankin torppari, "kullan kallis koti"
Järjestetty kotielämä Säännölliset lämpimät ateriat, siisteys.	Vapaa-ajan viettopaikka Palvelujen ostaminen, uusavuttomuus
Yksityinen koti Yksityisyyden suoja, "oma koti".	Laitoskoti Hoivan saamisen paikka, "riittävästi koti".

Terttu Tuomi-Gröhn (2001, 104) Kodin monet ulottuvuudet

Myös Tony Chapman ja Jenny Hockey (1999, 10 -12) ovat eritelleet ideaali- ja reaalikotia, joskin Iso-Britannian kulttuurisesta kontekstista käsin. Ensimmäiseksi ideaalikodin "murtumakohdaksi" he nimeävät yksityisen ja julkisen rajan haurauden. Esimerkiksi murto tai kotirauhan rikkominen kyseenalaistaa tiukan rajan oman kodin ja ulkomaailman välillä. Kuten Tuomi-Gröhnin taulukossa, myös Chapman ja Hockey kyseenalaistavat toiseksi ideaalikodin turvallisuus-aspektin. Perheväkivaltatilastojen myötä on nähty, että koti saattaa olla erityisesti naisille heidän elämänsä turvattomin

paikka. Lisäksi ajatus ideaalikodista sulkee ulos monia ideaaliin pyrkiviä, mutta sitä koskaan saavuttamattomia ihmisiä. Tämä on mielestäni verrattavissa esimerkiksi asunnottomiin tai vanhuksiin, jotka eivät enää koskaan pääse vanhainkodista takaisin omaan kotiinsa. Myöskään opiskelijoiden suosima soluasuminen ei täytä kulttuurista ideaalikodin vaatimusta.

Chapman ja Hockey (em. 13) tekevät myös mielenkiintoisen havainnon ideaalikodin mielikuvien rajoittavuudesta. He kiinnittävät huomiota siihen, kuinka harvat meistä uskaltavat poiketa "tavanomaisesta" ja "normaalista" asumisesta. Ainakin yksin tällainen poikkeaminen on todella uskaliaasta, koska tällöin altistutaan sosiaaliselle stigmatisaatiolle ja/tai konkreettiselle yhteiskunnasta eristämiselle. Tämän vuoksi useimmat ideaaliasumisesta poikkeavat toteuttavatkin hankkeensa ryhmässä ja turvallisesti jonkin kollektiivisen ideologian varjolla.

Aineistossani edellä mainittuja ideaali- ja reaalikodin jännitteitä esiintyi eritoten niin sanottuna onnellisuusmuurin takaa puhumisena. J.P. Roosin onnellisuuskyselyjen kritiikistä noussut termi havainnollistaa "yksilön subjektiivisesti luomaa mentaalista rakennetta, jonka tarkoituksena on estää muita näkemästä yksilön elämää tai perhettä. Erityisesti kyse on yksilön yksityisen elämän mielikuvasta, joka projisoidaan muiden: naapureiden, sosiaalisten auktoriteettien, tutkimusten tekijöiden, ylipäänsä yhteisön hyväksi" (Roos 1988, 141).

Ideologinen koti ja kulttuurillisesti hyväksytyt puhutavat ovat yhdistettävissä myös Anthony Giddensin (1979, 286 - 289) pohdintaan ideologia-analyysin tasoista. Hän kirjoittaa, että ideologiseen analyysiin voidaan pureutua kahdella tasolla, jotka metodologisesti vastaavat strategisen toiminnan ja institutionaalisen analyysin erottelua. Aineistossani esiintyvät murtumakohdat eli paikat joissa haastateltava perustelee toimintaansa olettaen, että toiminnan normi on tietynlainen, ovat mielestäni juuri näitä strategian ja instituution välisiä rajapintoja. Kysymys on Giddensin mukaan ennen kaikkea hallitsevien luokkien ja ryhmien sekä alistetussa asemassa

olevien välisestä kommunikaatiosta. Kuten Giddens symbolien hierarkkisesta erottelusta (1979, 288) kirjoittaa: ”Edellisille se on ideologisten symbolijärjestelmien käytön väline, jälkimmäisille taas keino reagoida tähän käytäntöön”.

Lisäksi Arja Jokisen ja Kirsi Juhilan (1999, 55 - 56) ajatukset diskurssianalyysin kolmiosta lähenevät tarkoittamaani kulttuurillisesti hyväksytyä puhetapaa. Koska diskurssianalyysin kenttä on hyvin moninainen ja laava, jopa ristiriitainen (em. 55), en yritä sovittaa omaa analyysitapaani suoranaisesti diskurssianalyysiin, vaan lainaan aiheesta itselleni ja aineistolleni sopivat piirteet. Diskurssianalyysin kolmio, joka tarkoittaa kulttuurin, kommunikatiivisuuden ja merkitysten yhteen kietoutumaa, on juuri tällainen onnellisuusmuuria ja ideologista kotia selittävä asia. Myös Jokisen ja Juhilan (em. 56) ja Juhilan (1999, 174) argumentit tilanteisuudesta ja kulttuurisesta jatkumosta sekä subjektiviteetista selventää omaa ajatustani subjektiivisuuden ja rakenteen; ideologian ja toimijuuden rajaviivasta:

Merkitysten tarkasteleminen on aina yhtäältä sidottu merkitysten tuottamisten paikallisiin prosesseihin. (...) Toisaalta merkityksellistämisen tavat ovat aina enemmän tai vähemmän sidoksissa kunkin aikakauden diskursiiviseen ilmastoon, laajempiin kulttuurillisiin merkityksiin, merkityksellistämisen tapoihin ja kielellisiin käytäntöihin. (...) Toimijat konstruoivat kielenkäytössään subjektiviteettiaan ja kokemuksiaan, mutta sanat eivät johdata tutkijaa lausujensa sisäisiin mieliin. Sen sijaan kuvaukset voivat vihjata kulttuurillisesti vakiintuneista sisäisen maailman ymmärtämis- ja siitä puhumistavoista.

Hyödynsin analyysissäni hieman myös metafora-analyysia, jonka alkuperä on kieli- ja kirjallisuustieteissä ja retoriikassa (Hautamäki 2002, 110). Metafora on karkeasti suomennettuna kielikuva, jonka avulla ”ilmaisemme uutta ja outoa tutun avulla” (Fiske 1992, 122). Kyse on siis keinotekoisesta merkistä syntyvästä assosiaatiosta, joka tulkitsijalle muodostuu, kun toisesta asiayhteydestä tutulla merkityksellä kuvataan jotakin asiaa. Tällöin metaforalla on kognitiivinen funktio: niiden käyttö helpottaa asian oppimista ja ymmärtämistä. Metaforat auttavatkin meitä ymmärtämään, millainen maailma on. Ne ovat läsnä aina ja kaikkialla, ohjaten kieltä, ajattelua ja

toimintaa. Toinen metafora funktio on retorinen: niiden avulla voidaan painottaa omia argumentteja. Tuttuuden lisäämisen ohella metaforalla voidaan tehdä myös "tuttua tuntemattomaksi". Tällöin tunnettua ilmiötä kuvataan ennen käyttämättömällä metaforalla, joka muuttaa kyseisen ilmiön luonnetta. (Hautamäki 2002, 109 ja 111 – 112.)

Metaforat ovat jokaiselle tuttuja arkielämästä. Kaikista selkein ilmenemistapa on ylhäällä/alhaalla -kategoria. On esimerkiksi selvää, että ylä- ja alaluokasta puhuttaessa yläluokka assosioituu joksikin "paremmaksi" ja enemmän arvostettavaksi. Usein kielikuvat kytkeytyvätkin vallitseviin ideologioihin. Kun metaforat vakiintuvat osaksi yleistä kieltä, voidaan niiden avulla hiljaisesti ylläpitää tiettyjä arvostuksia ja ihanteita. Arvosidonaisuus ei kuitenkaan yleensä ole tietoista, koska metaforat operoivat osana yleistä, konventionaalista kieltä. (Hautamäki 2002, 112.)

4. TAPAUSKOHTAINEN KOTI - Aineiston kontekstointi

Tässä luvussa esittelen ensimmäiseksi tutkielmani aineiston eli vastaan kysymyksiin ketä haastateltiin, missä haastateltiin ja millä tuloksella. Korpuksen kuvailun jälkeen vuorossa on haastatteluiden kontekstin, toisin sanoen kerrostaloasumisen, vuokra-asumisen ja kaupunkiasumisen tarkastelu. Tuon esille mitä nämä haastateltaviani määrittävät tekijät tarkoittivat itse haastateltaville ja miten ne vaikuttavat tutkielmani tuloksiin ja kodin merkityksellistämiseen.

Aineiston kuvailu

Tutkielmani aineisto koostuu yhteensä kolmestatoista yksilohaastattelusta. Haastattelut ovat kestoiltaan noin puolesta tunnista yhteen tuntiin, ja tekstiksi litteroituna aineistoa on noin kahdeksankymmentä yhden rivivälillä kirjoitettua arkkia. Ensimmäiset haastatteluita, joista tässä tutkimuksessa

käytin kahta, toteutin ensiasunnonostajia käsittelevän proseminarityöni yhteydessä joulukuussa 2003. Koska proseminarityöni haastateltavat olivat melko nuoria, ja halusin tässä tutkimuksessani haastatella tasaisesti ihmisiä kaikista ikäryhmistä, päätin aiemmasta aineistostani käyttää vain näitä kahta haastattelua. Loput kymmenen haastattelua suoritin lokakuun 2004 ja tammikuun 2005 välisenä aikana.

Vertailun mahdollistamiseksi halusin haastatella suurin piirtein yhtä paljon vuokra-asunnossa asuvia sekä sellaisia henkilöitä, joilla on omistusasunto. Lopullisessa aineistossa vuokralla asuvia on yhteensä seitsemän ihmistä, ja asunnon omistajia on kuusi kappaletta. Vuokralla asujat on kerätty samasta asuintalosta. 1940-luvulla rakennettu, 30 vuokrahuoneistoa käsittävä talo sijaitsee Tampereen keskustan alueella, ja asukkaat edustavat kaikkia ikäluokkia ja miltei kaikkia mahdollisia elämäntilanteita. Valitsin kyseisen kerrostalon, koska koin haastateltavien hankkimisen helpommaksi pienen alueen sisältä. Lisäksi uskon, että haastateltavat myöntyivät paremmin osallistumaan tutkimukseeni, kun muitakin talon asukkaita oli jo ottanut osaa haastatteluihin.

Myös kaikki asunnon omistajat asuvat Tampereen keskustan alueella. Omistusasunnossa asuvien haastateltavien hankkiminen oli vaivatonta, koska löysin heidät minulle entuudestaan tuttujen ihmisten keskuudesta. Koska haastateltavien määrä on tutkimuksen resurssien määräämissä rajoissa suhteellisen pieni, katsoin tarkoituksenmukaiseksi valita haastateltavat ympäristöltään suurin piirtein samankaltaisiksi.

Aineiston suhteen tutkielmaani voisi – ainakin joltakin osin – kutsua selkeäksi tapaustutkimukseksi: kontekstina on suomalainen 2000-luvun kaupunkiasuminen. Vaikka tulosten ja aineiston kontekstoiminen on mielestäni ensiarvoisen tärkeää, en kuitenkaan vetäisi tapaustutkimusrajaa näin yksioikoisesti kotia käsittelevän tutkimuksen yhteydessä. Tämä johtuu henkilökohtaisen asumishistorian kiistattomasta vaikutuksesta. Kaikki haastateltavat ovat asuneet myös jossakin muualla, esimerkiksi maaseudulla, omakotitalossa ja toisenlaisessa asumismuodossa. Heidän

kotikäsitteensä ei siis koostu ainoastaan tämän hetkisestä kodista ja sen ympäristöstä. Ajatukseni on rinnastettavissa Anni Vilkon (1998, 29) "koti historian" käsitteeseen. Hän kirjoittaa: "Vakiintuneiden, asumisen käsitteeseen sitoutuneiden 'asumisuran' tai 'asumishistorian' sijaan kotihistoria korostaa subjektiivista merkityksenantoa." Tässäkin tutkimuksessa koti nähdään ennen kaikkea sosiaalisena ja subjektiivisena konstruktiona – jonakin, mikä ei ole objektiivisesti ja selkeästi määritettävissä historiallisen, sosiaalisen, yhteiskunnallisen, kulttuurisen ja henkilökohtaisen kontekstin ulkopuolella.

Seuraavassa taulukossa on esitetty tiivistetyssä muodossa kaikki haastateltavat:

Haastateltava ja tunniste	Asunnon omistussuhde	Ammatti	Asumismuoto
Mies 25v. (1 M25)	vuokralla	opiskelija	kämppekaverin kanssa
Nainen 26v. (2 N26)	vuokralla	röntgenhoitaja	yksin
Mies 27v. (3 M27)	vuokralla	kielenkääntäjä	avopuolison kanssa
Nainen 30v. (4 N30)	omistusasunto	tutkija, jatko-opiskelija	yksin
Mies 36v. (5 M36)	omistusasunto	copywriter	avopuolison kanssa
Nainen 50v. (6 N50)	vuokralla	osa-aikaeläke, pääluottamusmies	yksin, eronnut
Nainen 50v. (7 N50)	omistusasunto	kirjanpitäjä	aviopuolison kanssa
Mies 50v. (8 M50)	omistusasunto	isännöitsijä	aviopuolison kanssa
Mies 76v. (9 M76)	vuokralla	eläkkeellä	aviopuolison kanssa
Nainen 77v. (10 N77)	vuokralla	eläkkeellä	aviopuolison kanssa
Mies 77v. (11 M77)	omistusasunto	eläkkeellä	aviopuolison kanssa
Nainen 78v. (12 N78)	omistusasunto	eläkkeellä	aviopuolison kanssa
Nainen 79v. (13 N79)	vuokralla	eläkkeellä	yksin, leski

Käytännössä haastateltavien hankkiminen tapahtui ovikelloja soittelemalla, kasvokkaisena kohtaamisena. Sain taloyhtiön edustajalta vuokratalon asukasrekisteristä tarvittavat tiedot, joiden perusteella pystyin etukäteen suunnittelemaan haastateltavien ikä-, sukupuoli- sekä asumismuodon jakauman. Haastatteluihin osallistuminen oli yllättävän innokasta: vain yksi vuokratalon asukas kieltäytyi haastattelusta.

Pääpiirteissään olen sitä mieltä, että haastattelut etenivät sujuvasti ja sain sen informaation, mitä etukäteen ajattelin tarvitsevani. Yksi haastattelu osoittautui kuitenkin ongelmalliseksi. Omistusasunnossa asuva mieshaastateltava ei halunnut vastata seikkaperäisesti kysymyksiini, vaan puhui kodista hyvin yleisellä tasolla vastaamalla ympärilyövästi, niukkasanaisesti, vastentahtoisesti ja henkilökohtaisia kommentteja välttäen. Koko haastattelutilanne oli hämmentävä ja vaivaannuttava, ja jälkikäteen on vaikea analysoida mistä vuorovaikutuksen takkuaminen johtui. Voi olla, että haastateltava koki kotiaiheen liian henkilökohtaiseksi, tai oli omassa elämässään juuri kokenut vaikeita asioita kotiin liittyen, eikä näin ollen halunnut jakaa tuntojaan aloittelevan tutkijan kanssa. Olen rajannut kyseisen haastattelun kodin ulottuvuuksia käsittelevän analyysin ulkopuolelle, eikä haastateltava löydy edellä olevasta haastateltavien listauksesta. Pidän kuitenkin huomionarvoisena sitä, että tämänkaltaisen haastattelu on olemassa. Mielestäni tämä poikkeustapaus kertoo ensinnäkin kodin intiimistä luonteesta. Toiseksi se voi olla osoitus kodin ideologisesta ulottuvuudesta, siitä ettei kodista ja omasta elämästä voi puhua kuin positiiviseen sävyyn vieraan ihmisen kanssa.

Perustelen tiedon ja tekemieni haastatteluiden riittävyyden niin sanotun "saturaatiopisteen" löytymisellä. Kvalitatiivisen aineiston riittävyyttä tarkoittama kylläntymispiste ilmenee silloin, kun uudet haastattelut eivät tuo enää esiin uusia asioita (esim. Mäkelä 1990). Parantamisenvaraa tietenkin aina löytyy. Joitakin lisäkysymyksiä vaativia, hieman epämääräiseksi jääviä haastattelun kohtia huomasin vasta

litterointivaiheessa. Lisäksi oma haastattelijan ja tutkijan roolini ontui hetkittäin joidenkin haastatteluiden kohdalla (vrt. Hirsjärvi 2000, 96). Tutkijaidenteettini on tässä vaiheessa vielä asia, joka on vähitellen vasta muotoutumassa. Pidän omassa roolissani havaitsemiani ongelmakohtia kuitenkin olennaisina roolini kehityksessä ja työstämisessä.

Tapahtumapaikkana oli kahta haastattelua lukuun ottamatta haastateltavan koti, ja kahdessa tapauksessa haastattelu tapahtui henkilön työpaikalla, hänen omassa työhuoneessaan. Haastateltavan koti toimi haastatteluympäristönä sekä hyvällä että myös hieman negatiivisella tavalla. Hyvänä puolena voi pitää sitä, että oma koti tuttuna ja turvallisenä ympäristönä kirvoitti mielestäni melko autenttisia kertomuksia kodista. Toisaalta taas jokusesta haastateltavasta oli huomattavissa, että he jännittivät minun tuloani heidän omaan, yksityiseen tilaansa. Aluksi käyttäytyminen oli hieman kankeaa, huoneistot oli huolellisesti siivottu ja minulle tarjottavan kahvin tuoksu oli aistittavissa jo rappukäytävässä asti. Tunnelma vapautui kuitenkin keskustelun edetessä. Ainoastaan yksi haastatteluteemani, joka koski huonoa kotia, aiheutti jokusen haastattelunkulun kohdalla hieman kitkaa. Jostakin syystä tämä kysymys kodin vastakohdasta koettiin vaikeaksi ja/tai liian henkilökohtaiseksi. Tämän pystyi havaitsemaan myös itse haastattelutilanteen ulkopuolella, litteroinnissa jossa nimenomaisen kysymyksen kohdalla ilmenee puheessa tavallisuudesta enemmän taukoja, takelteluja, naurahduksia ja huokauksia. Haastateltavien vastentahtoisuus huonosta kodista puhuttaessa kertoo mielestäni kodin onnellisuusnormista. Ajatusta tukee myös yksi epäonnistunut haastattelu. Kodista ei haluta puhua negatiiviseen sävyyn, vaikka aihetta kenties olisikin.

Oman vai muiden katon alla?

Kuten edellä esitin, koostui aineistoni suurin piirtein puoliksi asunnon omistajista ja vuokralla asujista. Äkkiseltään spekuloituna voisi ajatella, että vuokralla asuen kodin muodostuminen olisi ainakin jonkin verran erilaista

kuin niillä, jotka konkreettisesti omistavat oman kotinsa. Tämä ei kuitenkaan aineiston valossa pitänyt paikkaansa. Kymmenen kolmestatoista haastateltavasta sanoi, ettei asumismuodolla sinällään ollut merkitystä kodinmuodostusprosessissa. Kaksi omistusasunnossa asuvaa mieshaastateltavaa kuitenkin esittivät, että omistusasuminen tuntuu hieman erilaiselta. Toisen mukaan omistusasunnosta pitää enemmän huolta, ja toisen mielestä omistusasuminen tuntuu varmemmalta ja pysyvämmältä kuin vuokra-asuminen. Yksi miespuolinen, vuokra-asunnossa asuva haastateltava myös epäili, että omistusasuminen saattaisi tuntua erilaiselta, mutta realiteetit huomioon ottaen myös vuokra-asunto muodostuu hyvinkin kodiksi.

Matti Kortteisen, Martti Tuomisen ja Mari Vaattovaaran (2005, 121 - 131) Yhteiskuntapolitiikka-lehdessä raportoimassa tutkimuksessa omistusasuminen nousi vuokra-asumisen yläpuolelle. Pääkaupunkiseudulla tehty laaja kyselytutkimus osoittaa, että keskimäärin 91 prosenttia vastaajista – alimmasta tulokvintiilistä 80 prosenttia – oli sitä mieltä, että omistusasuminen on heille paras vaihtoehto. Omassa tutkimuksessani omistusasumisen preferointi ei tullut näin selvästi esille.

Täytyy kuitenkin muistaa, että oma kysymykseni ei koskenut parasta asumismuotoa vaan sitä, muodostuuko koti samalla tavoin sekä vuokra- että omistusasuntoon. Näin ollen tulokset eivät ole täysin ristiriidassa toistensa kanssa. Lisäksi otantani ja tutkimusmetodini olivat täysin erilaisia kuin Kortteisella, Tuomisella ja Vaattovaaralla. He olivat tehneet kvantitatiivisen, hyvin laajan, 10425 tilastoyksikköä käsittävän kyselytutkimuksen, jonka vastaajina olivat pääkaupunkiseudulla asuvat, hyvin erityyppisissä elämäntilanteissa ja asumismuodoissa olevat ihmiset. Voi tietenkin myös spekuloida, kuinka henkilökohtainen läsnäoloni haastatteluissa vaikutti vastauksiin. Kuten Kortteinen, Tuominen ja Vaattovaarakin toteavat (2005, 124): "Tietynlaisten vastausten sosiaalinen toivottavuus vaikuttaa siihen, millaisia arvosanoja ja prosenttiosuuksia saadaan."

Miten omistusasuminen sitten miellettiin erilaiseksi? Vahvimmin esiin tuotiin, asumismuodosta riippumatta, omistusasunnon muokkauksen ja remontoimisen mahdollisuus: neljä mainintaa koski tätä omistusasumista määrittävää seikkaa. Ihmiset kokivat tärkeäksi sen, että oma asunto todellakin konkreettisesti muistutti omasta itsestä ja identiteetistä. Kuten 26-vuotias, vuokralla asuva nainen (2 N26) asiaa selitti:

Täällä ei voi oikein ite tehdä, tai voihan täällä tehdä toki, remontoida ja muuta. Mutta se on vähän turhaa, kuitenkin kun asuu vuokralla, varsinkin kun on tämmönen kunnallinen...kunnallisen puolen asunto. Niin täällä ei voi tavallaan sen vuokranantajan kanssa keskustella sillain, että jos täällä jotain lähtis muutteleen tai tekeen. Eikä muutenkaan viitti laittaa rahaa kun ei tää oo oma.

Myös varmuus ja asunnon pysyvyys mainittiin neljässä haastattelussa. Varmuus eli se ettei joudu oman tahtonsa vastaisesti pois omasta kodistaan miellettiin omistusasumisen positiiviseksi puoleksi. Varmuus oli selkeästi tärkeä tekijä asumismuodon harkinnassa: myös useat vuokralla asujat mainitsivat kaupungin vuokra-asunnon juuri varmuuden vuoksi paremmaksi vaihtoehdoksi kuin yksityiseltä vuokratusta huoneistossa asumisen. Saattaa olla, että juuri näiden, kaupungin vuokra-asunnoissa asuvien haastateltavien mielipiteeseen kodinmuodostumisesta vaikutti juuri tämä varmuus vuokrasuhteen jatkumisesta. Uskoisin, että vastaukset olisivat voineet olla hieman erilaisia, jos vastakkain olisi laitettu omistusasujat ja yksityisellä vuokralla olevat.

Edullisuus oli myös tekijä, joka oli vaikuttanut oman asunnon ostamiseen. Tämä on mielenkiintoista, koska suurin osa vuokralla asuvista kertoi juuri rahan olevan suurin syy, miksi he asuvat vuokralla. Kuitenkin kolme omassa asunnossa asuvaa kertoi, että raha oli ollut suuri tekijä asumismuotoa harkitessa. Tämä näkyy esimerkiksi 50-vuotiaan miehen (8 M50) haastattelupuheessa:

Kyllä sitä kiinnostusta oli sillain että laskettiin sitä. Vähän se oli taloudellistakin laskemista. Että kyllä se osakeasuminen sillain on edullista asumista, että sitten kun saa asunnon maksettua niin asumiskustannukset laskee.

Myös vuokra-asumisessa oli haastateltavien mukaan erityisen hyviä puolia verrattuna omistusasumiseen. Viisi haastateltavaa, joista kaksi oli asunnonomistajia, mainitsi vuokralla asumista määrittävän ennen kaikkea vapauden ja helppouden. Oma asunto nähtiin siis myös taakkana, josta ei niin vain enää lähdettäisi ja jonka kustannukset nousisivat ehkä jopa suuremmiksi kuin vuokralla ollessa. 76-vuotias, vuokralla asuva mies (9 M76) esimerkiksi kertoo omasta suhtautumisestaan vuokralla asumiseen:

No, se [vuokralla asuminen] on huoleton. Kun vuokran maksaa, niin se on huoletonta asumista. Ei siinä kauheesti oo sitten niitä vastakohtia. Tommosia kun sanotaan että kun on omistustalo taikka omakotitalo, niin siinä on kauheesti niitä menoja. Kaiken näkösiä kuluja sitten.

Haastateltavat toivat mielestäni hyvin esille sen, että asumismuoto on kotia ajateltaessa pelkästään tekninen seikka, ei kodin laatua ja sisältöä määrittävä tekijä. Raha oli tekijä, joka oli usean haastateltavan mukaan otettava huomioon – sekä hyvässä että pahassa – mutta kodissa itsessään oli perimmältään kysymys jostakin muusta kuin materiaalisista ulottuvuuksista.

Vaivaton kaupunki

Kaikki haastateltavistani asuvat tällä hetkellä Tampereen kaupungin ydinkeskustassa tai sen liepeillä, joskin kaikki olivat asuneet aiemmin myös muunlaisissa ympäristöissä: osa täysin maaseudulla ja osa pienempien kaupunkien lähiöissä. Kaupunkiasumista määriteltiinkin aina suhteessa edellisiin asuinpaikkoihin. Tämä näkyy hyvin 50-vuotiaan naisen (6 N50) kommentissa:

Sehän [paikan nimi poistettu] on kauheen kiva paikka, mutta mää on aina ollu Tampereella töissä, niin se kulkeminen on aina niin hankalaa. Tykkään ehdottomasti asua ihan tässä keskustassa. Tästä on ihana lähteä, joka paikkaan on lyhyt matka ja lenkille kun lähdet niin Pyynikki on tässä ja Pispala, mihkä tahansa. Tästä on niin helppo mennä joka suuntaan, että tää on paikkana ehdoton.

Suhtautuminen kaupunkiasumiseen oli melko neutraalia, hieman jopa positiiviseen päin kallistunutta. Neljä haastateltavista mielsi kaupungissa asumisen olevan elämäntilanteesta riippuva asia, kun seitsemän haastateltavaa olisi halukas asumaan Tampereen keskustassa elämäntilanteesta riippumatta. Mieliä ei ollut sukupuolesta tai iästä riippuvainen.

Kaupungissa asumista kuvailtiin ylipäänsä positiiviseen sävyyn. Miltei kaikki kaupunkiasumista kommentoineet haastateltavat (yhteensä yhdeksän haastateltavaa) olivat sitä mieltä, että kaupungissa oleminen on ennen kaikkea helppoa. Palvelut ja virikkeet ovat lähellä eikä kulkemista tarvitse etukäteen sen kummemmin suunnitella. Kuten esimerkiksi 27-vuotias mies (3 M27) kaupungin mutkattomuutta kuvailee:

Kun ikää tuli lisää, niin kyllä sitä sitten rupes kaipaamaan, niinkun että kyllä sitä vois niinkun jotain muutakin tehdä. Että siinä se on kun täällä, kun asuu Tampereella, niin täällä on paljon enemmän mahdollisuuksia mitä tehdä, siellä kodin ulkopuolella. Että voi vaikka mennä elokuviin jos haluaa, eikä sitä tarvi suunnitella viikkoo etukäteen.

Lisäksi kaupunkiin liitettiin joitakin positiivisia mainintoja valoisuudesta, televisiokanavien määrästä ja ihmisten avoimuudesta ja ennakkoluulottomuudesta. Negatiiviset huomiot olivat yksittäisiä ja koskivat turvallisuutta, toisten ihmisten määrää ja rahan kulumista kaupungin tarjoamiin virikkeisiin.

Ainoat toistensa kanssa ristiriidassa olevat maininnat kaupungista kumpusivat juuri turvallisuudesta ja toisten ihmisten määrästä. Siinä missä yksi vanhempi nainen oli sitä mieltä, että kaupungin muut ihmiset tekevät olon turvalliseksi, mainitsi toinen, kuinka katukuvassa ei enää tunne oloaan turvalliseksi. Myös ihmisten määrä koettiin eri tavoin. Siinä missä nuori ja vanha naishaastateltava toivoivat enemmän rauhaa asunnon ulkopuolella olemiseen, esitti keski-ikäinen nainen taas suosivansa kaupunkiasumista eritoten erilaisten ihmisten takia.

Haastateltavieni kaupunkikommentit eroavat hieman Kortteisen, Tuomisen ja Vaattovaaran (2005) artikkelin asuinympäristötuloksista. Helsinkiläiset lomakevastaajat olivat olleet yleisimmin sitä mieltä, että asuinympäristössä tärkeintä olivat rauhallisuus, turvallisuus, luonnonläheisyys, kauneus ja pientalovaltaisuus. Rauhallisuus oli piirre, jonka jokunen kaupunkilaishaastateltavistani toivoi lisääntyvän tulevaisuudessa. Myös turvallisuus kaupungissa tulkittiin eri tavoin haastateltavasta riippuen. Luonnonläheisyys on ominaisuus, minkä arvostaminen näkyi omassa aineistossani Tampereen Pyykin ja Kaupin luontoalueiden kehumisena. Pientalovaltaisuus taas ei sovi laisinkaan kaupunkiasumiseen, eikä eritoten minun tutkimukseni haastateltaviin, jotka kaikki asuvat kerrostaloissa. Näihin helsinkiläisten suosimiin asuinalueiden piirteisiin ei siis ydinkeskustassa tai sen lähetyillä asuminen suoranaisesti sopinut. Lisäksi omassa aineistossani suurin osa suosi juuri kaupunkiasumista. Erot aineistooni tekee mielestäni ymmärrettäväksi se, että Kortteisen, Tuomisen ja Vaattovaaran tutkimus korostaa jonkin verran enemmän pientaloissa asuvia. Lisäksi heidän tutkimuksessaan erityisessä osassa olivat lapsiperheet, kun aineistoni perheiden lapset olivat jo aikuisia.

Helppoa ja varautunutta kerrostaloasumista

Myös kerrostaloasumiseen suhtautuminen oli melko neutraalia ja vaaka painui hieman enemmän positiivisen kuin negatiivisen puolelle. Kuusi haastateltavaa yhdestätoista aihetta kommentoineesta piti kerrostaloasumista itselleen parhaana mahdollisena vaihtoehtona. Viisi haastateltavaa oli sitä mieltä, että kuten kaupunkiasuminen, myös kerrostaloasuminen oli sidoksissa elämäntilanteeseen ja ikään.

Eniten mainintoja kerännyt kerrostaloasumista määrittävä ominaisuus oli helppous. Kuusi haastateltavaa piti kerrostaloa ”laiskanmiehen asuntona”, jossa ei ole tarvetta pihatöiden tekemiseen ja asunnon remontoimiseen. Tämä oli piirre, jonka takia pari vanhemmasta päästä olevaa haastateltavaa kertoi tällä hetkellä asuvansa kerrostalossa. Kuten 76-vuotias mies (9 M76)

sanoi: ”Sitten kun tullaan tänne vanhalle iälle. Niin kyllä tää on tää kerrostaloasuminen paras siinä, että kun ei enää pysty niitä omakotitalon töitä tekeen, mitä siinä on”.

Kaksi vanhempaa naishaastateltavaa oli myös sitä mieltä, että kerrostalon positiivisiin puoliin lukeutuu turvallisuudentunne. Viereisissä huoneistoissa asuvat ihmiset saivat nämä haastateltavat tuntemaan olonsa turvallisemmaksi, koska apu olisi lähellä mihin vuorokauden aikaan tahansa.

Naapurit ovatkin aihe, mikä liittyy tiiviisti kerrostaloon. Kysyttäessä naapureista törmäsin hyvin suureen joviaalisuuteen: kukaan haastateltavista ei halunnut suoranaisesti valittaa naapurielämästä, vaikka aihetta heidän mukaansa välillä olisikin ollut. Naapureista puhuttiin toisaalta ikään kuin välttämättömänä pahana; jonakin minkä automaattisesti hyväksyy kerrostaloon muuttaessa. Kahdeksan haastateltavaa kertoi naapureihin liittyvän tietynlaisen neutraalin käytöskoodin, mikä on kiteytettävissä siihen, että ”rappukäytävässä vastaan tullessa morjestetaan, mutta muuten ollaan omissa oloissaan eikä puututa toisten asioihin”. Pieni sanailu oli näiden haastateltavien mukaan sallittua, mutta aihepiirin tuli mieluiten kuulua asuintaloon tai johonkin täysin neutraaliin aiheeseen, kuten säätilaan. Varsinaista ystävystymistä tai syvempiä, vakavampia keskusteluaiheita ei kukaan näistä haastateltavista toivonut.

Toisaalta taas naapureihin liitettiin myös positiivisia tunteita. Kuten edellä nähtiin, olivat naapurit vanhempien haastateltavien mielestä eräänlainen turvallisuuden lähde. Lisäksi kolme vanhempaa haastateltavaa muisteli lämmöllä entisaikojen vapaata naapurikyläilyä ja toivoi spontaanin naapurivierailun olevan edelleen osa asumista. Tämä on nähtävissä esimerkiksi 77-vuotiaan miehen (11 M77) sanoissa: ”Ei mutta silloin kun mun, me oltiin siä mun syntymäpaikalla niin siä saatettiin mennä naapuriin kuule ihan vaan, että ei siinä ollu mitään. Ja se oiskin jalo tapa”.

Naapureihin asennoituminen tuntuikin jonkin verran olevan sidoksissa ikäluokkaan. Nuorimmat kaksi haastateltavaa olivat kaikista nuivimpia naapurikontakteja kohtaan, joskin hekin olivat sitä mieltä, että muiden asukkaiden tervehtiminen kuuluu kerrostaloasumisen etikettiin. Toiseksi nuorin haastateltava, 26-vuotias nainen (2 N26), kertoi myös olevansa jonkin verran häiriintynyt talossa asuvista muista asukkaista ja toivoi saavansa omaa rauhaa tulevaisuudessa pienkotiasumisen myötä.

Miten naapurikonfliktit sitten hoidettiin? Parhaana ja toivottavimpana vaihtoehtona pidettiin yleisimmin puuttumattomuutta ja sietämistä. Kuulin useaan kertaan tarinan siitä, miten häiriökäyttäytymistä oli kestäetty pitkiäkin aikoja siinä toivossa, että meteli lopulta loppuisi omia aikojaan. Jos toimenpiteitä häiriön kitkemiseksi oli tehty, esitettiin keskusteleminen tai ”paperilappujen postiluukusta tiputtaminen” parhaiksi vaihtoehdoiksi. Avointa naapurien välistä konfliktia ei kukaan pitänyt suotavana. Tässäkin oli nähtävissä loppuun asti menevä naapureiden omien asioiden kunnioittaminen, jota toteutettiin vaikka oman viihtyvyyden kustannuksella.

Mielenkiintoinen piirre tuli esiin kahden mieshaastateltavan puheesta. Kumpikin oli sitä mieltä, että maalla tai muuten väljemmin asuessa naapureiden kanssa tulee olla enemmän tekemisissä kuin kerrostalossa asuessa. Kuten 27-vuotias, maalla lapsuutensa ja nuoruutensa asunut mies (3 M27) asian ilmaisee:

niin siellä [paikannimi poistettu], oli sinne ny kuitenkin, lähin naapuri niin, oli sinne ny kuitenkin pari sataa metriä matkaa. Tai sata metriä matkaa. Mutta ihan yhtä paljon häiriötä niistäkin saatto olla. Sehän voi olla viä kiusallisempaa, se että on vähän niitä naapureita, niin sitten että ois muka pakko sitten jotenkin niitten kanssa kaveerata. Tämmönen ihan sopii hyvin että, täällä saa olla jopa enemmän rauhassa kun maalla. Täällä harvemmin naapurit tulee ottaaan kontaktia.

Voikin päätellä, että mitä enemmän ihmisiä omien seinien ulkopuolella asuu, sitä hyväksyttävämpää on omissa oloissa oleminen ja kommunikaation vähyys. Tämä on mielestäni suoraan verrattavissa George Simmelin (2005, 35) ajatukseen varautuneisuudesta ja kaupunkiasumisesta. Siinä vaiheessa kun sosiaalinen elämä tulee kaikkien

ympärillä olevien kanssa mahdolliseksi toteuttaa, on hyväksyttyä ja kohteliasta olla noteeraamatta ympärillä olijoita.

5. KODIN ULOTTUVUUDET

Luvussa kerrotaan mistä tekijöistä koti haastateltavieni mukaan muodostuu. Kodin esiin tulleista ulottuvuuksista esitellään painotusjärjestyksessä ihmissuhteet, tavarat, tila ja ympäristö sekä materiaali ja pysyvyys. Luvun viimeisessä osiossa pureudutaan kodin merkityksiin eli kerrotaan mitä varten koti on olemassa tamperelaisille keskusta- ja kerrostaloasujille.

Seuraavassa kaaviossa voidaan nähdä, kuinka haastatteluissa spontaanisti esiin tuodut kodin ulottuvuudet lopulta sijoittuivat toisiinsa nähden:

Kodin elementti	Mainintoja yhteensä	Naiset	Miehet	50-v. tai alle	Yli 50-v.
Ihmiset	11 kpl	5 kpl	6 kpl	6 kpl	5 kpl
Tavarat	6 kpl	3 kpl	3 kpl	5 kpl	1 kpl
Tila	2 kpl	1 kpl	1 kpl	2 kpl	-
Ympäristö	2 kpl	1 kpl	1 kpl	2 kpl	-
Talon materiaali	1 kpl	1 kpl	-	1 kpl	-
Pysyvyys	1 kpl	1 kpl	-	-	1 kpl

Moninaiset ihmissuhteet

Aineiston eittämättä vahvimmin esiin nouseva kodin ulottuvuus oli ihmiset ja ihmisten väliset suhteet. Kuten kaavio osoittaa, ihmisiä sisältäviä mainintoja löytyi yhteensä yhdestätoista haastattelusta. Tämä osoittaa melkoista samanmielisyyttä haastateltavien kesken. Ihmisten rooli on haastatteluissa todella selvästi erottuva tendenssi: seuraavaksi eniten esiintyvä elementti, tavarat, tuli esille kodin elementeistä kysyttäessä vain kuudessa haastattelussa. Ihmisten rooli kodin muodostumisessa korostui mainintojen suuren määrän lisäksi myös siinä, että ihmisiin liittyvät ilmaukset mainittiin

kaikista useimmiten yksinään. Neljä haastateltavaa mainitsi kodin elementiksi ainoastaan ihmiset, kun taas toiseksi useimmiten esiintyneessä luokassa, seuraavassa luvussa esitellyssä tavaroissa, vain yksi haastateltava vastasi kodinmuodostukseen vaikuttavan ainoastaan omat, merkitykselliset tavarat. Todettakoon kuitenkin, että tämäkin haastateltava mainitsee ihmisten väliset suhteet huonosta kodista puhumisen yhteydessä.

Ihmiskeskeisyys ilmeni monin eri sanoin ja sanonnoin, jotka viittasivat joko suoraan tai välillisesti ihmisiin. Koodasin tämän luokan sisälle ilmaisut, joissa puhuttiin muun muassa perheestä, välittämisestä, ihmissuhteista, parisuhteesta, keskenään toimeen tulemisesta ja hyvästä ilmapiiristä. Kuten 78-vuotias nainen (12 N78) kodinmuodostumisprosessistaan kertoo:

No, no lähinnä perheestä. Kyllä se muodostuu lähinnä perheestä. Että siinä saa toisen rakkaan kanssa, ja silloin kun oli enempi, kun oli lapsia, niin kyllä minulle perhe tekee sen kodin.

Ihmiskeskeisyys ilmenee monessa haastattelussa myös käänteisellä tavalla: silloin kun kysytään, minkälainen huono koti haastateltavan mielestä on. Ihmisiin liittyvät ongelmat mainittiin huonon kodin merkkinä yhteensä kymmenessä haastattelussa. Tämä näkyy esimerkiksi 25-vuotiaan miehen (1 M25) mielipiteestä:

huono koti varmaan liittyy siihen että siä asuu ihmisiä jotka ei tuu toimeen keskenään, se on semmonen, että silloin ei pääse kodikas ilmapiiri syntyyn, jos siellä tulee tarve eristäytyä niistä muista, siä sen paikan sisällä. Niin se on mun mielestä, ei niinkään mun mielestä niinku fyysisesti joku niinku ränsistyny paikkakin voi olla tosi mukava koti jollekkii joka pitää semmosesta, että on kaikki ihan rempallaan, niin ei se vaadi sitä että on kaksinkertaset ikkunat, lähinnä se on ilmapiirikysymys. Ja ylipäätänsäkin koti on enemmänki ilmapiiriasia.

Mielenkiintoista ihmisiin liittyvissä maininnoissa on se, etteivät ne välttämättä liity vain muihin ihmisiin. Usea haastateltavista puhui muiden ihmisten vaikutuksen lisäksi myös omasta henkisestä tasapainotilasta kodin muodostumisen edellytyksenä. Tässä yhteydessä mainintoja esiintyi esimerkiksi liittyen "omaan asenteeseen" ja "omien korvien väliseen tilaan". Jos oma elämäntilanne ja mielenterveys ei ole kunnossa, ei kodikas

ilmapiiri pääse syntymään. Tämä ilmenee, kun 30-vuotias nainen (4 N30) kertoo kokemuksestaan huonossa kodissa asumisesta:

Ja tiäkkö siinä oli sit sekin että mun elämäntilanne oli silloin semmonen, että mun elämässä ei ollu kaikki kunnossa. Vaikka mä en ehkä sitä heti ittelleni myöntänykkään niin, niin niin, se vaikutti siihen että...siihen liittyy vaan niinku huonoja muistoja.

Huomioitavaa on, ettei yksin asuminen kuitenkaan tarkoittanut sitä, etteivät toiset ihmiset olisi liittyneet kiinteästi oman kodin tuntuun. Perheen ja parisuhteen liittämistä kodin muodostukseen on kritisoitu aiemmissa tutkimuksissa usein diskriminoivana. Esimerkiksi Shelley Mallen kuvailee akateemista kotitutkimusta erittelevässä artikkelissaan (2004, 74), kuinka yhteys kodin ja perheen välillä on nähty jopa täysin erottamattomana, siten että ilman perhettä kotia pidetään ainoastaan asuntona. Pidän tämänkaltaista erottelua liian yksioikoisena. Oma aineistoni osoittaa, että näin tiukka raja ei tutkimukseni haastateltavien subjektiivisissa kokemuksissa pidä paikkaansa. Yksin asuminen liitettiin hyvin saumattomasti muiden ihmisten olemassaolon tärkeyteen. Tämän perustelee, joskin selitellen, 26-vuotiaan naisen (2 N26) kommentti kysyttäessä mistä koti hänelle muodostuu: "Kuulostaa vähän tyhmältä sanoo, kun yksin asuu, että ihmisistä. Mutta kuitenkin ne ihmisethän sen muodostaa, tavallaan sen että on itellä hyvä olla". Aineiston kuudesta yksinasuvasta vain yksi haastateltava jättikin mainitsematta muiden ihmisten osan kodissa. Tämäkin 50-vuotias, pitkästä parisuhteesta juuri eronnut ja ensimmäistä kertaa yksin asuva nainen (6 N50) mainitsi kuitenkin ihmisten merkityksen huonosta kodista puhumisen yhteydessä.

Toisten ihmisten merkitys omalle kodille nähtiin siis haastatteluissa laajemmalti, ei vain oman kodin sisäpuolella tapahtuvaan vuorovaikutukseen liittyen. Yksin asuvien kommenttien lisäksi tätä kuvastaa esimerkiksi 78-vuotiaan naisen (12 N78) selitys perheen tärkeydestä:

Minä oon pitäny aina, että aina kuka tulee, tulee vävy, tulee lapsi, tulee...niin kaikki ne on minun perhettä ja kuuluu tähän kotiin. Se on aina ollu, että minä oon halunnu että nyt minulla on niin ja niin monta perheessä ja...että nyt on näin monta tässä kodissa, vaikka he asuvatkin omissa kodeissaan.

Haastateltavat osoittavat ilmeikkäästi, kuinka koti ei kutistu ainoastaan fyysisen asunnon seinien sisälle. Koti ilmenee laajempänä käsitteenä pitäen sisällään ensinnäkin asunnossa asuvat muut ihmiset, toiseksi asunnon ulkopuolella olevat tärkeät ihmiset ja kolmanneksi oman pään sisäisen maailman.

Aina kodin muodostuminen toisten ihmisten kautta ei kuitenkaan tapahtunut tuttujen ihmissuhteiden myötä. Koti kiteytyi useasti ihmisten kautta myös kodin ulkopuolisista, vieraista ihmisistä erottautumisena. Vaikka kodin katsottiinkin muodostuvan ennen kaikkea ihmisistä ja onnistuneista ihmissuhteista, toivat haastateltavat vahvasti esille myös yksityisyyden tarpeen. Yksityisyys tarkoitti voimakkaimmin eron tekemistä vieraisiin ihmisiin tai sellaisiin henkilöihin, joiden seurassa oltiin viralliselta pohjalta, opiskelun tai työn kautta. Tämä ilmenee muun muassa 36-vuotiaan miehen (5 M36) kommentista: ”muut ihmiset tuolla ulkona on niin tyhmiä, että sitä tulee mielellään kotiin hyvään seuraan. On kuitenkin silleen niinku parisuhdekin kunnossa.”

Erottautuminen kodin ulkopuolisista ihmisistä osoittautui hyvinkin aktiivisena, jatkuvana rajantekona, jossa tärkeimmäksi piirteeksi mainittiin oman kontrollin mahdollisuus. Kuten 50-vuotias mies (8 M50) kuvailee omaa kotiaan:

Se kodin yks ominaisuus on se että siellä ei tartte olla niinkun tavallaan vieraitten ja muitten ihmisten kanssa. Siellä ei tartte aukasta ovee kellekkään kenelle ei haluu avata ja, se on niinkun semmonen rauhallinen, rauhan paikka että siä saa sitten olla vaan.

Oman kodin rajojen ja yksityisyyden määrittelemisen osoittautui haastattelujen perusteella jonkinlaiseksi dilemmaksi. Sama haastateltava toi yleensä esiin sen, kuinka tärkeitä vierailijat ja kyläilijät ovat omalle kodille, ja yleisesti ottaen toivottiin, että vieraita kävisi enemmän ja spontaanimmmin. Samanaikaisesti kuitenkin painotettiin vahvasti sitä, että oma rauha ja oman kodin tilallinen kontrolli on ensiarvoisen tärkeää.

Edellisen katkelman 50-vuotias mies (8 M50) jatkaa suhdettaan kodin ulkopuolisiin ihmisiin:

Kyllä se mun mielestäni on ihan mukavaa. Sillain että on niinkun että käy vieraita ja käy vähän kylässä välillä. Se on sitä semmosta sosiaalista käymistä. Sitten taas joskus täytyy olla niitä päiviä ettei oo vastaanottoo (nauraa), ei oteta ketään vastaan eikä tavata ketään. Vietetään sitä omaa aikaa vaan.

K: Niin, et se pitää sit sopia?

V: Niin. Niin, mielellään. Taikka sitten, voi se ny olla niin että tekee sillain ex temporeekin mutta niissä omissa rajoissaan tietysti.

Ex tempore -vierailutkin siis hyväksytään jollakin tasolla, mutta haastateltavan sanoin "omissa rajoissaan". On mielenkiintoista, että ex tempore -käyttäytyminen (suom. silmänräpäyksessä, valmistautumatta, harjoittelematta Kaarina Turtian 2001 mukaan) edellyttää rajoja. Se, miten ex temporen rajat sitten määrittyvät, ei ilmene kuitenkaan haastattelusta. Kyse on siis mitä ilmeisimmin implisiittisesti olemassa olevista sopivuussäännöistä, jostakin jaetusta ymmärryksestä kodin yksityisyyden suhteen.

Eritoten iäkkäämmät haastateltavat toivat esille vierailemisen, ja varsinkin ex tempore -kyläilyn, vähenemisen. Kaikki asian esille ottaneet pitivät tämän sosiaalisen muodon niukkenemistä surettavana ja toivoivat vanhan kyläilyperinteen taas elpyvän ajan myötä. Vähentyneen sosiaalisuuden syyksi haastateltavat epäilivät teknisiä huvituksia ja/tai nykyaikaista kiire- ja suorittamiskulttuuria. Lisäksi kaikista iäkkäimmät haastateltavat arvelivat oman ikäpolvensa ihmisten "luonnollisella poistumalla" olevan osuutta asiaan. Toisaalta taas tuotiin esiin myös oman jaksamisen rajat. Kaikki olivat yhtä mieltä siitä, että päinvastoin kuin entisten aikojen pistäytymis- ja lainaamiskulttuurissa, vaatii kyläileminen tänä päivänä eri tavalla panostamista, esimerkiksi tarjottavan hankkimista tai valmistamista ja paikkojen siistimistä. Tähän ei työssäkäyvillä ollut enää työpäivän jälkeen useinkaan puhtia, ja huonokuntoisuus verotti työelämän ulkopuolella olevien haastateltavien kylään lähtemistä tai kyläilyn valmistelua.

Myös Eero Sappinen (2000, 171 -187) on arkielämän murrosta tarkastelevassa tutkimuksessaan huomionnut kyläilykulttuurin hiipumisen. Hän kirjoittaa "arki­elämän yksityistymisestä" ja siitä kuinka nykyaikainen, pirstoutunut kulttuuri ei enää ole suotuisa kasvualusta naapuruussuhteille ja tiiviille ystäväpiirille. Sappisen mukaan eritoten ystävyys­suhteet ovat kärsineet privatisaatiosta, koska ne pohjautuvat ennen kaikkea vapaaehtoisuuteen ja tiukkojen normien poissaoloon. Lisäksi ihmisten suuri maantieteellinen liikkuvuus on esteenä syvien ihmissuhteiden syntymiselle ja ylläpitämiselle.

Eronteko vieraisiin ihmisiin ja virallisiin tahoihin on yleisesti ajateltuna itsestään­selvyys: arki­ajattelussa ja usein sosiologisissa teorioissakin koti kiteytyy juuri julkisen ja yksityisen erottelussa. Ajattelen, että kotia ei täysin dikotomisesti voida jakaa julkisen vastakohtaksi. Totta on, että koti mahdollistaa rauhan vierailta ihmisiltä: kotona jokainen voi (ainakin teoriassa) itse päättää kenelle ovensa avaa. Lisäksi kodin erottautumista julkisesta ovat helpottaneet monet tekniset keksinnöt. Esimerkiksi tietokone ja internet mahdollistavat työn kodista käsin ja televisio sekä DVD-laitteet tarjoavat viihdettä kotisohvalla istuen (esim. Kumar 1997). Tästä huolimatta koti ei ole täysin immuuni vieraille ihmisille ja vaikutteille. Väittäisin, että ensinnäkin tuntemattomat ihmiset saattavat vaikuttaa kodin ulkomuotoon ja siihen, mitä kodeissa tapahtuu. Sisustuksella kodista muodostetaan tietynlainen tila, joka viestii muiden sisustuksen funktioiden ohella myös ulkopuolisille asujansa tyylistä ja statuksesta (vrt. Bourdieu 1984 ja Horelli-Kukkonen 1993, 87). Se mitä ulkopuolisten oletetaan ajattelevan tietynlaisista esineistä ja symboleista määrittää tällöin esineen valintaa.

Toiseksi valtio, joka voidaan laskea selvästi julkiseksi tahoksi, osallistuu aktiivisesti kotien ja perheiden elämään. Esimerkiksi asumislainsäädäntö normittaa kodiksi sopivat tilat ja sosiaalityö pitää huolta siitä, että yksilöiden elämä kodeissa sujuu normaaliksi katsotulla tavalla. Kolmanneksi julkinen ja yksityinen, tuttu ja vieras sekoittuvat teknologian, esimerkiksi television ja internetin kautta. Siinä missä ennen kotona oli mahdollista keskustella vain tuttujen perheenjäsenten kanssa, voi nyt

vaihtaa ajatuksia ventovieraiden kanssa internetin keskustelupalstoilla tai katsella televisiosta Yhdysvaltain presidentinvaalikamppailua.

Se miten paljon ihmisistä puhuminen painottuu, on ainakin löyhästi sidoksissa ikään. Kaikki neljä haastateltavaa, jotka mainitsivat ainoastaan ihmiset kodin muodostumisessa, olivat samalla myös neljä kaikista iäkkäintä haastateltavaani. Varsinkin kahden iäkkään naisen kertomukset kodista erosivat melkoisesti nuorempien kotikäsitteestä. Nämä naiset poikkesivat keski-ikäisistä ja nuorista naisista siinä, että he olivat olleet suuren osan elämästään kotiäiteinä ja kuvasivat nyt jo aikuisten lapsiensa kautta koskettavasti erilaisia kotejaan elämän varrella. Nuoremmat naiset taas luonnehtivat kotejaan enemmänkin oman itsensä, identiteettinsä ja toiveidensa kautta. Aineistossa on siis havaittavissa naisten työssä käymiseen liittyvien asenteiden muutos: 1920- ja 1930-luvuilla syntyneille naisille ansiotyö ei ollut niin itsestänselvyys kuin myöhempien sukupolvien naisille (esim. Sappinen 2000, 228). Lapsien merkitys kotien kuvailulle tulee esiin esimerkiksi seuraavassa katkelmassa, jossa 77-vuotias nainen (10 N77) kertoo aiemmista kodeistaan:

Ja pihapiiri oli sitte lapsille kauheen kiva, tai ei se ollu niin kiva kun se oli tallinpiha, se oli naftanen ja semmonen osittain, mutta siinä oli semmonen puutarhuri naapurissa joka tykkäs lapsista, ja se anto niitten aina olla siinä pihassaan. Siinä oli leikkimökit ja kaikki, siinä oli aikanaan asunu pikkusia. Niillä oli kauheen hyvä, ne tykkäs hirveesti likat siinä olla, se oli niille kauhee paikka kun me tultiin tänne.

Identiteettiä tukevat tavarat

Toiseksi eniten haastatteluissa esiin tuotu kodin elementti oli tavarat, erityisesti itselle tärkeinä pidetyt, omaa luonnetta heijastavat ja korostavat esineet. Tavarat esiintyivät yhteensä kuudessa haastattelussa ja yksinään ne mainittiin vain kerran. Kuten tämä merkityksellisiä esineitä korostanut, yksin parisen kuukautta avioeron vuoksi asunut 50-vuotias nainen (6 N50) kertoi:

K: Mitä sun mielestä sitten on ne kodin elementit? Että mistä se muodostuu, tai tulee se kodin tuntu?

V: No se tulee mun mielestä kaikista mitä mää itte tänne laitan, sisustan ja...mun huonekaluistani ja mun tauluista, mun valokuvista. Että tämmöstä mikä on mulle tärkeätä ja mistä mää tykkään itte ja...Että se on oman näkönen.

Kodille tärkeitä esineitä olivat kirjat (kolme mainintaa), taulut (kaksi mainintaa), valokuvat (kaksi mainintaa) ja CD-levyt (yksi maininta). Kyse ei siis ollut sinällään praktisesti kodille tarpeellisista esineistä, vaan haastateltavat halusivat kertoa näiden esineiden kautta itsestään. Koti oli heille paikka, jonka avulla omaa identiteettiä pystyi rakentamaan, täydentämään, ylläpitämään ja osoittamaan muille ihmisille. Lisäksi valokuvat ovat hyvä esimerkki kodista muistojen tilana (esim. Pallasmaa 1995, 133). Voi ajatella, että nimenomaan kerrostaloasukkaille oman kodin sisustaminen on ainoa ympäristöllinen elementti, johon itse voi aktiivisesti vaikuttaa (Sappinen 2000, 137). Toisaalta esineet toimivat täysin subjektiivisella tasolla ylläpitäen asujansa omaa henkilökohtaista identiteettiä, mutta toisaalta myös klassisia sosiaalitieteellisiä teorioita (esim. Bourdieu 1984) myötäillen esineet ja sisustus toimivat erottautumisen välineinä, kertoen muille ihmisille tyylijajusta ja varallisuudesta. Erottautumisen ja identiteetin lisäksi kirjojen ja CD-levyjen mainitseminen kertoo kodin sijasta vapaa-ajan, niin sanotun tuottamattoman työn areenana. Kuten Sappinen (2000, 253) kirjoittaa, on lukeminen ollut – ja on mitä ilmeisimmin vieläkin – merkittävä vapaa-ajan harrastus. Sappisen (em. 257) esittämän arvion mukaan 1970-luvulla jo neljä viidestä suomalaisesta harrasti enemmän tai vähemmän lukemista (sanoma- ja aikakauslehdet mukaan luettuina).

Tavaroiden suhde oli kotiin nähden kuitenkin ristiriitainen. Toisaalta haluttiin korostaa, ettei tavaroilla sinällään ollut merkitystä vaan onnellisuudessa ja kodin muodostumisessa on pohjimmiltaan kyse jostakin "ylevämmästä" arvosta. Eli vaikka tavarat mainittiin, haluttiin myös tuoda esiin niiden toissijaisuus suhteessa hyviin ihmissuhteisiin ja tasapainoiseen ilmapiiriin. Tämä on nähtävissä esimerkiksi 50-vuotiaan miehen (8 M50) haastattelukatkelmassa:

K: Mitäs sitten nää, no onks ne, kun sää mainittit niin ne kirjat mitkä kotiin kuuluu?

V: On ne sillain joo. Taikka ainakin kirjasto jos ei kirjoja oo. Niin nehän on semmosia tietysti, mutta ei nekään semmosia itseisarvoja oo ne kirjat. Tai sillain.

Samankaltaisen huomion kodin kaksijakoisuudesta on tehnyt myös Ian Woodward (2003, 394), joka on tutkinut keskiluokkaisten australialaisten kuluttamista ja sisustamista. Hän kirjoittaa, miten koti saattaa aiheuttaa dilemman kuluttajalle: yhtäällä on kyse yksilöllisestä tyylistä, esteettisestä ilmaisusta ja identiteetin ilmaisemisesta, mutta toisaalta koti on samanaikaisesti myös autenttinen ja terapeutin, rentoutumisen ja ihmissuhteiden näyttämö, jossa tyyli ja kalliit huonekalut ovat toisarvoisia. Kotiin ja kodista puhumiseen liittyy siis jonkinlainen moraalinen elementti, voisi jopa sanoa tietynlainen moraalikoodi, joka normittaa kodin positiiviseksi ja ennen kaikkea aidoksi, inhimilliseksi ja koskemattomaksi ihmiselämän tyssijaksi. Haastateltavieni haluttomuus painottaa tavaroiden merkitystä kodissa on verrattavissa Liisa Horelli-Kukkosen (1993, 106) asunto- ja kotitutkimukseen. Hän toteaa, etteivät "asujat yleensä halunneet kertoa merkityksellisistä esineistä".

Lisäksi aineistossani oli huomattavissa varsinkin iäkkäiden haastateltavien omien tarpeiden "vähättely"; ylpeys omasta toimeentulosta vaikeissakin olosuhteissa, joka ilmeni tavaroiden tärkeydestä puhumisen yhteydessä. Kuten J.P. Roos (1987, 78) kirjoittaa: "Ehkä keskeisin asia, minkä maalla kasvanut lapsi saa oppia, on olosuhteisiin tyytyminen, mutta myös niistä parhaan irti ottaminen. Olosuhteita ei juuri käy muuttaminen; ihmisen on joustettava." Roos (em. 83) myös jatkaa: "Vaikeuksien kautta voittoon merkitsee elämää vastakohtien kautta. Juuri se, että on jouduttu kokemaan elämää laidasta laitaan, tekee nykytilanteesta niin hyvän. (...) Tämä elämän ominaisuus on historiallisesti spesifi, sukupuolviominaisuus. Vastakohtaisuudet eivät ole nykyään läheskään niin jyrkkiä." Roosin kuvailema "elämän pakkorako" on nähtävissä muun muassa 76-vuotiaan miehen (9 M76) kommentista:

Ei sitä...En minä ainakaan kaipais mitään enempää. Hyvä peti vaan ois (naurahtaa). Hyvä peti vaan ois, ja istumapaikat ja sohvot, niin ei siinä mitään. Ei sen kummempaa, ei siinä mitään luksusta tarvii.

Realistisuus ja toiveet asumiseen ja tavaraan liittyen olivat hyvin hillittyjä kuitenkin myös nuoremmilla haastateltavilla, Roosin argumentista hieman poiketen. Ero vanhempaan ikäluokkaan ilmeni kuitenkin siinä, että iäkkäimmät haastateltavat eivät useinkaan osanneet kuvailla unelmakotiaan, kun taas nuoremmilla oli aina jonkinlainen, mutta kuitenkin realistinen vastaus valmiina. Kuten 26-vuotias nainen (2 N26) kertoo unelmakodistaan:

Sanotaan että mun koti ei oo kovin kallis. Että jos mä nyt ihan saisin päättää että mihin mä muuttaisin, niin se ois jossain järven kautta meren rannalla joku pieni mummonmökki. Siis tavallaan, kyllä mä mukavuuksia siis kaipaan sen verran että tykkään että on sähköt, tykkään että on, saa lämpöä. Mutta tota, en mä mitään kauheeta loistohuvilaa tai mitään kauheeta omakotitaloo haluais. Kerrostalossa mä en välttämättä enää, että jos mä saisin valita mitä vaan, niin en välttämättä enää kerrostaloon muuta. Jos nyt realistisesti ajattelee, niin se on varmaan jossain vaiheessa vähän kaupungin, kaupunkialueen ulkopuolelta vähän joku pieni kivitalo.

Realistisuus eli olosuhteisiin, omiin voimavaroihin ja rahan merkitykseen sopeutuminen tuli esiin hyvin vahvasti kaikissa haastatteluissa. Unelmakoti oli suurimmalla osalla haastateltavista miltei samankaltainen kuin nykyinen koti, ja jos unelmakoti hieman erosikin nykyisestä kerrostalo- ja vuokra-asunnosta, ei unelma ollut kuitenkaan taloudellisesti, fyysisesti ja sosiaalisesti saavuttamattomissa.

Sama vaatimattomuutta ja pärjäämistä korostava tendenssi oli huomattavissa myös tekniikan suhteen: vaikka miltei kaikki haastateltavat toivat esiin teknisten laitteiden tarpeettomuuden kodin tunteen muodostumisessa, saatettiin myöhemmässä yhteydessä kuitenkin kautta rantain osoittaa teknisten kojeiden tarpeellisuus, tai jos ei suoranainen tarpeellisuus niin ainakin niiden ahkerasta käytöstä mainittiin.

Lisäksi haastattelut osoittivat, että osa teknisistä laitteista, kuten pesukone ja jääkaappi, ovat muodostuneet kodissa jo täysin itsestäänselvyyksiksi. Vain pari vanhemmasta päästä olevaa haastateltavaa mainitsi

sivulauseessa esimerkiksi pesumahdollisuudet tämän päivän mukavuuksista puhuttaessa. Nuoremmat haastateltavista käsittivät tekniset laitteet heti viihdeteollisuuden tuotteina, mikä on tietysti ymmärrettävissä, koska "peruskodinkoneet" ovat olleet kiistämättömästi olemassa koko heidän elinkaarensa ajan (vrt. Sappinen 2000, 125 ja 237).

Tämä on hyvä esimerkki Mika Pantzarin (2000, 20-22) ajatuksesta tuotteen ja tarpeen keksimisestä. Pantzar (em. 21) kirjoittaa, että ensimmäinen vaihe tarpeen luomisessa on tuotteen keksiminen, ja toisessa vaiheessa siirrytään "uutuusarvosta arkisempiin hyötyihin" eli perustellaan hyödykkeen käyttötavat. Kolmannessa vaiheessa käyttäjäkulttuuri ja itse tuotteen käyttäjät muokkaantuvat siten, että elämä ilman keksittyä tarvetta ei tunnu enää mahdolliselta. Tuote muodostuu tiiviiksi osaksi elämää, eikä sen käyttöä ja tarvetta tarvitse enää perustella muille. Peruslaitteiden lisäksi tämä kehitys oli hyvin huomattavissa tietokoneen osalta. Siinä missä nuoremmat haastateltavista toivat esiin tietokoneen tarpeen ilman sen kummempia selittelyjä, puhuivat vanhemmat vastaajat tietokoneista hyvinkin negatiiviseen sävyyn. Tämä ilmenee, kun vertaa 27-vuotiaan (3 M27, ensimmäinen kysymys-vastaus-katkelma) ja 76-vuotiaan miehen (9 M76) kommentteja:

Ei ny kaikkia tarvi, mutta kyllä nyt televisio on semmonen kuitenkin mikä siellä olohuoneen nurkassa pitää jököttää, ja sitä tietysti tulee sit aika paljon katottua. Ja tietysti noi kaikki, no, musiikki nyt on niin tärkeä mulle töitten ja harrastusten takia ja sitä on aina kuunnellu, niin kotona pitää olla se levyhylly ja sit kans stereot millä sitä voi kuunnella. Ja sitten tietokone on, se nyt on siinä tärkeä että kun tekee kotona töitä niin sit tarvii olla se mahdollisuus tehdä.

Mää en oo kauheesti kiinnostunu siitä. Se rupee sitten oleen huippuja toi televisio ja sitten toi kännykkä. Mutta ei missään nimessä sitten mitään tietokoneita, verkkoyhteyksiä eikä mitään. En mää ainakaan rupee päätäni vaivaan enää sellasilla.

Ikään ja sukupuoleen katsomatta kaikkiin haastatteluiden koteihin liitettiin jollakin tavalla televisio. Kuten edellisten katkelmien 27-vuotias mies sanoo, on televisio jotakin, mikä täytyy olohuoneen nurkassa jököttää. David Morley (2000, 87; vrt. myös Pallasmaa 1995, 142) kirjoittaakin, että televisio

korvannut tulisijan perheen elämistilan toteemisena keskipisteenä. Morley (2000, 89) tuo myös esiin television materiaalisen ja symbolisen merkityksen. Sen, kuinka perhe tänä päivänä tulisi joissakin tapauksissa määritellä niiden ihmisten perusteella, jotka katselevat televisiota yhdessä, sen sijaan että tarkasteltaisiin niitä henkilöitä, jotka aterioivat yhdessä.

Suurin osa haastateltavista ei kuitenkaan esittänyt television roolia yhtä väistämättömänä. Useat kertoivat että televisiota kyllä katsellaan, mutta muut kodin rentouttavat aktiviteetit ovat ainakin yhtä tärkeitä, jos eivät jopa tärkeämpiä. Television katseluun ja merkitykseen ei kukaan muu 27-vuotiaan miehen lisäksi suhtautunut yhtä yksioikoisesti. Enemminkin sääntönä oli se, että omaa television katselua seliteltiin ja sen merkitystä ei haluttu korostaa. Televisioon asennoiduttiin katselusta huolimatta hyvinkin kriittisesti. Tämä on nähtävissä esimerkiksi 77-vuotiaan miehen (11 M77) kommentissa:

Etä sitä on maailman sivut tultu ilman telkkaria toimeen, että se vaan, sillä luodaan semmosia olemattomia tarpeita, jota hyvin...tulis toimeen ilman, tavallisessa elämässä.

Kuten aiemmin tavaroiden yhteydessä jo mainitsin, nähtiin televisiokin jollakin tavalla liian pinnallisena selittämään kodin olemusta. Tämä saattaa olla yksi syy, minkä takia haastateltavat halusivat tässäkin yhteydessä tuoda esiin kotiin liittyvän aidon ja syvän, moraalisen ulottuvuuden.

Toisaalta myös se, mitä haastateltavat tuovat esiin tai mistä he vaikenevat, ei välttämättä kerro suoraan siitä, mitkä tavarat vaikuttavat heidän elämässään eniten. Kuten Soronen ja Sotamaa omassa tutkimuksessaan havaitsivat, tuovat ihmiset esiin tavaroita, joiden he olettavat rakentavan suotuista identiteettiä ja omakuvaa muiden silmissä. Eli ”vaikka useita kodin objekteja ei mainita, ei se tarkoita etteivätkö ne olisi relevantteja ihmisten jokapäiväisessä elämässä.” (Soronen & Sotamaa 2005, 53.)

Tilantarve ja tuttu ympäristö

Kolmanneksi eniten haastatteluissa esiin tulleet kotiin liitettävät teemat olivat tila ja ympäristö. Ero ihmisten ja esineiden merkitykseen oli melkoinen: tila ja ympäristö saivat kumpikin vain kaksi spontaania mainintaa osakseen.

Tilaan liittyvissä maininnoissa oli aina kyse tilan tarpeesta. Mielenkiintoista oli se, että vaikka haastateltava mainitsi ihmiset tärkeimpänä kotia muodostavana tekijänä, tuotiin samanaikaisesti ja täysin ristiriidattomasti esiin myös oman henkilökohtaisen tilan tarve. Käytännössä yksityisyys mahdollistui useamman kuin yhden huoneen asuinnoissa. Myös ostettavien ensiasuntojen neliömäärät kertovat tästä tilan tarpeesta. Kiinteistömaailman (22.10.2003) teettämän tutkimuksen mukaan ensimmäisen oman asunnon koko on keskimäärin 65 neliötä, jolloin kyse on siis tilavasta kaksiosasta tai pienestä kolmen huoneen ja keittiön asunnosta. Vaikka tila ei ihmissuhteisiin verrattuna vahvasti haastatteluissa painottunutkaan, tuli tilan historiallinen ulottuvuus kuitenkin selvästi esille. Esimerkiksi 27-vuotias mies (3 M27) kritisoi vanhaa, kodiksi vain väljästi muodostunutta yksiötään seuraavalla tavalla:

K: Minkähän takia se oli sitten ikään kuin kämppä?

V: Noh...Siihen tietysti vaikutti se että se oli niin pieni ja, pieni ja se kävi vaan koko ajan ahtaammaks mitä kauemmin asuin. Kun siellä oli ihan kauheesti tavaraa ja se oli niin ahdas ja...niin se tuntu vähän että täällä kaatuu seinät päälle aina välillä

Lisäksi esimerkiksi 50-vuotias nainen (7 N50) kommentoi tilaa korostaen riittävän tilan tarvetta: "Tietenkin se oli hyvä kun lapsi oli kotona, meillä oli niinkun tilaa se kolme huonetta mikä mun mielestä täytyy olla. En mää olis valmis niin ahtaaseen asumiseen mitä ennen, ennen on asuttu". Kukaan iäkkäimmistä haastateltavista ei kuitenkaan maininnut tilaa hyvää kotia määrittävänä tekijänä. Tätä vastoin 77-vuotias nainen (10 N77) käänsi pienen tilan jopa ihanteeksi, läheisemmät ihmissuhteet mahdollistavaksi: "Kun mää oon sanonu että vaikka saisin ison lottovoiton, niin kahta huonetta enemppää mää en asunnokseni ottais." Tämänkaltainen tilan

arvostaminen ja elintason kohoaminen on selkeästi nähtävissä myös Tilastokeskuksen (23.2.2005) asuntojen pinta-aloja listaavassa kaaviossa: vuonna 1960 asunnoissa oli henkilöä kohti käytettävissä 14,3 m², kun 2003 vuonna henkilöä kohti oli varattu jo 36,7 m². Myös Sappinen (2000, 85) kirjoittaa kuinka vuosien 1950 ja 1987 välillä suomalaiseseen kotiin tuli keskimäärin yksi huone lisää, mutta asunnon kokoa enemmän muuttui tuona aikana perhekoko: vuonna 1950 asuntokunnan keskikoko neljä henkeä, kun 1987 keskikoko oli vähentynyt kahteen ja puoleen henkeen.

Tilan historiallinen konstruktio näkyy haastatteluissani samalla tavalla kuin Kirsi Saarikankaan (2002, 45 - 51; vrt. myös Lawrence 1987, 154 - 167 ja Sappinen 2000, 127 - 128) kuvailussa suomalaisesta asunto- ja kaupunkirakentamisesta. Hänen mukaansa hygienia-ajattelu ja tätä myötä uudenlainen tilakäsitys alkoi vallata alaa 1930-luvulta lähtien. Hyvä asunto alettiin nähdä tilavana, puhtaana, viihtyisänä ja kauniina. Muutos takapajuisen Suomen asumisjärjestelyissä oli kuitenkin hidas: kamppailu hygienian puolesta kesti aina 60-luvulle asti ja saavutti vasta viimeisimpänä maaseutujen ahtaasti asuvat ihmiset. läkkäiden haastateltavien ajatukset tilasta ovat ymmärrettäviä ajatellen tätä historiallista kontekstia: kaikki vanhimmat haastateltavani ovat eläneet nuoruutensa – ja suurimman osan vielä aikuisuudestaankin – pienissä, useimmiten yhden huoneen ja keittiön asunnoissa.

Erilainen tilaan sosiaalistuminen näkyy tilantarpeen lisäksi myös suhtautumisessa yksin asumiseen. Nuorista haastateltavista useimmat olivat asuneet yksin, eikä kukaan heistä pitänyt asiaa ongelmallisena. Päinvastoin yksin asumisen kokemattomuus saatettiin nähdä jopa puutteena. Kuten 50-vuotias nainen (7 N50) kertoo yksinasumisen puutteestaan: "Mää en oo ikinä asunu yksin. Se varmaan on ihan kyllä puute, puute tavallaan ihmisen elämässä. Kyllä jokaisen jossakin vaiheessa ois hyvä asua yksin." läkkäät vastaajat taas vierastivat ajatusta yksin asumisesta, eikä heistä ollut yksin asunut kuin yksi haastateltavista, ja tämäkin vastahakoisesti nykyisen leskeytensä vuoksi. Yhden hengen talouksien määrä onkin tasaisesti noussut viime vuosikymmenien aikana.

Siinä missä 1980-luvulla yksinasuvia oli 27,1 prosenttia talouksista, oli määrä vuonna 2003 noussut jo 38,8:aan prosenttiin (Tilastokeskus 23.2.2005). Saarikangas (2002, 42) kirjoittaa myös modernista kasvatusihanteesta, jonka mukaisesti alettiin vähitellen korostaa lapsen yksin jättämisen merkitystä. Itse arvelen, että myös yksilökeskeisen ajattelutavan voimistuminen on vaikuttanut vahvasti yksin olemisen, itsensä löytämisen, oman henkilökohtaisen elämän politiikan luomisen ja tätä myötä yksin asumisen korostamiseen.

Ympäristöön liittyvät kaksi mainintaa tarkoittivat tuttua ja hyväksi havaittua kaupunginosaa. Haastateltavat tunsivat juuri kyseisen kaupunginosan ilmentävän heitä ja heidän ajatusmaailmaansa, ja toisaalta tutut kaupunginosat pystyivät tarjoamaan heille myös kuulumisen tunteen, ajatuksen omista juurista. Esimerkiksi 50-vuotias mies (8 M50) kertoo koskettavasti suhteestaan Tampereen Kalevan kaupunginosaan:

Jos aattelee, että silloin kun muutettiin Porista, me asuttiin sitten siä Kalevassa. Se ympäristönä se Kaleva on viäkin sellanen, että kun mää oon eläny siä siitä yhdeksän vuotiaasta sinne pariinkymmeneen vuoteen saakka, niin se ympäristönä on mulle semmonen tuttu, tuttu ja semmonen että se niinkun luo sen semmosen tuttuuden, ja semmosen että se koti tavallaan niinkun sijaitsee sillä alueella.

Kyseisen miehen suhteesta tähän tiettyyn kaupunginosaan kertoo myös suuren osan aikuisiästä jatkunut vähittäinen muuttoliike ja kaipuu Kalevan suuntaan. Hän kertoo, kuinka nykyinen Kalevan vieressä sijaitseva asunto oli ollut pitkäaikainen ja -ikäinen haave, joka mahdollistui rahallisista syistä vasta lapsen aikuistuttua ja entisen asuntolainan lyhentyessä.

Materiaali ja pysyvyys

Viimeiset, vain yksittäiset maininnat kodin muodostaviin ulottuvuuksiin olivat talon materiaali ja kodin pysyvyys, varmuus. Talon materiaalin merkitys tulee esiin, kun 30-vuotias nainen (4 N30) eksplikoi oman suhteensa puutaloihin:

Tai siis silleen et oon mä nyt vuokra-asunnoissa asunu, mut ei ne oo tuntunu niin kodikkailta kun yks ton lisäks, ja niitä yhdistää se että ne oli puutaloissa. Ja se on aika tärkeetä, mä oon huomannu että se on aika tärkeetä että se on puutalo.

Vankka suhde puutaloihin tulee ymmärrettäväksi naisen asumishistorian kokemuksilla: kodilta tuntuvat asunnot olivat kaikki sijainneet puutaloissa. Tämä henkilökohtaiseen asumishistoriaan kontekstoiminen on piirre, joka yhdistää jollakin tavalla kaikkia haastatteluja (vrt. Soronen & Sotamaa 2005, 62). Tämänhetkinen koti ei ole koskaan kokemuksellisesti ymmärrettävissä vain itsessään, vaan yksilön aiemmat asumiskokemukset ovat aina suhteessa siihen, miten esimerkiksi nykyinen koti, hyvä koti tai huono koti tulkitaan. Tähän on verrattavissa esimerkiksi Gaston Bachelardin (2003) ajatus siitä, miten lapsuudenkodeilla on vaikutusta yksilön aikuisiän koteihin; siihen miten ne hankitaan, miten niihin suhtaudutaan ja mitä niissä tapahtuu. Kuten Bachelard (2003, 77) kuvailee:

Taloa ei "eletä" vain parhaillaan tapahtuvana, sen siunauksellisuutta ei tunnisteta vain käsillä olevalla hetkellä. Todellisella hyvällä ololla on menneisyys. Uneksinnan kautta koko kokonainen menneisyys tulee asumaan uuteen taloon. Onhan vanhasta sanonnastakin, jonka mukaan "jokainen tuo uuteen taloon omat kotijumalansa", tuhat toisintoa.

Myös David Morley (2000, 20) ottaa kantaa lapsuudenkodin, ja samalla myös kaikkien aiempien kotien merkitykseen. Hän selventää, että tavalliset kotiin liittyvät rakenteet eivät välttämättä ilmene vain fysikaalisessa muodossa, vaan heijastuvat myös arvojen ja symbolisten merkitysten kautta. Lapsuudenkodin vaikutus myöhempien muistojen ja kokemusten muovaajana saattaa hänen mukaansa johtua siitä, että kodissa elämisen ja käyttäytymisen kautta lapsi oppii samalla omasta kulttuuristaan. Lapsuuden huone saattaa siis tulla ymmärretyksi objektiivisena, kollektiivisena muistona, joka siirretään aikuisiässä omaan kotiin (vrt. myös Pallasmaa 1995, 135). Bachelardin ja Morleyn argumentit tulevat konkreettisesti perustelluiksi Liisa Horelli-Kukkosen (1993) tutkimuksessa. Hän vertailee aikuiskotien tilaratkaisuja pohjapiirustusten avulla samaisten aikuisten lapsuudenkoteihin ja toteaa, että "suurin osa asujista on pyrkinyt muokkaamaan sellaisen asunnon perusratkaisun, joka vastaa lapsuuden

kodin tilallista asumistyyppiä" (Horelli-Kukkonen 1993, 110). Horelli-Kukkonen tekee myös mielenkiintoisen huomion tämän samankaltaisuuden alitajuisuudesta: asujat eivät yleensä olleet tietoisesti tehneet lapsuuden kotia muistuttavia ratkaisuja. Poikkeuksen muodostivat vain ne henkilöt, jotka etsivät tai toteuttivat tietoisesti täysin lapsuuden kodista poikkeavaa asumisratkaisua.

Pysyvyydessä, toisessa yksittäisesti mainitussa kodin ulottuvuudessa oli myös kyse tästä henkilökohtaiseen asumishistoriaan juurtumisesta. 78-vuotias nainen (12 N78) kertoo, kuinka sotien aikana Suomen rajalla Karjalassa asuminen on tehnyt nykyisten kotien varmuuden ja pysyvyyden äärimmäisen tärkeäksi:

V: Niin, se meillä karjalaisilla varmaan se, kun me on niin paljon kuljettu. Että sitten kun se saahaan, että nyt asetutaan tähän, niin silloin on hyvä olla. Että me ei oo pystytty, minä luulen että ennen sotiakaan, niin ei ne ihmiset pystyny kauheesti suunnittelemaan. Se oli se rajalla asuminen niin epävarmaa. Niin me on kasvettu siihen.

Nainen (12 N78) jatkaa samalla linjalla kodin pysyvyyttä korostaen. Hän vastaa huonosta kodista kysyttäessä: "No huono koti ois ainakin semmonen että jos, jos se olis että se olis epävarma. Saanko minä tässä asua, pystynkö minä tässä asumaan".

Kuten Anni Vilkkonen (1998, 29) huomioi, liittyy se mistä ääneen kerrotaan usein siihen, mikä on jossakin vaiheessa joutunut kyseenalaiseksi. Uskon, että pysyvyys ja varmuus ovat ainakin jollakin tasolla osa kaikkien haastateltavieni kotikokemusta, mutta tämän iäkkään naisen kohdalla nuoruuden epävarmat kotikokemukset eksplikoivat tämän elementin vahvuuden vielä vuosikymmenien jälkeenkin.

Mihin kotia tarvitaan?

Mikä kodin funktio sitten tämän aikakauden, keskisuuren suomalaisen kaupungin keskustassa ja kerrostaloissa asuville haastateltaville oli?

Vastaus tähän teemaani vahvistaa yhä edelleen kodin ihmisistä – sekä vieraista, tutuista että itsestä – rakentuvaa olemusta. Kuusi haastateltavista mainitsi kodin ennen kaikkea mahdollistavan eron ulkopuolisen maailman ihmisiin. Vastauksissa tuli hyvin esille kuinka stressaavaksi kodin ulkopuolinen elämä, useimmiten työ, koetaan. Tämä ilmeni tasaisesti koko haastattelujen ajan, merkityksen teeman lisäksi esimerkiksi myös kodin aktiviteeteista ja huonosta kodista puhumisen yhteydessä.

Toinen myös kuusi mainintaa kerännyt merkitys, lepo ja rauha, täydentää erottautumista toisiin ihmisiin ja vaativaan, formaaliin elämän alueeseen. Koti on vielä tänäkin erilaisten virikkeiden täyttämänä aikakautena se paikka, mihin haastateltavat halusivat ensisijaisesti vetäytyä akkuja lataamaan. Tämä on selvästi nähtävissä esimerkiksi 50-vuotiaan naisen (7 N50) haastattelun katkelmasta:

K: No mikä kodin merkitys on elämässä?

V: Kyllä se on tärkeä. Eli kun noin niin kun työ on mulle kummiskin tärkeätä, ja vie tällä hetkellä paljon voimavaroja niin koti vastapainona, niin se on kyllä niinniin tärkeä.

Yksityisen ja julkisen, vaatimusten ja rauhan erottelun tärkeys tuli hyvin esiin myös 27-vuotiaan (3 M27), kotona työtä tekevän miehen ajatuksissa:

Niin, ja tällä hetkellä on se, käytännössä se tietokone nyt nököttää tuolla makuuhuoneen nurkassa. Niin se ois, siinä mielessä kiva että se ois semmonen että sen sais kokonaan eristettyä siitä, ettei ois osa sitä kotikotia missä elää ja tekee muita asioita. Että ois semmonen niinkun ihan oma tila. Mää oon sitä nyt miettiny tässä että...ehkä sen pystyis jotenkin erottaa selkeesti sen, että vaikka ovella, että kun menee sinne töihin niin sitten on siellä töissä. Kun nyt se on vähän semmosta että, että jos on vaikka joku homma kesken mitä pitäis tehdä kauheesti niin, sitten kun näkee sen tietokoneen vaikka lukiessaan, niin siitä tulee heti sellasta stressiä, tai ainakin jonkun verran, että pitäis istua siinä ääressä ja naputtaa.

Katkelma on selkeästi verrattavissa Marjorie Bulosin ja Waheed Chakerin (1995, 229) ajatukseen ”aktiviteeteista, jotka tapahtuvat väärässä paikassa”. Tämä on tilanne myös silloin, kun työ tuodaan osaksi kaikista yksityisintä piiriä, kotia. He myös argumentoivat, edellistä haastateltavaani myötäillen,

että yleisin tapa, jolla ihmiset työnsä kotona järjestävät, tapahtuu juuri paikkojen fyysisen ja psyykkisen jakamisen avulla, esimerkiksi sermein.

Myös omana itsenä olemista pidettiin kodille tärkeänä merkityksenä: yhteensä viisi mainintaa koski omana itsenä olemista. Tämä on myös arvo, joka on mielestäni tiiviisti sidoksissa toisiin, sekä tuttuihin että vieraisiin, ihmisiin. Kyvyttömyys olla oma itsensä johtuu mitä ilmeisimmin kodin ulkopuolisen, niin sanotusti virallisen, sosiaalisen elämän säännöistä ja normeista. Määreistä, jotka rajaavat ainakin jollakin tavalla jokaista meistä yleisillä paikoilla kulkiessa. Kodista on muodostunut areena, johon kaupungin yleistä katukuvaa, työ- ja opiskeluelämää ja muuta sosiaalista käyttäytymistä määrittävät mallit eivät ulotu. 27-vuotiasta mieshaastateltavaa (3 M27) lainatakseni:

Yleensä mää, jos mää tosta ovesta lähden ulos niin, kyllä mää oon aika tarkka siitä, että kyllä mää katon mitä pistää päällensä ja näyttää jotenkuten säädyliseltä. Mutta sitten kotona voi vaan haahuilla tukka pystyssä ja kalsarit jalassa. Mutta jos kodin ulkopuolella, jos tulis niinkun semmonen olo, että ei oo jotenkin edustavan näkönen, tai on, miten sen nyt sanos väärinpukeutunut tai jotain, niin sit se tuntuu ahdistavalta. Mutta kotona semmoset asiat ei ahdistaa yhtään. Että ei tarvii kenenkään muun vaatimusten mukaan mennä, että voi olla ihan, ihan täysin oma ittensä.

Kodin yksilöllistyminen ja individualistisen ajattelun yleistyminen ajan myötä tuli esiin kommentteissa "omana itsenä" olemisesta. Kukaan iäkkäimmistä haastateltavista ei maininnut kodin funktiota oman itsen toteuttamisen kannalta. Lisäksi ajatus kiireestä ja stressistä oli yksinomaan nuoremmille haastateltaville ominaista. Vanhemmat taas saattoivat tunnustaa kodin merkityksen stressin ja kiireen tasapainottajana, mutta samalla myös kritisoivat muuttunutta aikakäsitystä. Kuten 77-vuotias mies (11 M77) kritisoi: "Kun aina puhutaan että ei oo aikaa, mutta aikaa on aina. Niin (nauraa), sitä on ollu maailmansivu ja...Että sehän on se ajankäyttö, sehän on siinä, se mun mielestä se tärkein kriteeri".

Neljäntenä esiin tullut kotiin liittyvä merkitys oli turvallisuus, joka mainittiin yhteensä neljässä haastattelussa. Turvallisuuskin on elementti, joka kiteytyy vain vastakohtana kodin ulkopuoliselle, turvattomalle ja

kontrolloimattomalle ulkomaailmalle. Oma koti on jotakin missä - ainakin ideaalitullassa - kaikki on tuttua ja ennalta arvattavaa. Kodissa olevat ihmiset ovat myös tuttuja ja luotettavia, vastakohtana kaupungin katukuvulle, jonka tapahtumat ja vastaantulijat eivät millään voi olla kenenkään hallittavissa. Turvallisuutta ei selitetty mitenkään konkreettisesti. Sitä miltä kodissa ollaan turvassa, eivät haastateltavat eksplisiittisesti ilmaisseet. Voi ajatella, että turvallisuus tarkoittaa konkreettisten uhkien lisäksi myös oman persoonan kyseenalaistamattomuutta ja pyyteetöntä hyväksymistä. Kuten joissakin aiemmissa kotitutkimuksissa on kirjoitettu, tarkoittaa koti myös sellaista aluetta, missä voi tuntea itsensä toisten ihmisten puolelta hyväksytyksi ja ymmärretyksi (esim. Kenyon 1999, 90).

Muista ihmisistä erottautuminen, lepo ja rauha, omana itsenä oleminen ja turva ovat merkityksiä, jotka myös Liisa Horelli-Kukkonen (1993; vrt. myös Soronen & Sotamaa 2005, 56) on oman tutkimuksensa yhteydessä tulkinnut liitettävän kotiin. Horelli-Kukkonen (1993, 139) kutsuu näitä kodin tehtäviä kodin "terapeuttiseksi funktioksi" ja kirjoittaa: "Asuntoa, siinä tapahtuvia toimintoja ja elämyksiä voidaan pitää laaja-alaisena mielihyväsävyisenä symbolina, jota voidaan käyttää psyykkisen työn välineenä." Tämänkin tutkimuksen haastateltavat toivat kodista esiin vain positiivisia mielikuvia. Tämä saattaa osaltaan johtua juuri kodin roolista psyykkisen työn välineenä.

6. IDEOLOGINEN KOTI - Kulttuurisesti hyväksytyt puhetavat

Tämän analyysiluvun tarkoituksena on eritellä miten kulttuurinen ja yhteiskunnallinen konteksti vaikuttaa kotipuheeseen. Ensimmäiseksi selvitän, millä tavoin ideologisen kodin kulttuuriset odotukset näkyvät haastateltavien puheessa. Toiseksi vuorossa ovat kodin metaforat eli ilmaukset, joiden avulla haastateltavat yrittävät kodin olemusta valottaa.

Onnellinen koti

Aineistossani ideaali- ja reaalikodin jännitteitä esiintyi eritoten niin sanottuna onnellisuusmuurin takaa puhumisena (Roos 1988). Tuntuu hieman erikoiselta, että kaikki haastateltavani todella olisivat vain ja ainoastaan onnellisia, niin kuin kirjaimellisesti haastatteluiden perusteella voisi päätellä. Miltei kaikki haastateltavat esittelivät tämänhetkisen elämänsä hyvänä ja tyydyttävänä. Myös Kortteinen, Tuominen ja Vaattovaara (2005, 124) huomioivat omassa pääkaupunkiseudun asumista kartoittavassa tutkimuksessaan oman onnellisuuden korostamisen. He kirjoittavat osuvasti, että "kun ihmiset kokevat olevansa itse vastuussa hyvinvoinnistaan, kysymys siitä, miten voit tai viihdyt, sekoittuu vastaajan mielessä kysymykseen siitä, miten olet elämässäsi onnistunut".

Vain vanhin haastateltavani, joka oli jäänyt leskeksi kaksi vuotta sitten, toi suoraan esiin tyytymättömyytensä elämäänsä ja myönsi, että elämä todellakin oli ollut parempaa silloin kun aviomies oli vielä elossa. Yleistä oli, että omaa elämää ja kotia tänä ajankohtana verrattiin aikaisempiin vaikeuksiin. Tässä yhteydessä myös korostettiin omaa pärjäämistä; sitä etteivät vaikeudet kuitenkaan olleet ylitsepääsemättömiä tai ettei mennyt elämä kuitenkaan ollut määriteltävissä täydellisen onnettomaksi. Tämä näkyy muiden muassa 50-vuotiaan naisen (6 N50) haastattelukatkelmassa, jossa hän kertoo hiljattain muuttuneesta elämäntilanteestaan ja uudesta kodistaan:

Mää oon ihan tyytyväinen sillain että...Mää nautin tämmösestä, mää oon aina nauttinu yksin olemisesta ja hiljasuudesta, vastapainoks sille, kun mulla on semmonen työ ollu. Kun mää oon ikäni ollu kapakassa töissä, viimeks mää olin tua [nimi poistettu]. Sitten on ollu lapsia, pieniä lapsia ja sillai, niin kyllä mää ny nautin kun mun paikat on kunnossa. Kukaan ei sekota, eikä mun tarvi kenenkään äijän jälkiä siivota. Onhan siis se, ero oli aika ikävä juttu, se löysi toisen naisen ja tälläin mutta...Mää oon aika vahva, nainen sillain että...

Onnellisuusmuuri esiintyi haastatteluissa vahvana myös huonoista kodeista puhumisen yhteydessä: vain yksi haastateltavista myönsi asuneensa

menneisyydessä huonossa, kodiksi muotoutumattomassa asunnossa. Tämän teeman yhteydessä kulloisetkin kodit kontekstoititiin luontevasti osaksi tiettyä aikakautta. Ja kuten edellisessä katkelmassa voidaan nähdä, luotiin aiempien kotien avulla positiivisia mielikuvia nykyisestä kodista. Koti näyttäytyy tämän aihepiirin mukaan siis transaktionaalisena yksikkönä, jonakin missä aika, yksilö ja ympäristö kietoutuvat saumattomasti yhteen.

Kodin ideaalinen olemus, ja sitä myötä myös yhteiskunnassa hyväksytyt kotikäytännöt tulivat esiin myös perheestä puhumisen yhteydessä. Kuten edellisestä, 50-vuotiaan naisen (6 N50) puheesta nähdään, pitivät haastateltavat tärkeänä selitellä parhain päin elämäntilannetta, joka poikkeaa ydinperheihanteesta (vrt. Soronen & Sotamaa 2005, 46). Tämä osoittaa, että kotiin liitetään vielä nykyisenä, rikkinäisten perheiden kulta-aikanakin kokonaisen, onnellisen perheen ulottuvuus. Eikä tämä toisaalta ole mitenkään omituista. Suomalainen asunto- ja perhepolitiikka on kautta aikain tähdännyt yhteiskunnan stabiiliutta edesauttavien ydinperheiden tukemiseen. Esimerkiksi Anneli Juntto (2001, 24 - 26) kirjoittaa, että koti ei ole ainoastaan yksilön asia, vaan myös kokonaisen kansakunnan projekti. Juntto analysoi, että asuminen on yhteiskunnan näkökulmasta hallinnointia, joka liittyy biovallan moraalivaltaan.

Kodin ja perheen merkityksen historia on Suomessa pitkä. Artturi Lehtinen (1936, 7) vakuuttaa jo vuonna 1936 ilmestyneessä "Koti ja yhteiskunta" -kirjassaan: "Oikea kotielämä kasvattaa ihmistä uhrautuvaisuuteen, vastuunalaisuuteen ja myötätuntoisuuteen. Ja näin koti kasvattaa myös kunnan kansalaisia yhteiskunnalle." Koti-ideologia oli aikanaan tiivis osa suomalaisuusliikettä: hygienia, puhtaus ja kasvatusta nähtiin välineinä, joiden avulla kansaa voitiin sivistää ja kehittää. Lisäksi teollistumisen mukana tulleissa muutoksissa kodilla ja erityisesti kotien naisilla oli tärkeä rooli. Hyvän kodin nähtiin voivan toimia rappion vastapoolina: puhtoinen koti ja lämmin perheilmapiiiri piti miehet pois alkoholin lumoista. (Juntto 2001, 24 - 26)

Kertomusten murtumakohdat

Onnellisuusmuurin lisäksi mielikuvat yleisesti hyväksyttävästä kodista ja asumismuodosta ilmenivät haastatteluissani niin sanottujen murtumakohtien kautta. Murtumakohdalla tarkoitan siis keskustelun paikkaa, jossa haastateltava esittää asian tai mielipiteen, joka poikkeaa sisällöllään olennaisesti hänen aiemmista sanomisistaan. Kyseessä on siis jonkinlainen aiemman, loogisen tarinan särkyminen, joka kiinnitti erityisesti huomioni litterointi- ja analyysivaiheessa. Murtumakohdat olivat mielestäni näkyviä juuri paikoissa, joiden voidaan ajatella olevan olennaisia kollektiivisen ideaalikodin suhteen: asennoitumisessa tavaroiden kuluttamiseen (yleisimmin kykenemättömyyteen kuluttaa), omistusasunnon puutteeseen ja kerrostalossa asumiseen. Käytännössä murtumakohdat ilmenivät ensinnäkin suorana sanomisten ristiriitana. Tällainen tilanne tuli eteen esimerkiksi 76-vuotiaan miehen (9 M76) haastattelussa kodin teknisistä laitteista puhumisen yhteydessä. Lainauksen ensimmäisessä osiossa nähdään, miten mies vastustaa elektroniikkaa. Toisessa katkelmassa sama mies kuitenkin kertoo, kuinka unelmakodissa jonkinlainen tekniikka olisi toivottavaa:

K: Niin, siihen liittyy vähän sitten toi elektroniikka sitten. Että mä oon kysynyt siitä, että kun koteihin on tarjolla...

V: Mää en oo kauheesti kiinnostunu siitä. Se rupee sitten oleen huippuja toi televisio ja sitten toi kännykkä. Mutta ei missään nimessä sitten mitään tietokoneita, verkkoyhteyksiä eikä mitään. En mä ainakaan rupee päättäni vaivaan enää sellasilla.

K: Minkälainen olis sit unelmakoti? Et jos ajatellaan, ettei olis rahasta kiinni tai tällasista mistään, niin minkälainen se olis?

V: Jaa...Siinä se on kysymys, että mitä sitä haluais sitten. No kyllä semmoset laitteet sais olla. Semmoset, että eläminen tulis sillain mukavaks. Ettei se olis, ettei enää olis niitä vaikeempia hommia.

Katkelmien perusteella voi ajatella, että mies olettaa tietyntasoisien teknisten varustelun olevan kodille jollakin tapaa normi. Vaikka mies selkeästi vastustaakin kyseistä ilmiötä, ei hänkään loppujen lopuksi pysty olemaan unelmoimatta elämää helpottavista kodinlaitteista.

Toiseksi murtumakohta saattoi ilmetä omien valintojen omatoimisena perusteluna keskustelutilanteessa, jossa perusteluja ei oltu kysyty. Tästä esimerkkinä voidaan pitää 77-vuotiasta naista (10 N77), joka kertoi tarinan varakkaan perheen talosta, jossa hän oli käynyt työikäisenä ollessaan siivoamassa. Siivoamisen ohella haastateltava oli keskustellut juuri isoon taloon muuttaneen rouvan kanssa :

Että hän sano että hän oli paljon onnellisempi niissä pienissä tiloissa, kun niissä isoissa. Ja monta kertaa mää aattelin kun me juteltiin sen rouvan kanssa että noin...Mää oon paljon onnellisempi ihminen loppujen lopuksi noin jos vaikka mää en omista sillai...semmosia kun se omisti ja sillä oli rahaa ja...Niin sillä oli sitten taas muita huolia niin paljon enemmän, että mää sanoin että mää koin itteni onnelliseksi, kun mää vertasin siihen. Mää en kaivannu, mää en kaivannu kyllä niitä mitä rahalla saa.

Vuokralla asuminen koettiin joissakin haastatteluissa myös implisiittisellä tavalla hieman kyseenalaiseksi. Seuraavassa katkelmassa 76-vuotias mies (9 M76) kertoo vuokralla asumisesta. Mies kuitenkin haluaa tuoda esiin, kuinka omistusasunnon ostaminen ei ole ollut taloudellisista seikoista kiinni, vaan että kyseessä on täysin oma, vapaaehtoinen valinta:

K: Onks sun mielestä tää vuokralla asuminen sopiva asumismuoto, tai hyvä?

V: No se on, se riippuu vähän tosta rahallisesta puolesta. Että kyllä se tietysti omakin olla sais. Mutta noin, en mää ainakaan tässä tota vuokraa niin kauheena pidä. Enää omaa kannata ees hakeeakaan, mutta kyllähän se tietysti sais. Vaihtas rahaks mitä on maaseudussa. Niin sillä sais sitten osakkeen. Mutta en mää oo ainakaan sitä sitten harkinnutkaan semmosta. Että vaihtais sillä lailla.

Edelliset haastattelukatkelmat muistuttavat Pierre Bourdieun (1984, 372) ajatusta välttämättömän valinnasta (*choice of the necessary*). Tämä tarkoittaa vähävaraisen yhteiskuntaluokan kulutusvalintoja, jotka resurssien puitteissa rajautuvat vain välttämättömään. Bourdieu (em. 374) myös mainitsee, että vaikka resurssit ja varat kasvaisivat, saattaa yksilö vielä siinäkin vaiheessa valita vain tämän välttämättömän, koska on niin vahvasti sosiaalistunut kyseisen luokan makuun ja valintoihin. Sekä 77-vuotias nainen (10 N77) että 76-vuotias mies (9 M76) tuovat esiin oman sankaruutensa kertomalla kuinka he luovivat ansiokkaasti ja kunnioitustaan menettämättä heikoilla kotimarkkinoilla. Kummatkin kääntävät heikot

olosuhteet vielä omaksi, aktiiviseksi valinnakseen vihjaamalla, että mahdollisuus parempaan on kuitenkin ollut olemassa. Tämä on piirre, joka tuo esiin hyvän kodin mielikuvan. Omien asumisvalintojen selitykset osoittavat, että he olettavat toimivansa eri tavoin kuin ihmiset keskimäärin.

Miten yhteiskunta sitten konkreettisesti vaikuttaa äkkiseltään niin yksityiseltä vaikuttaviin koteihin? Lienee selvää, että vaikka yksilöt voivat omilla valinnoillaan vaikuttaa esimerkiksi omaan asumismuotoonsa, pystyvät valtio asuntopolitiikallaan, arkkitehdit suunnitelmillaan ja rakennusurakoitsijat työllään vaikuttamaan siihen, missä ja miten suomalaiset lopulta asuvat (vrt. esim. Kortteinen & Tuominen & Vaattovaara 2005, 128). Tony Chapman & Jenny Hockey (1999, 4) kirjoittavat, että pohjimmiltaan muutokset sosiaalisissa suhteissa, elämäntyyleissä, työllisyydessä, yhteisössä ja sosiaalisessa statuksessa – vain joitakin tekijöitä mainitakseen – vaikuttavat siihen, minkälaisia konkreettisia koteja ja mielikuvia kodeista ihmisille on tarjolla. Lisäksi aineellisella valtion taloudella eli tuilla, verotuksella ja kevennyksillä voidaan edesauttaa tai estää esimerkiksi vuokra-asuntojen tuotantoa ja omistusasumisen hohdokkuutta ja kannattavuutta (vrt. Forrest & Murie 1994, Huttman 1985).

Näiden tekijöiden vaikutus voidaan nähdä myös Forrestin, Murien ja Williamsin (1990, 160 -191; vrt. myös Lawrence 1995, 59 - 60) asunnonomistamista koskevassa kirjassa. He esittävät, kuinka asuntomarkkinat ovat muuttuneet Keski-Euroopassa vuokra-asumista suosivaksi. Yhtä lailla myös yleiset asenteet vuokralla asumista kohtaan ovat alkaneet muuttua positiivisemmiksi. Sosiaalisten, kulttuuristen ja taloudellisten tekijöiden muutos ja vaikutus tuli esiin myös omassa aineistossani. Esimerkiksi suhtautuminen omistusasumiseen ja vuokra-asumiseen on vanhempien haastateltavien mukaan murroksessa. Viime vuosisadan vaihteessa vuokralla asumista ei nähty statusta ylentävänä, eikä hyviä, varustukseltaan kelvollisia vuokra-asuntoja yksinkertaisesti ollut tarjolla tämän päivän malliin. Kuten 77-vuotias mies (11 M77) kertoo asumisestaan 1940-luvulla:

No mää sitten, sitten kun mää sotaväestä pääsin niin, sitten noin, sitten aika pian mää muutin noin, ihan taas yhden po...ihan tuntemattoman pojan kans noin sitten yhteen huoneeseen. Se oli sitten niin sanottua alivuokralaisia. (...) Noin että, kun niistä oli, ei silloin ollut mitään tällöisiä niin sanottuja opiskelija-asuntoja. Ne oli kaikki vaan ihmisillä alivuokralaisina kato. Asunnot oli silloin vähän kiven alla (naurahtaa).

Haastateltavat kertoivat, kuinka jokunen vuosikymmen sitten omistusasunnon ostamista pidettiin itsestänselvyytenä. Esimerkiksi 78-vuotias nainen (12 N78) kertoi omistusasunnon ostamisen olleen "periaate, sen ajan tapa" ja 50-vuotias nainen (7 N50) kommentoi että "Se vaan jotenkin kuulu, kuulu niinkun asiaan. Että kyllä sitä nyt sitten kun ollaan töissä ja...". Nuoremmat haastateltavat taas eivät pitäneet asunnon ostamista mitenkään välttämättömänä, vaikka oman asunnon hankkimista kaikki olivat jollakin tavalla pohtineetkin. Eritoten omistusasumiseen tarvittava rahallinen panostus tuntui askarruttavan nuoria haastateltaviani. Kuten 27-vuotias mies (3 M27) kertoo:

No se nyt taas liittyy siihen, että jos lotossa voittais niin omistais vaikka mitä mutta...ei se nyt kyllä...kyllä mää oon ihan täysin tyytyväinen vuokralla asumiseenkin. Että kun sen nyt tiedostaa kuitenkin, että mitä kaikkee sen omistamisen myötä sit tulee...kaikkee lisävelvotteita ja ongelmia. No sitä nyt on hirveen hankala sanoo tässä vaiheessa elämää, että tuleeko sitä ikinä omistaa mitään, mutta tota, että vaikka en ikinä niinkun ihan oikeesti omistais sitä paikkaa missä mä asun, niin kyllä mää uskon että mää pystyn oleen ihan onnellinen.

Nuorten suhtautuminen vuokralla asumiseen ylipäänsä oli mutkaton, sen ei ajateltu olevan status- ja periaatekysymys niin kuin vanhempien haastateltavien lausunnoista ilmeni. Vuokralla asumisen yleistyneisyys, ja tätä kautta myös hyväksyttävyyys, on nähtävissä myös tilastosta. Tilastokeskuksen (23.2.2005) asumistilasto kertoo, että vuonna 1980 vuokralla asui noin 21 prosenttia ihmisistä, kun vuonna 2003 luku oli jonnoussut 32 prosenttiin.

Lisäksi kansallinen arkkitehtuuri, joka on tiiviissä suhteessa yhteiskunnan historialliseen, aatteelliseen ja poliittiseen ilmapiiriin, on määrittänyt asumista ja siihen liittyneitä normeja. En pidä tämän tutkimuksen puitteissa tarpeellisena lähteä erittelemään rakennustaiteellisia piirteitä kovinkaan tarkasti, eikä se resurssien puitteissa tulisi kyseeseen. Yleisesti ottaen voi

kuitenkin sanoa, että tila ja koti ovat olleet 1800-luvun loppupuolella alkaneessa funktionalismissa erityisen keskeisellä sijalla. Kuten Saarikangas (2002, 43) esittää: "Koti ja rakentaminen olivat sosiaalidemokraattisen kansankodin (*folkhem*) ytimessä nimestä alkaen."

Funktionalismi tarkoitti kodin suhteen aivan uudenlaista hygieenistä ja esteettistä projektia, jonka katsottiin kuuluvan kaikille yhteiskuntaluokille. Kodilla katsottiin olevan suuri vaikutus yksilöön sekä materiaalisella että henkisellä tasolla, sieluun ja ruumiiseen asti. Vaikutukset eivät kuitenkaan pysähtyneet vain yksilötasolle, vaan kuten Saarikangas (em. 69) kirjoittaa, "asuntosuunnittelulla pyrittiin vaikuttamaan lisäksi elinoloihin, perhekokoon ja perheenjäsenten välisiin suhteisiin". Käytännössä tämä ajattelusuunta tuotti rakenteellisesti uudenlaisia koteja, joissa puhdas ilma ja auringonvalo pääsivät esteettömästi kiertämään ja huoneet eriytettiin entistä tarkoituksenmukaisemmin. (em. 43 - 45.) Ristiriitaista tässä kehityskulussa on se, että samaan aikaan kun asunnoista tuli entistä enemmän koko yhteiskunnan projekteja ja kontrollissa olevia elementtejä, alkoivat kotien rajat yhä enenevässä määrin sulkeutua ja privatisoitua (em. 62).

Kotiin vaikuttavat sosiaaliset, yleisenä pidetyt ajattelutavat ilmenivät hyvin tavaroista puhuttaessa. Kuten jo aiemmin mainitsin, esiintyi televisio kaikissa haastatteluissa. Televisiosta puhuttiin jonakin, minkä pitää olla olemassa, vaikka sen käyttötarvetta ei kukaan halunnutkaan erikoisemmin korostaa. Televisioon liittyikin jonkinasteinen paradigma. Haastateltavat tuntuivat ajattelevan, että televisio kollektiivisissa kodin mielikuvissa kuuluu saumattomasti kalustukseen, mutta käytännössä sen olemassaolo kuitenkin haluttiin kyseenalaistaa – ainakin itse haastattelutilanteessa minun edessäni. Tästä huolimatta televisio kuitenkin nökötti jokaisen haastateltavani kodissa.

Toiseksi haastateltavat ajattelivat, että puhelin kuuluu automaattisesti kodin välineistöön. Varsinkin vanhemmat haastateltavat totesivat puhelimen olevan elintärkeä, jos jotakin vakavaa sattuisi tapahtumaan. Tietokone sen sijaan otettiin ristiriitaisemmin vastaan. Tässä yhteydessä tuli kuitenkin

hyvin selväksi julkisen tietoliikennekeskustelun vaikutukset ajatukseen kodista. Useat haastateltavista alkoivat oma-aloitteisesti kertomaan suhteestaan tietokoneisiin elektroniikasta puhumisen yhteydessä. Tämä osoittaa, että haastateltavat ajattelevat tietokoneen olevan osa uudenaikaista kotia, joskin oma suhtautuminen aiheeseen ei ollut aina järin positiivinen. Kuten 50-vuotias mies (8 M50) sanoo:

Ei oikeastaan niinkun, teknisiä laitteita kun aattelee niin ilmankin kyllä pärjää, ei siinä mitään. Esimerkiks näitä internettejä ja näitä ei haluta edes sillain kotiin, kun ei meillä oo mitään tarvetta. Se on ihan semmosta, henkilökohtasia valintoja.

Ideologinen koti ilmeni puheen lisäksi myös tietynlaisena kodin lavastuksena. Seitsemän haastateltavaa halusi tarjota minulle kahvia ja pullaa, ja kodit oli selvästi siistitty ennen minun saapumistani. Oloni oli toisinaan kuin teatterin näyttämöllä: minun rooliini kuului ihastella asunnon kodikkuutta, kun haastateltava ilman syytä pahoitteli tarjottavien vähyyttä tai siivoamisen puutetta.

Jokaisen haastateltavan koti oli toisaalta tietyllä tavalla samanlainen kuin muiden: valokuvat olivat alttarin tavoin olohuoneen kirjahyllyllä, nurkassa jökötti televisio ja yleensä sohva esitti suurinta osaa oleskelutiloissa. Mutta vaikka kodit olivat ainakin joltakin osin lavastettu samantapaisiksi, oli jokaisesta kuitenkin huomattavissa asujansa persoona. Esimerkiksi väritys ja avoimen tilan määrä vaihteli huomattavan paljon asunnoittain. Enkä voinut olla huomaamatta, minkälaiset koristeet ja taulut oli asetettu kodin parhaimmalle ja näkyvimmälle paikalle.

Haastattelutilanteiden yhtäaikainen autenttisuus ja toisaalta myös ikään kuin ennalta määrätty käsikirjoitus toi mieleen Erving Goffmanin (1971) kirjoitukset arkielämän rooleista. Goffman vertaa sosiaalista kanssakäymistä teatteriin ja näytelmän dramaturgiaan. Erona todellisessa elämässä on, että teatterissa tekijöitä on kolme (näyttelijät, roolit, yleisö), kun elämän teatterissa nämä kolme tekijää tiivistyvät kahdeksi. Perusajatuksena on, että yksilön omaksuma rooli mukautuu läsnäolijoiden

rooleihin, ja kuitenkin nämä ”toiset” ovat samanaikaisesti myös oman suorituksen yleisönä. Haastattelutilanteet olivat juuri tämänkaltaisia toisen roolihenkilöä varovasti tunnustelevia tapahtumia. Kulissina toimi haastateltavan koti, jonka haastateltava oli lavastanut sellaiseksi kodiksi, minkä ajatteli antavan parhaimman vaikutelman itsestään.

Toisaalta haastateltavien kotiin liittynyt käytös ja ”näytteille asettelu” toi mieleen jonkinlaisen jaetun tietoisuuden rituaalin. Eksplisiittisesti tilanteeseen sopivasta käytöksestä ei tarvinnut sopia. Sekä minä että haastateltava asetuimme ja sopeuduimme omiin rooleihimme ilman erillistä roolijakoa. Asianmukainen esiintyminen oli jotakin, mikä kumpusi tiedostamattomasta, maailmaan sosiaalistumisen mukana tulleesta tietovarannosta. Kuten David G. Saile (1985, 93) kirjoittaa, määrittävät kodin rituaalit kodissa tapahtuvaa, paikkaan soveliasta käyttäytymistä sekä kotitilaan liittyviä sosiaalisia suhteita. Rituaalit eivät ole olemassa ilman syytä. Niiden tehtävänä on vakiinnuttaa kotitilan ja asujansa välinen suhde; tuoda tilan ja ihmisen väliin kodin vaatima tunneside.

Kodin metaforia

Litterointivaiheessa kiinnitin huomiota siihen, että kodista puhuttiin useissa haastatteluissa samoilla sanoilla ja asioilla. Tällaisia monissa haastatteluissa esiin tulleita sanoja olivat lämmin, ruoka/syöminen ja siivoaminen/järjestys ja dynaamisuus/prosessinomaisuus.

Lämmin oli adjektiivi, jonka esitti kahdeksan haastateltavaa, kun pyysin heitä kuvailemaan kotia. Mielenkiintoista on, ettei kukaan tarkoittanut lämpimyyttä konkreettisesti. Kyse oli lämpimyden kautta tuttua, turvallisena ja läsnä olevana kuvatusta punaisten sävyjen lämpimästä pesästä. Lämmin tarkoitti omaa turvapaikkaa, joka ikään kuin sulkee turvalliseen syliinsä jättäen epäpersoonallisen maailman kodin seinien

ulkopuolelle. Lämpimyyden olikin selvin kodin metafora, jota haastateltavan oli vaikea muulla tavalla sanoa selittää.

Kodin yhdistäminen lämpimyyteen näyttäytyy hyvin loogisena, kun ajattelee julkisten ja virallisten tilojen väritystä. Esimerkiksi koulut, työpaikat ja virastot ovat usein neutraalin ja kylmän sävyisiä, esimerkiksi vihertäviä, sinertäviä, valkoisia tai harmahtavia. Tämänkaltaisen arkielämän areenoiden värierottelu edustaa hyvin länsimaisten norminomaista julkisen–yksityisen-erottelua. Tämä ajatus on hyvinkin liitettävissä Juhani Pallasmaan (1995, 141) huomioon lieden ja tulipesän – lämpimyyttä tuottavien ja symboloivien elementtien – keskeisyyteen kodissa. Myös Roderick Lawrence (1995, 62) kirjoittaa, että monissa antiikin yhteisöissä tulisija tai takka toimi metonymianä kotitaloudelle ja perheelle.

Ruoka ja syöminen liittyivät lämpimyyden ohella saumattomasti kodin piiriin. Kahdeksan haastateltavaa, joista kuusi oli naisia, toi jossakin haastattelun vaiheessa esiin ravinnon ja kodin yhteyden. Huomioitavaa on se, että kaikki kuusi naishaastateltavaa puhuivat ruoan laittamisesta ja/tai syömisestä, kun kaksi ruoan maininnutta miestä toi esiin ainoastaan syömisestä. Tähän implisiittiseen epätasapainoon saattaa vaikuttaa naisten päävastuu kodin arkiaskareista, kuten esimerkiksi juuri ruoan laittamisesta.

Ruoka, ja eritoten ateriat, on osa kulttuuria ja kertoo fyysisen ravinnontarpeen lisäksi myös laajemmalti siitä yhteiskunnasta, missä elämme (esim. Mäkelä 2001, Saile 1985, Falk 1994, Ilmonen 1993). Kuten Kaj Ilmonen (1993, 217) osuvasti huomioi, on ruoka ”keskeinen biologisten, psykologisten ja sosiaalisten prosessien välittäjä elämässämme. Syöminen merkitsee sitä, että nuo prosessit eivät tapahdu ulkopuolellamme, biologisten ja sosiaalisten reunaehtojemme välillä, vaan meissä itsessämme, ruumiissamme”. Kuten olen osoittanut, sijaitsee kotikäsitteiden subjektiivisen ja yhteiskunnallisen välisellä hyvin ohuella rajaviivalla. Ruoan vahva esiintyminen kodin yhteydessä on mielestäni osoitus juuri tästä kotikäsitteen horjuvasta ja dynaamisesta paikasta; ruoka toimii välittäjänä mikro- ja makrotason rakenteiden välillä. Väittämäni tukevat myös Pasi

Falkin (1994, 29 - 31) ajatukset syömisen ja kulttuurin yhteydestä. Hän osoittaa, kuinka yhteisöllisyyden myötä on rappeutunut myös yhteisöllinen ateriakulttuuri. Pikaruoka, välipalat ja ylipäänsä ottaen rationaalinen, nopea ja tehokas napostelu on vallannut alaa pitkiltä perheaterioilta.

Toisaalta ruoan merkitys kodin yhteydessä voi liittyä myös sosiaalisten suhteiden painottumiseen haastateltavien kotikäsitksessä. Johanna Mäkelä (2001) analysoi: "Ateria on syömisen tärkein muoto (...) Sosiaalisten suhteiden uusintamisen kannalta perheateriat eivät vain ravitse kehoa vaan ylläpitävät ja luovat perheen kokonaisuutta". Jos ruoka ja ateriointi kertovat sosiaalisuudesta, on loogista että haastateltavat mainitsevat ruoan kodin yhteydessä. Myös Soronen & Sotamaa (2005, 54 ja 57) ovat havainnoineet, että keittiönpöytä symbolisoi perheen ja ystävien yhtenäisyyttä ja yhdessäoloa. Kuten edellisessä analyysiluvussa havaittiin, ovat perhe ja sosiaaliset suhteet yksi tärkeimmistä kodin muodostumisen edellytyksistä.

Kolmanneksi syömisestä ja ruoasta puhuminen tulee ymmärrettäväksi kodin tärkeän merkityksen ja suoranaisten funktion kautta. Koti oli haastateltaville paikka, mihin mentiin latautumaan ja tankkaamaan kodin ulkopuolisen elämän vaatimuksia varten. Syöminen on kaikessa yksinkertaisuudessaan yksi näistä jaksamisen perusteista ja se ravitsee yhtäaikaaisesti sekä ihmisen fyysistä että sosiaalista puolta.

Siivoamisen ja järjestyksen maininnat yhteensä yhdeksässä haastattelussa merkitsivät osaltaan myös rakenteen ja subjektin kohtaamisen paikkaa. Järjestyksessä oleva, yleisesti arvostettu koti tuntuu kertovan ulkopuolisille asujansa kelvollisuudesta. Kuten on mainittu, iskosti eritoten 1900-luvun alun kansallinen hygienia-projekti kyseisen normin kansalaisten mieliin.

Kodin siisteys on toisaalta sosiaalinen asia. Muiden ihmisten vierailut saattavat osaltaan luoda tarpeen siistin ja kontrolloidun kodin esittämiselle. Esimerkiksi 27-vuotias mies (3 M27) haastattelussa kertoi:

Ei siinä mitään, että se on ihan, kyllähän ystäviä ihan mielellään, ottaa niitä vastaan kotiinsa. Ja silloin tietysti, sitten on ihan klassinen tää että pitää vähän siivota kun vieraita tulee.

Toisaalta taas kodin siisteys saatettiin tuoda esiin täysin henkilökohtaisena, oman pään sisäisenä asiana. Tällöin oli kyse kontrollista, siitä että oma koti haluttiin pitää oman tahdon ja toimenpiteiden alaisena maailmassa, jossa kaikkien kodin ulkopuolisten asioiden kontrollointi ei mitenkään ole mahdollista. 50-vuotias nainen (7 N50) konkretisoi tämän ajatuksen kuvitellessaan huonoa kotia:

Huono koti ois semmonen, et sinne ois inhottava niinkun mennä, että aattelis työn jälkeen että en mää, mää en halua mennä kotiin. Se ois sekä henkinen ilmapiiri että sitten tietynlainen niinkun seka, sekasotku. Vaikka en mää mikään siivousintoilija oo on meillä sekasta, mutta semmonen hallitsematon tai sitten semmonen välinpitämätön sotkisuus. Niin semmonen on se missä mää en viihdy. Ja se jos sää et ite pysty mitenkään panostaan siihen kotiin, et se on todellakin sulle kämppä. Ei se oo sit enää koti.

Myös David Saile (1985, 89 - 90) korostaa siivoamisen ja järjestelyn osuutta kodin muodostamisen edellytyksenä. Hänen mukaansa siivoaminen ja kodin järjestely on eräs kotia konstruoivista konkreettisista rituaaleista, jotka edesauttavat ihmisen ja tilan tunnesiteen kehittymistä. Hän myös jatkaa, että tarve elää järjestyksessä olevassa mikrokosmoksessa on yleistä ihmisille (vrt. myös Douglas 2000). Tämä on nähtävissä esimerkiksi erilaisina maamerkkeinä ja asutuksen osoittajina.

Siivoaminen kontrollin ja kotitilan luomisen yhtenä rituaalina on sidoksissa myös neljänteen kotiin liitettyyn metaforaan, prosessimaisuuteen. Haastateltavista kaikki puhuivat jollakin tavalla kodista dynaamisena ja häilyvänä esimerkiksi elämäntilanteeseen, ihmissuhteisiin, omaan mielentilaan tai sisustukseen liittyvänä asiana. Koti ei siis koskaan ole täysin erillinen asujastaan ja hänen elämäänsä liittyvistä tapahtumista. Hyvä koti ei voi olla ainoastaan iso asunto, toimiva parisuhde ja/tai iso laajakuvatelevisio, vaan jonkinlainen monimutkainen ja elävä vyyhti, joka sisältää erilaisia tekijöitä sekä subjektiiviselta että rakenteelliselta tasolta. Kuten esimerkiksi 50-vuotias nainen (7 N50) haastattelussa korosti:

Kyllä se tehdään se koti. Et kyl se täytyy niinkun lähtee se ajatus siitä, että tää on se meidän juttu ja tästä tehdään meidän koti. Ja me halutaan omalta kodilta tätä ja tätä. Ettei se vaan että täytyy ostaa tavaraa kun muutkin ostaa. Kyllä ihmiseltä puuttuu todella paljon jos ei sillä oo kotia. Et kyl mä oon aina sen sanonu, että oli se tyyppi mikä tahansa, niin kyllähän jokaisella täytyy olla joku koti. Eihän se nyt välttämättä tää asumismuoto sovi kaikille, mutta kyllä se jos kodin menettää, silloin on hyvin vaikeeta pitää kii mistään muustakaan.

Katkkelma osoittaa jälleen, että kodilla on aikaisemmin esiin tuotujen yksilöllisten, kulttuuristen, ajallisten, sosiaalisten ja yhteiskunnallisten tekijöiden ohella myös syvä moraalinen ja filosofinen ulottuvuus. Koti ei kiteydy vain fyysisiin ja konkreettisiin sekä ajateltavissa oleviin, abstraktisti todennettaviin ulottuvuuksiin, vaan siinä on samanaikaisesti kyse myös syvästä inhimillisestä ymmärryksestä siitä mikä on oikein ja miten ihminen on onnellinen.

7. KOKONAINEN KOTI

Minkälaiseksi koti sitten tutkielman mukaan muotoutui? Tässä luvussa vastaan tutkimuskysymyksiini eli siihen mikä koti on, mitkä tekijät sen muodostavat, minkälainen on hyvä koti, miten kodista puhutaan ja miten siitä voidaan puhua suomalaisessa yhteiskunnassa. Vastausten lisäksi reflektoin alussa esittelemiäni kotiteorioita suhteessa tutkielmani tuloksiin.

Tutkielmani päättää kotitutkimuksen tulevaisuuden pohtiminen. Määrittelen missä vaiheessa kodin tarkastelu tällä hetkellä on ja minkälaiset lähestymistavat vielä puuttuvat.

Yhteenvedoa ja tulokset suhteessa aiempiin tutkimuksiin

Sosiaalitieteiden klassikot eivät vastanneet Mary Douglasia (1991) lukuun ottamatta eksplisiittisesti kodin problematiikkaan. Douglasin pohdinnat kodista vertautuivat jollakin tasolla oman tutkimukseni tuloksiin. Kuten

referoin, tulisi hänen mukaansa toimivan kodin muodostaa yhteisö, joka on enemmän kuin jäsentensä summa. Piirre on täysin verrattavissa aineistoni sosiaalisten suhteiden painotukseen.

En kuitenkaan täysin allekirjoita Douglasin ajatuksiaan kodin tyranniasta. Tekemieni haastattelujen perusteella koti assosioitiin tyrannian vastaisesti vahvasti turvaan, lepoon ja rauhaan. Mielestäni kodin tyrannia on käsite, joka ilmenee selkeimmin kodissa tapahtuvassa vanhempi–lapsi-kasvatussuhteessa. Lisäksi kontrolli saattaa kodissa olla relevantti huomio sukupuolten välisissä suhteissa, tilanteessa jossa parisuhteen tai perheen osapuolet eivät pysty elämään tasa-arvoisessa suhteessa. Haastateltavani eivät löytäneet kodista Douglasin esiin tuomia kontrollin elementtejä, joten en voi hyväksyä Douglasin argumenttia ilman aineistoon pohjaavaa perustelua.

Toisaalta ajatellen Douglasin ajatus kodin onnettomammasta ulottuvuudesta saattaa olla hyvinkin ansiokas. Omat haastateltavani olivat ensinnäkin hyvin toimeentulevia, vakaata ja tuottavaa keskiluokkaa. Heidän elämäänsä ei välttämättä tämänkaltainen kodin tyrannia ole koskaan koskettanut. Kukaan haastateltavistani ei ainakaan minun läsnä ollessani halunnut tuoda esiin huonoja koteja: kokemuksia esimerkiksi väkivallasta, kodittomuudesta tai ahdistuksesta. Esimerkiksi Lynne Manzo (2003) kritisoi, että kotia on aivan liian usein tutkittu onnellisuuden olettamuksen läpi siivilöitynä, jolloin ei niin onnelliset kodit jäävät analyysin ulkopuolelle. Toiseksi ne haastateltavani joilla oli lapsia, olivat jo suorittaneet kasvatustehtävänsä ja heidän aikuiset lapsensa olivat itsenäistyneet kantakodista. Analyysini tekisikin kattavammaksi jokusen lapsiperheen mukaan ottaminen.

Muut sosiaalitieteiden klassikoiksi luokittamani teoreetikot, Marx (1974), Marx ja Engels (1998), Tönnies (Töttö 1996), Durkheim (1990) ja Simmel (2005) viittasivat kotiin ja perheeseen vain sivuhuomiona, rakenteen alaisena yksikkönä tai yksityisen ja julkisen elämänpiirin erottelun kautta. He erottelivat yhteiskuntien ja yhteisöjen erilaisia muotoja, joko suoraan historiallisen muutoksen perspektiivistä (Marx 1974, Marx ja Engels 1998,

Durkeim 1990), vastakohtaparin muodossa (Tönnies Tötön 1996 mukaan) tai suurkaupungin asukkaiden elämää analysoimalla (Simmel 2005). Kaikkia näitä klassikoita yhdistää ainakin jollakin tasolla huoli yksilöllistymisestä ja elämän arvojen materialisoitumisesta. Julkisen elämän, esimerkiksi työelämän individualisoitumisen ja kilpailun kovenemisen pelätään murtavan kodin perustaa eli perhettä.

Marxin (1974) käsitys kodista työvoiman uusintamisen paikkana tulee konkretisoitua työelämässä olevien haastateltavieni kertomassa kodin merkityksessä työn vastapainona. Myös Tönniesin (Töttö 1996) *gemeinschaft* ja *gesellschaft* -yhteisömuodot ovat suhteutettavissa yhteisölliseen, läheisten sosiaalisten suhteiden kotiin ja kovien arvojen ulkopuoliseen formaaliin elämään. Durkheimin (1990) orgaanisen ja mekaanisen solidaarisuuden muodot kertovat myös yleisemmän tason lisäksi mielestäni kodista. Vaikka orgaaninen ja mekaaninen eivät toisilleen vastakkaisina luokkina ajateltuina kerrokaan suoraan kotikäsitteestä, on yhtymäkohtia Durkheimin ajatusten ja kotikäsitteen tutkimuksen välillä kuitenkin löydettävissä esimerkiksi työnjaon ja solidaarisuutta edistävien tekijöiden välillä.

Haastateltaviani määrittävät taustatekijät olivat omistus- ja vuokra-asuminen, kaupunkiasuminen ja kerrostaloasuminen.

Haastateltavat eivät suurissa määrin erotelleet omistus- ja vuokra-asumista, joskin asumismuotoihin liitettiin joitakin erilaisia positiivisia puolia.

Omistusasumisessa puhuttiin muokkauksen ja remontoimisen mahdollisuudesta, pysyvyydestä ja edullisuudesta, kun vuokralla asuminen yhdistettiin vapauteen ja helppouteen. Asumismuotoa pidettiin ennen kaikkea kuitenkin vain teknisenä seikkana. Toisin sanoen materiaaliset ja reaaliset tekijät piti huomioida, mutta kodin muodostumisen katsottiin lähtevän jostakin syvemmistä lähtökohdista. Kukaan ei ollut täysin tyytymätön nykyiseen kotiinsa, vaikka realistisia haaveita ja toiveita toisenlaisesta kodista olisikin esitetty. Tältä osin voidaankin ajatella, että tutkielmani tulokset saattavat kertoa kodista myös toisenlaisessa kontekstissa, muiden asumisen reunaehtojen vallitessa.

Kaupunkiasumista määritti haastateltavien mukaan helppous. Palveluita ei tarvitse hakea matkojen päästä ja virikkeet ovat helposti saatavilla.

Asennoituminen kaupunkiasumiseen oli suurelta osin positiivista, mutta joitakin negatiivisiakin kommentteja annettiin liittyen turvallisuudentunteeseen ja toisten ihmisten suureen määrään.

Kerrostalossa asumiseen suhtauduttiin myös melko myönteisesti, joskin sen katsottiin olevan enemmän elämäntilanteeseen ja ikään sidottu tekijä.

Kaupunkiasumisen lisäksi myös kerrostaloa pidettiin helppona ja vaivattomana asumismuotona. Naapurit oli kuitenkin tekijä, joka yhdistettiin vahvasti kerrostaloasumiseen niin sanottuna ”välttämättömänä pahana”.

Vaikka kolme vanhinta haastateltavaani toivoi spontaanimpaa ja aktiivisempaa naapurikommunikointia, oli suurin osa haastateltavista sitä mieltä, että sosiaalinen kanssakäyminen naapureiden kanssa on virallista ja kevyttä, tarkkoihin rajoihin ja sääntöihin pohjautuvaa.

Aineistoni kodin ulottuvuuksia etsivä analyysi osoitti, että koti todellakin muodostuu useista eri tekijöistä. Näistä ulottuvuuksista tuotiin haastatteluissa esiin ihmiset ja ihmissuhteet, tavarat, tila ja ympäristö sekä talon materiaali ja pysyvyys. Erikseen ja syvemmin tarkasteltuna jokainen näistä tekijöistä jakautuu tietysti vieläkin pienempiin osasiin. Tarkemmin eriteltynä ulottuvuudet jakautuivat seuraavasti:

1. Ihmiset ja ihmissuhteet voidaan oman aineistoni mukaan jakaa asunnon sisällä vaikuttaviin ihmissuhteisiin, asunnon ulkopuolella tapahtuvaan vuorovaikutukseen sekä vieraiden että tuttujen henkilöiden välillä ja lopulta myös oman pään sisäiseen suhteeseen omaan itseen ja identiteettiin. Ihmiseen eittämättä liittyvä ajatus on myös fenomenologinen katsantokanta, jossa koti on jakamaton osa ihmisen maailmassa elämistä. Tämänkaltainen holistinen, ympäristön ja yksilön yhteen sitova näkemys tuli haastatteluissa esiin useasti.

2. Tavarosta, joka oli ihmissuhteiden jälkeen toiseksi eniten mainittu kodin ulottuvuus, haastateltavani erottelivat ensinnäkin praktiset tavarat, joista tuotiin esiin esimerkiksi sänky. Käytännön tavaroiden lisäksi – ja myös puhutuimpia – olivat niin sanotut viihdeteollisuuden tuotteet ja kodin elektroniikka. Kodinteknologian ja käytännön tavaroiden ohella tuotiin esiin myös identiteettiin liittyvät esineet kuten kirjat, valokuvat ja taulut. Tällöinkin taustalla oli ajatus ihmisestä. Ensinnäkin asunnon ei-praktiset esineet edesauttavat oman identiteetin muokkaamista ja ylläpitoa, ja toiseksi ne myös luovat kyseistä kuvaa kodin ulkopuolisille ihmisille.

3. Tila taas saattoi tarkoittaa asuntoa konkreettisesti, tilantarvetta tai tietynlaiseen tilaan sosiaalistumista. Ympäristön haastateltavat liittivät spontaanisti yksinomaan tiettyyn kaupunginosaan. Erikseen kysyttäessä tosin mainittiin myös Tampereen keskusta-alueella sijaitsevia tiettyjä kohteita kuten luonnonalueita tai katuja.

4. Talon materiaali ja pysyvyys esiintyivät kotiin liitettynä yksittäisinä mainintoina. Kumpikin tekijä oli yhteydessä haastateltavan elämänhistoriaan. Toisin sanoen menneet elämän tapahtumat olivat vaikuttaneet siihen, että materiaali ja pysyvyys koettiin niin tärkeinä tällä hetkellä.

Sosiaaliset vuorovaikutussuhteet painottuivat kodin tekijöistä kaikista vahvimmin – siinäkin tapauksessa, että haastateltava olisi asunut yksin. Muiden ulottuvuuksien pienemmälle painolle saattaa olla useita syitä. Ensinnäkin voi olla, että keskiluokkaiset haastateltavani kokevat asumiskelpoisen tilan niin itsestäänselvytenä, ettei sitä erikseen tarvitse mainita. Toiseksi aineistoni on tietyllä tapaa erityinen; tietynlaisessa kontekstissa kerätty ja tietynlaisten haastateltavien puhetta sisältävä. Toisaalta taas ihmissuhteiden painottaminen oli niin selvästi ja yksimielisesti esiin tuleva piirre, ettei sitä voi sivuuttaa vain muiden tekijöiden vaikutuksella. Voikin siis ajatella, että ainakin aineistoni keskiluokkaisille ja niin sanottua keskivertoa suomalaista elämää eläville ihmisille koti oli ennen kaikkea sosiaalinen, positiiviseen vuorovaikutukseen

pohjaava ilmiö. (vrt. Soronen & Sotamaa 2005, 57 ja 61.) Johtopäätöstäni sosiaalisten suhteiden painokkuudesta tukevat myös analyysin ulkopuolelle jättämäni kodista muistuttavat valokuvat. En voinut olla huomioimatta ihmisten roolia otoksissa, vaikka en sen syvemmin valokuviin pureutunutkaan. Kuudestatoista haastateltavien valikoimasta valokuvasta neljässatoista olivat pääosassa ihmiset, useimmiten oman perheen jäsenet. Lapsuudenkodin taloa esittäviä kuvia oli valikoitu ainoastaan kaksi, ja asunto oli ihmisiä sisältävissä kuvissa vain taka-alalla, toissijaisena tekijänä.

Kodin funktiona ja merkityksinä haastateltavat toivat esiin ensinnäkin eron ulkopuoliseen maailmaan ja ihmisiin. Lisäksi myös lepo ja rauha olivat kotiin eniten liitettyjä merkityksiä. Yksilöitynyt yhteiskunta nosti päätään kodin ja ”omana itsenä olemisen” kautta. Tämä piirre oli ominainen nuoremmille, työssä käyville haastateltaville. Kukaan vanhemmista, jo eläkkeellä olevista haastateltavista ei pitänyt omana itsenä olemisen funktiota ominaisena kodille. He ennemminkin kritisoivat kotien eriytymistä ja sosiaalisuuden vähentymistä. Neljänneksi kodille ominaiseksi piirteeksi nousi myös turvallisuus, jota ei eksplikoitu ja selitetty. Kyse oli ennemminkin eksistentiaalisesta turvallisuudentunteesta, joka ei liittynyt mihinkään konkreettiseen kodin ulkopuoliseen uhkaan.

Huomattavaa on, että kaikki kotiin liitetyt funktiot ja merkitykset ovat positiivisia. Tämä johtuu siitä, että kodin tehtävänä on ennen kaikkea turvata ”terapeuttiset funktiot”, jotka toimivat yksilön psyykkisen työn välineinä (Horelli-Kukkonen 1993). Nämä kodin merkitykset painottavat sitä, ettei sosiaalitieteilijöiden klassikoiden huoli kodin ja sosiaalisten suhteiden murenemisesta ole relevantti ainakaan aineistoni haastateltavien mukaan. Koti tarkoitti heille ennen kaikkea paikkaa, joka on olemassa vastapainona julkisen elämän koville arvoille.

Koti muodostuu siis useista eri ulottuvuuksista, joiden painosuhteet toisiinsa verrattuna muokkautuvat haastateltavan elämäntilanteen myötä. Huono koti taas on näiden ulottuvuuksien vastakohta. Ennen kaikkea koti ei pääse

muodostumaan, jos ihmissuhteet eivät ole kunnossa. Taustalla vaikuttaa myös ajatus kodin ideaalisista merkityksistä: hyvä koti mahdollistaa eron ulkopuoliseen maailmaan, lepoon ja rauhaan, omana itsenä olemiseen ja turvallisuuden tunteeseen. Lisäksi kodin muodostusta määrittää tietynlainen moraalinen ulottuvuus. Koti haluttiin ensinnäkin pitää onnellisena turvasatamana, jota ulkomaailman myrskyt ei kosketa. Toiseksi koti erotettiin aktiivisesti materiaalisista tekijöistä. Vaikka realiteetit, esimerkiksi raha, tuotiin esiin haastatteluissa, ei kodin muodostusta pidetty kuitenkaan ensisijaisesti teknisenä seikkana.

Kun tarkastelen omia tuloksiani suhteessa aiempiin tutkimuksiin huomaan, etteivät oman työni hedelmät loppujen lopuksi eroa kovin paljoa muissa konteksteissa suoritetuista tutkimuksista. Tästä voidaan päätellä, että tämän tutkielman anti voi olla relevanttia myös muista yhteyksistä tarkasteltuna, ainakin länsimaiden sisäpuolella pysyessä.

Myös aiemmissa tutkimuksissa oli joissakin määrin nähtävissä monimuotoisuuden painotus (esim. Lawrence 1995, Mallet 2004, Moore 2000, Manzo 2003 ja Soronen & Sotamaa 2005). Useat tieteen tekijät argumentoivat kodin muodostumisen tapahtuvan juuri kyseisten tekijöiden (ihmiset, paikka/tila, tavarat, aika) avulla, joskin tutkimukset yleisesti keskittyivät ja syvensivät vain yhtä tai muutamaa näistä ulottuvuuksista. Kodin kokonaiskuva onkin asia, mikä sirpaleisista, toisistaan erillään olevista tutkimuksista jää helposti välittymättä. Tutkielmani tuo lisäarvoa kotikäsitteen tutkimukselle juuri poikkitieteellisyytensä kautta. Koti vaatii selventyäkseen useita erilaisia näkökulmia ja lähestymistapoja. Mitään näistä ei pitäisi käsitellä kilpailevina tai toisensa poissulkevana, vaan ne pitäisi mielestäni pyrkiä sisällyttämään osaksi kokonaiskuva.

Ympäristöpsykologinen tutkimus oli selkeästi eniten kotiin keskittynyt tieteenhaara. Varsin ansiokkaana voidaan pitää eritoten transaktionaalista ja fenomenologista näkökulmaa (esim. Pallasmaa 1995 ja Korosec-Serfaty 1985), joissa kummassakin huomioidaan kodin kokonaisvaltainen näkökulma: erilaisten tekijöiden yhteen kietoutuminen ja ennalta

arvaamaton vaikutus. Myös Judith Sixsmith (1986) oli mielestäni saavuttanut kodin ristiriitaisuutta ja monimuotoisuutta ympäristöpsykologisen monilajittelutehtävän avulla, josta tuloksena kehkeytyi monia erilaisia kotityyppejä ja merkityksiä. Myös aineistoni osoitti, että koti ei ilmene koskaan vain yhden tekijän varassa, vaan sen muodostuminen tapahtuu yksilön, tilan, ympäristön, ajan, sosiaalisten suhteiden, tavaroiden, kulttuurin, yhteiskunnan ja moraalisen sekä filosofisen ulottuvuuden yhtenäisvaikutuksesta.

Amos Rapoportin (1995) ajatukset kotikäsitteen ongelmallisuudesta eivät täten mielestäni ole kovin kauaskantoisia. Hän peräänkuulutti kaiken kattavaa tieteellistä kotitermiä ja kritisoi sitä, että koti tarkoittaa yhtä aikaa liian erilaisia asioita, kuten mentaalista prosessia että staattista fysikaalista objektia. Itse en koe – eivätkä myöskään haastateltavani kokeneet – tämänkaltaista monimerkityksellisyyttä ja vastakkaisuutta ongelmana. Rapoport ehdottaa, että kotikäsitteen sijasta käytettäisiin asutokäsitettä, joka on hänen mukaansa tarpeeksi neutraali kuvaamaan puitteita, joissa tiettyjä aktiviteetteja suoritetaan. Itse lähtisin kehittämään kodin kuvausta analyysini tuloksien osoittamaan suuntaan. Tämä tarkoittaa, että kodin tarkastelussa voitaisiin kokonaan unohtaa yksinkertaistetut, matemaattiseen stabiilisuuteen viittaavat kaavat, jotka pahimmillaan saattavat tehdä väkivaltaa sosiaalisen todellisuuden monimuotoisuudelle. Jos kotikäsitteä yritetään alun alkaen väkisin sovittaa sille liian ahtaaseen merkitysten muottiin, katoaa kodille olennaista informaatiota väistämättä matkan varrella.

Myös Westmanin (1995) ajatus siitä, että koti muodostuu yhteen paikkaan, osoittautuu tulosteni myötä kyseenalaiseksi. Samaten Susan Saegertin (1985) väittämä kodin rajautumisesta liaksi yhteen tiettyyn paikkaan ei tue omia tuloksiani. Tutkimustulokseni vievät painon ennemminkin Karen Fog Olwigin (1999) suuntaan, joka argumentoi, ettei koti välttämättä ole fyysiseen paikkaan sidottu, vaan se voi ilmetä toimivissa sosiaalisissa suhteissa.

Tutkielmani varsinainen uutta luova ajatus on mielestäni kodin ulottuvuuksia syventävä osio, jossa käsittelin ideologista ja onnellista kotia sekä haastatteluista useasti esiin tulleita kotiin liittyviä metaforia rakenteellisesta perspektiivistä käsin. Kodin ulottuvuudet tuntuvat nyt olevan jo melko puhki kaluttuja ja oikeaksi todennettuja – ainakin keskiluokkaisen, onnellisen ja länsimaisen puitteen rajoissa.

Esitin, että kodista puhutaan tavalla, joka liittyy onnellisuuteen ja oman itsen näkemiseen edullisessa valossa. Haastateltavat puhuivat niin sanotun onnellisuusmuurin takaa korostaen omaa pärjäämistään ja luoden mielikuvaa puhtaasta ja tasapainoisesta kodista. Onnellisuusnormi ilmeni myös tarinan murtumissa: paikoissa, joissa haastateltava muutti huomaamattaan omaa kertomustaan tai perusteli aktiivisesti omia valintojaan, joita ei erikseen pyydetty perustelemaan. Raha-asiat, vuokralla asuminen, pärjääminen vaatimattomissakin oloissa ja tavaroiden kuluttaminen nousivat eräänlaisiksi selitystä vaativiksi, kotia normittaviksi kynnyskysymyksiksi. Onnellisuusmuurin ja kertomusten murtumapaikkojen lisäksi onnellisen kodin mielikuvaa rakennettiin tietynlaisella kodin lavastuksella, johon kuului kahvipöytä tarjottavineen ja puhdas, juuri siivottu asunto. Myös epäonnistunut haastattelu ja nuiva suhtautuminen huonoa kotia koskevaan kysymykseen olivat luultavasti merkkejä siitä, miten ja kenelle omasta kodista voi puhua.

Voikin kysyä, mistä kodista haastateltavani puhuivat? Kertoivatko he minulle tarinoita ideaalikodista vai puhuivatko he reaalikodistaan eli kodista sellaisena kuin se heillä tällä hetkellä on? Shelley Mallen (2004) kirjoittaa, että ideaalikotia pidetään yleisesti kotikäsitteen nostalgisointina, täysin vastakkaisena todelliselle kodille. Itse en yhdy kyseiseen mielipiteeseen. Ideaalikoti ei ole reaalisen kodin vastakohta, koska molemmat ilmentyvät yksilön kotikäsitteessä yhtäaikaaisesti. Toisin sanoen käsitys reaalikodista vertautuu aina siihen, minkälainen on hyvä koti, minkälainen kodin tulee olla. Vaikka nykyinen koti eroaisi ideaalikodin ajatuksesta (niin sanotusti huonossa kodissa asuttaessa), sisältää myös tämä huono koti ajatuksen sen ideaalitulasta. Mielestäni huomionarvoinen tutkimustulos sellaisenaan on

ajatus siitä, että kodista puhutaan tietyllä tavalla, kulttuurilliseen ja subjektiiviseen ideaalikotiin verraten. Ajatukseni on verrattavissa Eero Suonisen (1999, 28) väittämään vuorovaikutusketjujen kerrostuneisuudesta. Hän kirjoittaa, että ”mitä useammasta vuorovaikutuskierroksesta on kyse, sitä mahdollisemmaksi käy sen määrittelemisen, kuka on äänessä: toimija, hänen kanssatoimijansa tai yleisönsä vai kulttuuriset diskurssit.”

Samankaltainen huomio voidaan tehdä myös kodista mikro- ja makrorakenteiden kautta tarkasteltuna. Alun perin tarkoitukseni oli tutkia kotia erikseen näiden ulottuvuuksien kautta, mutta analyysin edetessä jouduin toteamaan, että rakenteen ja subjektin välinen ero on todella hauras. Siinä missä rakenne vaikuttaa yksilön kotikäsitteeseen ja kodin temaattisiin ulottuvuuksiin, vaikuttaa suhde myös toisinpäin. Haastateltavat eivät ainoastaan sopeutuneet ja sietäneet näitä ulkoapäin tulevia käsitteitä. He myös muokkasivat merkityksiä omiin tarpeisiinsa ja omaa identiteettiään ja ihmisarvoaan tukeviksi. Tämä tuli ilmi kodin materiaalien ehtojen kohdalla: esimerkiksi kodin puitteiden ja raha-asioiden ei annettu vaikuttaa oman, hyvältä tuntuvan kodin muodostumiseen. Haastateltavien aktiivinen vastarinta median syöttämää teknologista ja sisustettua kotia kohtaan kertoi siitä, että yksilöllä todellakin on olemassa mukautumisen lisäksi myös mahdollisuus muokata rakenteita.

Kodin metaforat lämpimyys, syöminen ja ruoka, siivoaminen ja järjestys sekä prosessinomaisuus kertoivat ensinnäkin siitä, miten vaikea kodin olemusta on sanoiksi pukea (vrt. Soronen & Sotamaa 2005, 56). Metaforien avulla yksilöt pystyivät kuvailemaan ilmiötä kiertokautta, liittäen ilmiön osaksi laajaa merkitysten riippuvuusverkkoa. Haastateltavien kielikuvien käyttäminen todisti myös osaltaan kodin tiedostamattoman ja eksistentiaalisen puolen. Ilman metafora-analyysin antia koti olisi saattanut rajautua konkretiaan, vain silmin nähtävään ja korvin kuultavaan aineistoon. Toiseksi metaforat tarjosivat mahdollisuuden tarkastella ilmiön tiedostamatonta ja rakenteellista puolta: niiden avulla voitiin havaita ympäröivän kulttuurin ja sen merkitysrakenteiden olemassaolo ja vaikutus.

Kaikki kotiin liitetyt metaforat toimivatkin eräänlaisina välittäjinä yksilön ja rakenteen välillä.

Lämmin-adjektiivi metaforana tarkoitti julkisesta elämän alueesta erottautumista, kun ruoka liittyi ennen kaikkea sosiaalisuuteen ja akkujen lataamiseen. Siivoamisen voitiin tulkita olevan merkki ideologisesta, kansallisen projektin kodista, mutta myös osoitus omasta kontrollista. Kodin dynaamisuus taas oli metafora, joka kietoutui kotikertomuksiin ja ulottuvuuksiin kokonaisvaltaisesti ja esiintyi tasaisesti kaikkien haastatteluiden ajan.

Tärkeää on huomata, etteivät mitkään kodin ulottuvuuksista, puhetavoista tai metaforista riitä yksinään kuvaamaan kodinmuodostusprosessia. Kodilla on materiaalisten, yksilöllisten, kulttuuristen, ajallisten, sosiaalisten ja yhteiskunnallisten tekijöiden ohella myös syvä moraalinen ja filosofinen ulottuvuus. Kaikki nämä kodinmuodostamisen tekijät toimivat alati muuttuvassa suhteessa ja toisiinsa kietoutuen. Tästä syystä en usko, että kodinmuodostumisprosessia pystyttäisiin aukottomasti ennustamaan tai analysoimaan, ainakaan Rapoportin (1995) tarkoittamalla mekaanisella tavalla.

Kodin ja kotitutkimuksen tulevaisuudesta

Ympäröivä yhteiskunta vaikuttaa sekä konkreettiseen ja materiaaliseen että myös mentaaliseen, koettuun kotiin. Roderick Lawrencen (1995, 60 - 61) mukaan yhteiskunnan muutos on otettava huomioon kodin tutkimuksessa. Ensinnäkin traditioiden, esimerkiksi avioliiton ja perheen, murtuminen vaikuttaa myös kotikäsitukseen. Toiseksi arvojen ja ideoiden pluralismi on johtanut siihen, että kotikäsitteitä on useita erilaisia ja määrä tulee vain kasvamaan. Kolmanneksi Lawrence argumentoi, että teknologisten innovaatioiden rooli muuttaa tilan ja ajan käsitystä, ja näiden myötä myös koti tulee kohtaamaan mullistuksen.

Lawrence (em.) jatkaa, että nämä mullistukset näkyvät konkreettisella tavalla kasvokkaisen vuorovaikutuksen vähenemisenä ja yhteisöjen autonomisoitumisena. Sosiaaliset suhteet venyvät vanhojen tilan ja ajan rajoitusten läpi. Lisäksi yksilöiden paikkaan kuuluminen ja identifioituminen vaikeutuvat, mikä saattaa aiheuttaa stressiä ja anomiaa.

Myös aineistoni tukee useilta osilta Lawrencen ajatuksia. Kuten osoitin, on kotikäsite useista tekijöistä riippuvainen, eikä kaikkien edes saman yhteiskunnan sisällä elävien ihmisten voida olettaa kokevan kotia samalla tavalla. Myös teknologian rooli oli vahva haastatteluissani. Kodinteknologia oli aihe, josta jokaisella oli jotakin sanottavaa, ja mielipiteet olivat hyvin kiivaita verrattuna muuhun kotipuheeseen. Kolmanneksi oli nähtävissä kasvokkaisuuden väheneminen, kotien eristäytyminen ja rajautuminen, joka eroaa selvästi vanhempien sukupolvien avoimista, spontaanien kyläilyjen kodista. Avioliiton ja perheen rooli ei kuitenkaan ollut mielestäni merkityksetön. Vaikka haastateltavien tarkoittamissa kodin sosiaalisissa suhteissa ei ehkä ollutkaan kyse enää perinteisestä ydinperheestä, oli muiden ihmisten vaikutus kuitenkin olennaisin kotia määrittävä tekijä. Joka tapauksessa Lawrencen huomiot osoittavat, että tulevaisuuden kotitutkimuksessakin on huomioitava yhteiskunnan ideologiset ja konkreettiset tendenssit ja niiden suhde toimijoiden omaan kotiin ja kotikäsitteeseen.

David N. Benjamin (1995, 302 - 303) taas on eritellyt kymmenen kodin osa-alueita, jotka hänen mielestään kaipaavat akateemista lisätutkimusta.

Tiivistetysti esitettynä nämä ovat:

1. Kodin muutosten vaikutukset julkiseen politiikkaan.
2. Yhteisön ja kotitalouksien välisten linkkien tutkimus.
3. Kodin vaikutukset kosmologiseen ajatteluun ja maailmankuvaan.
4. Kodin sukupuoli.
5. Koti taiteellisena ilmaisuna.
6. Koti informanttien määrittelemänä kategorisoituna paikkana, myös länsimaiden ulkopuolella.

7. Koti metaforana.
8. Koti "filterinä", jonka kautta tullaan tutuksi kulttuurille ominaiseen tilaan ja spatiaalisuuteen.
9. Koti idean ja muodon yhdistäjänä.
10. Erilaisten kotitermien ja käsitteiden yhdistäminen kokonaisvaltaisen kodin muodostamiseksi.

Tutkielmani sisältää ainakin edelleen kehitettäviä ituja kohdista seitsemän, yhdeksän ja kymmenen. Ensinnäkin käytin metaforia kodin aukaisemiseksi. Toiseksi yhdistin ideaa ja muotoa, mikä tapahtui ideaalikodin ja reaalikodin, onnellisuusmuurin ja kotitarinoiden murtumakohtien käsittelyn kautta. Kolmanneksi pyrin kokonaisvaltaisen, eri tieteenhaaroja ja näkökulmia esittelevään kotikäsitteen tutkimukseen. Lisäksi voi ajatella, että informanttien käyttö ja heidän kotikäsitystensä analysoiminen on verrattavissa kohtaan kuusi.

Paljon tutkittavaa jää kuitenkin vielä jäljelle. Olkoonkin, että esimerkiksi kodin sukupuoli (esim. Vilkkonen 1998, Chapman 1999 ja Madigan & Munro, 1999) on Benjaminin kymmenen vuotta sitten tehdyn erittelyn jälkeen jo tullut melko hyvin käsiteltyä. Itse lisäisin Benjaminin listaan vielä "ei-kotien" tutkimisen. Kuten on todettu, on kotia ruodittu tähän mennessä useimmiten keskiluokkaisesta ja onnellisesta näkökulmasta, vaikkakin koti on jonkin verran ollut esillä kodittomuuden (esim. Granfelt 1998, Rivlin & Moore 2001 ja Dovey 1985), vanhusten asumisen (esim. Vilkkonen 2000 ja Hockey 1999) ja pakolaisten kotikäsitteen (Huttunen 2002) myötä.

Nykyinen kotikäsitteily saattaisi laajentua ja tarkentua entisestään, jos tehtäisiin tutkimusta laitosympäristöissä ja sijaiskodeissa asuvista henkilöistä. Lisäksi maailmaa ja maita kiertävien, niin sanottujen postmodernien kulkureiden, kotikäsitteily saattaisi tuottaa mielenkiintoista ja käyttökelpoista tietoa. Kulttuurisesta ideaalikodista täysin poikkeavat tapaukset olisivat mielestäni myös huomion arvoisia tarkastelun kohteita. Tällöin voitaisiin pohtia esimerkiksi vaihtoehtokommuunissa asuvien tai

web-kameran kautta kotiaan ja elämäänsä esittelevien ihmisten kotikäskyksiä.

Toinen Benjaminilta mainitsematta jäänyt, Lawrencen (1995) esiin tuoma kotiin tiiviisti kuuluva osa-alue on teknologia. Kuten nähtiin, tuotti erityisesti viihde-elektroniikka haastateltavissa kiihkeitä mielipiteitä – sekä puolesta että vastaan. Tänä aikana, jolloin puhutaan älykkäästä kodista, sen kehittämisestä ja ylivoimaisuudesta, olisi ensiarvoisen tärkeää analysoida myös yhteiskunta- ja sosiaalitieteellisesti sitä, mitä ollaan tekemässä, kenelle ollaan tekemässä ja mihin tarpeisiin ollaan tekemässä. Myös Soronen & Sotamaa (2005, 44) toivat omassa kodin teknologiaa koskevassa tutkimuksessaan tämän näkökulman tutkimussuunnan puutteen.

Älykodilla tarkoitetaan tietoa ja kommunikaatiotekniikan yhteensulautumista, joka mahdollistaa kodintekniikan valvomisen ja hallitsemisen myös kodin ulkopuolelta. Kodinkoneiden ohjelmoiminen mahdollistuu, ja viimeisessä kehitysvaiheessa ne oppivat jopa kommunikoimaan keskenään. Samalla myös ihmisen ajatellaan integroituvan osaksi koneiden keskittymää. (Pantzar 2000.) Yhdysvaltojen Cambridgessa sijaitseva *The MIT Computer Science and Artificial Intelligence Laboratory (CSAIL)* on eräs tämän ajattelutavan edelläkävijöitä. He lupaavat Oxygen-nimisessä projektissaan kehittävänsä ”tulevaisuuden ihmiskeskeistä tietotekniikkaa, joka on käytettävissä paikasta ja ajasta riippumatta”. Tämän tekniikan sanotaan kunnioittavan yksilön mielihaluja ja yksityisyyttä sekä toimivan ihmisten tuottavuuden tehostajana ja päämäärien toteuttajana. ”Saa aikaan enemmän, tee vähemmän” on iskulause, jolla kyseistä kodinteknologiaa myydään. (www.oxygen.lcs.mit.edu/Overview.html.)

Kyseinen teksti vaikuttaa kovin korkealentoiselta verrattuna tutkielmani haastateltavien kotikäskykseen ja ennen kaikkea heidän mielipiteisiinsä koskien teknologian roolia ja kotia. Mielenkiintoista ja varmasti myös praktisten implikaatioiden kannalta hyödyllistä olisikin tutkia mahdollisimman

laaja-alaisesti edellä esitettyä retoriikkaa suhteessa tavallisten kuluttajien käsityksiin kodin teknologiasta.

Jos kotia lähestytään tulevaisuudessa vielä haastattelujen kautta, tulisi metodologiassa pohdinnan alle ottaa myös kysymys autenttisuudesta, siitä puhuvatko haastateltavat todella omasta arjen kodistaan vai kodin kulttuurisesta ja ideaalisesta mielikuvasta. Jos esimerkiksi halutaan saada relevanttia tietoa kodin teknologian käytöstä, pitää tiedonhankkimistapa suhteuttaa tähän ideaalin ja reaalin väliseen ristiriitaan. Haastattelut eivät ehkä itsessään koskaan tuota täysin kaunistelematonta kuvaa haastateltavan kodista. Käyttökelpoista tietoa saattaisikin haastattelujen lisäksi saada esimerkiksi valokuvien ja videoinnin avulla.

Joka tapauksessa tämä tutkielma vakuutti minut siitä, että kodista riittää hedelmällistä maaperää ja ammennettavaa vielä jatkotutkimukseenkin, jopa useampaan sellaiseen asti. Kodit pysyvät, ja tulevat luultavasti aina pysymään. Tutkielmani perusteella en usko, että niinkin monimutkaiselle ja moniulotteiselle ilmiölle kuin kodille voidaan koskaan kehittää täysin virtuaalista, samat merkitykset sisältävää ja funktiot täyttävää teknologista vastinetta. Itsekin lähden tämän tutkielman loppuun saatettuani – mihinkä muuallekaan kuin – kotiin.

Lähteet

Alasuutari, Pertti (1996) Erinomaista rakas Watson. Johdatus yhteiskuntatutkimukseen. Hanki ja jää, Helsinki.

Bachelard, Gaston (2003) Tilan poetiikka. Nemokustannus, Helsinki. Ranskankielinen alkuteos julkaistu 1957.

Ball, Michael S. & Gregory, Smith W. (1992) Analyzing visual data. Qualitative research methods volume 24. Sage Publications, California.

Benjamin, David N. (1995) Introduction and Afterword. Kirjassa *The Home: words, interpretations, meanings and environments*, toim. Benjamin, David N. Ashgate, Hampshire. 1 – 16 ja 293 – 308.

Bourdieu, Pierre (1984) Distinction: A social critique of the judgement of taste. Routledge, London.

Bulos, Marjorie & Chaker, Waheed (1995) Sustaining a sense of home and personal identity. Kirjassa *The Home: words, interpretations, meanings and environments*, toim. Benjamin, David N. Ashgate, Hampshire. 227 – 242.

Chapman, Tony (1999) "You've got him well trained" The negotiation of roles in the domestic sphere. Kirjassa *Ideal homes? Social change and domestic life*, toim. Chapman, Tony & Hockey, Jenny. Routledge, London. 163 – 180.

Chapman, Tony & Hockey, Jenny (1999) The ideal home as it is imagined and as it is lived. Kirjassa *Ideal homes? Social change and domestic life*, toim. Chapman, Tony & Hockey, Jenny. Routledge, London. 1 – 13.

Chowers, Eyal (2002) Gushing time. Modernity and the multiplicity of temporal homes. *Time & Society*, Vol. 11, No. 2/3, 233 – 249.

Douglas, Mary (1991) The idea of a home: A kind of space. *Social research*, Vol. 58, Issue 1, 287 – 308.

Douglas, Mary (2000) Puhtaus ja vaara: ritualistisen rajanvedon analyysi. Vastapaino, Tampere. Englanninkielinen alkuteos julkaistu 1966.

Dovey, Kimberly (1985) Home and homelessness. Kirjassa *Home environments. Human behavior and environment. Advances in theory and research*, toim. Altman, Irwin & Werner, Carol M. Plenum Press, New York. 33 – 64.

Durkheim, Emile (1990) Sosiaalisesta työnjaosta. Gaudeamus, Helsinki. Ranskankielinen alkuteos julkaistu 1893.

Falk, Pasi (1994) The consuming body. Sage Publications, London.

- Fiske, John (1992) Merkkien kieli. Johdatus viestinnän tutkimiseen. Vastapaino, Tampere. Englanninkielinen alkuteos julkaistu 1982.
- Forrest, Ray & Murie, Alan (1994) Home ownership in recession. *Housing Studies*, Vol. 9, Issue 1, 55 – 75.
- Forrest, Ray & Murie, Alan & Williams, Peter (1990) Home ownership. Differentiation and fragmentation. Unwin Hyman Ltd., London.
- Foucault, Michel (1980) Tarkkailla ja rangaista. Otava, Helsinki. Ranskankielinen alkuteos julkaistu 1975.
- Giddens, Anthony (1979) Yhteiskuntateorian keskeisiä ongelmia. Toiminnan, rakenteen ja ristiriidan käsitteet yhteiskunta-analyysissä. Otava, Helsinki. Englanninkielinen alkuteos julkaistu 1979.
- Goffman, Erving (1971) Arkielämän roolit. Oikeille jäljille rooliviidakossa. WSOY, Helsinki. Englanninkielinen alkuteos julkaistu 1959.
- Granfelt, Riitta (1998) Kertomuksia naisten kodittomuudesta. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 702, Helsinki.
- Hautamäki, Tiina (2002) Tuberkuloosin ja aidsin kulttuuriset merkitykset. Tampere University Press, Tampere.
- Heller, Agnes (1995) Where are we at home? *Thesis Eleven*, Vol. 41, 1 – 18.
- Hirsjärvi, Sirkka (2000) Tutkimushaastattelu: teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Yliopistopaino, Helsinki.
- Hockey, Jenny (1999) The ideal of home. Domesticating the institutional space of old age and death. Kirjassa *Ideal homes? Social change and domestic life*, toim. Chapman, Tony & Hockey, Jenny. Routledge, London. 108 – 118.
- Horelli-Kukkonen, Liisa (1993) Asunto psykologisena ympäristönä. Asujan ja asunnon vuorovaikutusta koskeva tutkimus pientalojen itsesuunnittelukokeilun valossa. Teknillisen korkeakoulun arkkitehtiosaston tutkimuksia 1993 / 3, Helsinki.
- Huttman, Elizabeth D. (1985) Transnational housing policies. Common problems and solutions. Kirjassa *Home environments. Human behavior and environment. Advances in theory and research*, toim. Altman, Irwin & Werner, Carol M. Plenum Press, New York. 311 – 332.
- Huttunen, Laura (2002) Kotona, maanpaossa, matkalla. Kodin merkitykset maahanmuuttajien omaelämäkerroissa. SKS, Helsinki.

Ilmonen, Kaj (1993) Tavaroiden taikamaailma. Sosiologinen avaus kulutukseen. Vastapaino, Tampere.

Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi (1999) Diskurssianalyttisen tutkimuksen kartta. Kirjassa *Diskurssianalyysi liikkeessä: Vuorovaikutus, toimijuus ja kulttuuri empiirisen tutkimuksen haasteina*, Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero. Vastapaino, Tampere. 54 – 100.

Juhila, Kirsi (1999) Kulttuurin jatkuvasti rakentuvat kehät. Tilanteisesta kulttuuriseen kontekstiin. Kirjassa *Diskurssianalyysi liikkeessä: Vuorovaikutus, toimijuus ja kulttuuri empiirisen tutkimuksen haasteina*, Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero. Vastapaino, Tampere. 160 – 200.

Juntto, Anneli (2001) Onko asukkaalla koti? Kirjassa *Koti tieteiden risteyksessä, 110 vuotta kotitalousopettajien koulutusta. Juhlaseminaari 15.1.2001*. Toim. Jarva, Vuokko & Korvela, Pirjo. Kotitalous- ja käsityötieteiden laitoksen julkaisuja 9, Helsinki. 21 – 34.

Kent, Susan (1995) Ethnoarchaeology and the concept of home: A cross-cultural analysis. Kirjassa *The Home: words, interpretations, meanings and environments*, toim. Benjamin, David N. Ashgate, Hampshire. 163 – 180.

Kenyon, Liz (1999) A home from home. Student's transitional experience of home. Kirjassa *Ideal homes? Social change and domestic life*. Routledge, London. 84 – 95.

Kiinteistömaailma (22.10.2003) Ensiasunnon ostajien osuus kaupoista jo neljännes. Luettavissa URL-muodossa:
http://www.kiinteistomaailma.fi/php/frame.php?url=/tietoa_etsimassa/index.html

Korosec-Serfaty, Perla (1985) Experience and use of the dwelling. Kirjassa *Home environments. Human behavior and environment. Advances in theory and research*, toim. Altman, Irwin & Werner, Carol M. Plenum Press, New York. 65 – 86.

Kortteinen, Matti & Tuominen, Martti & Vaattovaara, Mari (2005) Asumistoiveet, sosiaalinen epäjärjestys ja kaupunkisuunnittelu pääkaupunkiseudulla. Yhteiskuntapolitiikka, Vol. 70, No. 2, 121 – 130.

Kumar, Krishan (1997) Home: The promise and predicament of private life at the end of the twentieth century. Kirjassa *Public and private in thought and practice. Perspectives on a grand dichotomy*, toim. Weintraub, Jeff ja Kumar, Krishan. The University of Chicago Press, Chicago. 204 – 236.

Lawrence, Roderick J. (1987) What makes a house a home? Environment and behavior, Vol. 19, No. 2, 154 – 168.

Lawrence, Roderick J. (1995) Deciphering home: An integrative historical perspective. Kirjassa *The Home: words, interpretations, meanings and environments*, toim. Benjamin, David N. Ashgate, Hampshire. 53 – 68.

Lehtinen, Artturi (1936) Koti ja yhteiskunta. WSOY, Helsinki.

Madigan, Ruth & Munro, Moira (1999) "The more we are together" Domestic space, gender and privacy. Kirjassa *Ideal homes? Social change and domestic life*, toim. Chapman, Tony & Hockey, Jenny. Routledge, London. 61 – 72.

Mallen, Shelley (2004) Understanding home: a critical review of the literature. The editorial board of the *Sociological review* 2004, 62 – 89.

Manzo, Lynne M. (2003) Beyond house and heaven: toward a revisioning of emotional relationships with places. *Journal of environmental psychology*, Vol. 23, 47 – 61.

Marx, Karl (1974) Pääoma I. Kustannusliike Progress, Moskova. Saksankielinen alkuteos julkaistu 1867.

Marx, Karl & Engels, Friedrich (1998) Kommunistinen manifesti. Vastapaino, Tampere. Saksankielinen alkuteos julkaistu 1848.

The MIT Computer Science and Artificial Intelligence Laboratory (CSAIL). Mit project oxygen. Luettavissa URL-muodossa: <http://oxygen.lcs.mit.edu/Overview.html>.

Moore, Jeanne (2000) Placing home in context. *Journal of environmental psychology*, Vol. 20, 207 – 217.

Morley, David (2000) Home territories. Media, mobility and identity. Routledge, London.

Mäkelä, Johanna (2001) Ikimuistoinen ateria. *Elore*, Vol 8, No. 2. Luettavissa URL-muodossa: http://cc.joensuu.fi/~loristi/2_01/mak201.html

Mäkelä, Klaus (1990) Kvalitatiivisen analyysin arviointiperusteet. Kirjassa *Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta*, toim. Mäkelä, Klaus. Gaudeamus, Helsinki. 42 – 61.

Niiniluoto, Ilkka (2001) Kodin merkityksestä - filosofin puheenvuoro. Kirjassa *Koti tieteiden risteyksessä, 110 vuotta kotitalousopettajien koulutusta. Juhlaseminaari 15.1.2001*. Toim. Jarva, Vuokko & Korvela, Pirjo. Kotitalous- ja käsityötieteiden laitoksen julkaisuja 9, Helsinki. 11 – 15.

Olwig, Karen Fog (1999) Mobility and identity among West Indians. Kirjassa *Ideal homes? Social change and domestic life*, toim. Chapman, Tony & Hockey, Jenny. Routledge, London. 73 – 83.

- Pallasmaa, Juhani (1995) Identity, intimacy and domicile – Notes on the phenomenology of home. Kirjassa *The Home: words, interpretations, meanings and environments*, toim. Benjamin, David N. Ashgate, Hampshire. 131 – 150.
- Pantzar, Mika (2000) Tulevaisuuden koti. Arjen tarpeita keksimässä. Otava, Helsinki.
- Rapoport, Amos (1985) Thinking about home environments. A conceptual framework. Kirjassa *Home environments. Human behavior and environment. Advances in theory and research*, toim. Altman, Irwin & Werner, Carol M. Plenum Press, New York. 255 – 286.
- Rapoport, Amos (1995) A critical look at the concept Home. Kirjassa *The Home: words, interpretations, meanings and environments*, toim. Benjamin, David N. Ashgate, Hampshire. 25 – 52.
- Rivlin, Leanne G. & Moore, Jeanne (2001) Home-making: Supports and barriers to the process of home. *Journal of social distress and the homeless*, vol. 10, No. 4, 323 – 336.
- Roos, J.P. (1987) Suomalainen elämä. Tutkimus tavallisten suomalaisten elämäkerroista. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki.
- Roos, J.P. (1988) Behind the happiness barrier. *Social Indicators Research* 20 (1988) 141-163. Department of social policy Reprint series B. No 34. University of Helsinki, Helsinki.
- Saarikangas, Kirsi (2002) Asunnon muodonmuutoksia - Puhtauden estetiikka ja sukupuoli modernissa arkkitehtuurissa. Suomalaisen kirjallisuuden seuran toimituksia 860. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki.
- Saegert, Susan (1985) The role of housing in the experience of dwelling. Kirjassa *Home environments. Human behavior and environment. Advances in theory and research*, toim. Altman, Irwin & Werner, Carol M. Plenum Press, New York. 287 – 310.
- Saile, David G.(1985) The ritual establishment of home. Kirjassa *Home environments. Human behavior and environment. Advances in theory and research*, toim. Altman, Irwin & Werner, Carol M. Plenum Press, New York. 87 – 111.
- Sappinen, Eero (2000) Arkielämän murros 1960- ja 1970-luvuilla. Kansatieteellinen arkisto 46. Suomen muinaismuistoyhdistys, Helsinki.
- Silverman, David (1993) *Interpreting Qualitative Data. Methods for Analysing Talk, Text and Interaction*. Sage, London.

Simmel, Georg (2005) Suurkaupunki ja moderni elämä: kirjoituksia vuosilta 1895-1917. Gaudeamus, Helsinki.

Sixsmith, Judith (1987) The meaning of home: An exploratory study of environment experience. *Journal of environmental psychology*, Vol. 6, 281 – 298.

Soronen, Anne & Sotamaa, Olli (2005) Adapting a probes approach for exploring domestic environments and practices. Kirjassa *The metamorphosis of home. Research into the future of proactive technologies in home environments*, toim. Mäyrä, Frans & Koskinen, Ilpo. *Studies in information sciences, SISCO*. Tampere University Press, Tampere. 43 – 70.

Stea, Davis (1995) House and home: Identity, dichotomy or dialectic. Kirjassa *The Home: words, interpretations, meanings and environments*, toim. Benjamin, David N. Ashgate, Hampshire. 181 – 202.

Suoninen, Eero (1999) Näkökulma sosiaalisen todellisuuden rakentumiseen. Kirjassa *Diskurssianalyysi liikkeessä: Vuorovaikutus, toimijuus ja kulttuuri empiirisen tutkimuksen haasteina*, Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero. Vastapaino, Tampere. 17 – 36.

Taylor, Ralph B. & Brower, Sidney (1985) Home and near-home territories. Kirjassa *Home environments. Human behavior and environment. Advances in theory and research*, toim. Altman, Irwin & Werner, Carol M. Plenum Press, New York. 183 – 212.

Tigerstedt, Christoffer (1990) Omaelämäkertojen erillisteemojen analyysi. Kirjassa *Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta*, toim. Mäkelä, Klaus. Gaudeamus, Helsinki. 99 – 113.

Tilastokeskus (23.2.2005) Suomi lukuina - Asuminen. Luettavissa URL-muodossa: http://www.tilastokeskus.fi/tup/suoluk/taskus_asuminen.html

Tuomi-Gröhn, Terttu (2001) Koti tieteiden risteyksessä - historiallista, sisällöllistä ja menetelmällistä moninaisuutta. Kirjassa *Koti tieteiden risteyksessä, 110 vuotta kotitalousopettajien koulutusta. Juhlaseminaari 15.1.2001*. Toim. Jarva, Vuokko & Korvela, Pirjo. Kotitalous- ja käsityötieteiden laitoksen julkaisuja 9, Helsinki. 101 – 112.

Turtia, Kaarina (2001) *Sivistyssanat*. Kustannusosakeyhtiö Otava, Helsinki.

Töttö, Pertti (1996) Ferdinand Tönnies – Gemeinschaft ja gesellschaft. Kirjassa *Sosiologian klassikot*, Gronow, Jukka & Noro, Arto & Töttö, Pertti. Gaudeamus, Helsinki. 154 – 172.

Werner, Carol M. (1987) Home interiors. A time and place for interpersonal relationships. *Environment and behavior*, Vol. 19, No. 2, 169 – 179.

Werner & Altman & Oxley (1985) Temporal aspects of homes. A transactional perspective. Kirjassa *Home environments. Human behavior and environment. Advances in theory and research*, toim. Altman, Irwin & Werner, Carol M. Plenum Press, New York. 1 – 32.

Westman, Bror (1995) The home and homes. Kirjassa *The Home: words, interpretations, meanings and environments*, toim. Benjamin, David N. Ashgate, Hampshire. 67 – 78.

Vilkko, Anni (1998) Kodiksi kutsuttu paikka – Tapausanalyysi naisen ja miehen omaelämäkerroissa. Kirjassa *Liikkuvat erot – Sukupuoli elämäkertatutkimuksessa*, toim. Hyvärinen, Matti ja Peltonen, Eeva ja Vilkko, Anni. Vastapaino, Tampere. 27 – 72.

Vilkko, Anni (2000) Riittävästi koti. *Janus*, Vol. 8, No. 3, 213 – 229.

Woodward, Ian (2003) Divergent narratives in the imagining of the home amongst middle-class consumers. Aesthetics, comfort and the symbolic boundaries of self and home. *Journal of sociology*, Vol. 39, No. 4, 391 – 412.

